

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΛΙΑ ΓΥΙΟΚΑ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ**

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:
ΠΑΠΑΡΓΥΡΟΥΔΗ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΒΟΛΟΣ 2004**

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7748/1

Ημερ. Εισ.: 18-11-2009

Δωρεά: Συγγραφέα

Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΣΕ – ΜΕ

2004

ΠΑΠ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΛΙΑ ΓΥΙΟΚΑ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ**

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:
ΠΑΠΑΡΓΥΡΟΥΔΗ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΒΟΛΟΣ 2004**

«Δεν είναι αλήθεια ότι κάποτε ζωγράφισες μια παράσταση στο εσωτερικό ενός αλεξιπτώτου και μετά ξαναμάζεψες το αλεξίπτωτο στο σάκο του; Έτσι, όποιος ήθελε να δει τη ζωγραφική σου έπρεπε να πηδήξει από αεροπλάνο και να τη δει κοιτάζοντας πάνω, στο θόλο του αλεξιπτώτου, την ώρα που κατέβαινε προς τη γη. Γιατί το έκανες αυτό; Ποιος ήταν ο σκοπός αυτής της ζωγραφικής;»

Ο Ζίλερ σκούπισε το μελαμψό του πρόσωπο με ένα νιγηριανό πανί. Κοίταξε για πολύ ώρα τις πεδιάδες με τον τρόπο που ένας ιθαγενής ψάχνει για κυνήγι. «Ήθελα να δοκιμάσω την αφοσίωση του θεατή στην τέχνη», απάντησε ξαφνικά, με αναπάντεχη ευθύτητα. «Θα ήταν ίσως καλό να κάνουν ένα παρόμοιο τεστ τα μουσεία και οι γκαλερί».

«Αν γινόταν κάτι τέτοιο, τα μουσεία και οι γκαλερί θα είχαν πολύ λίγους επισκέπτες», είπε ο Μαρξ.

«Σ' ενδιαφέρει περισσότερο η ποσότητα απόν την ποιότητα; Σε ένα εργαστήριο, ένας καλός καταλύτης δεν είναι προτιμότερος από δεκάδες άλλες ουσίες που δεν δίνουν ικανοποιητικές αντιδράσεις ή που δεν παράγουν καμιά αντίδραση;»

«Μάλλον καταλαβαίνω τι θέλεις να πεις», είπε ο Μαρξ. «Έκανε κανείς τον κόπο να κοιτάξει αυτό τον πίνακά σου;»

«Α, ναι. Μια νεαρή Ιταλίδα κοντέσα με πλήρωσε πεντακόσια δολάρια γι' αυτό το προνόμιο».

«Και ποια ήταν η αντίδρασή της;»

«Δεν ξέρω», είπε ο Ζίλερ. «Το αλεξίπτωτο δεν άνοιξε».

Thomas Robbins,
Another Roadside Attraction *

* για την ελληνική έκδοση: Τομ Ρόμπινς, *Αμάντα, το κορίτσι της γης*
εκδ. AQUARIUS, Αθήνα 1987 - σελ. 250

Το μήνυμα

Θα έπρεπε να γνωρίζετε ότι ένα έργο
όταν φεύγει απ' τα χέρια του δημιουργού του
αποκτά
δική του προσωπικότητα
δική του ταυτότητα
σύμφωνα με τα οποία χαράσσεται η πορεία του
και είναι αναφαίρετο δικαίωμα του έργου
να ακολουθεί αυτόνομη καριέρα
την οποία εν ονόματι οποιασδήποτε πατρότητας
δεν έχετε δικαίωμα να σταματήσετε·
ειδάλλως, το ίδιο δικαίωμα έχει και το κράτος
εν είδει λογοκρισίας.

Άντε, να φεύγω τώρα
ήρθε η ώρα
κι ίσως σας ξαναδώ..

Παύλος Σιδηρόπουλος, Τα μπλουζ του πρίγκηπα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
Α΄ ΜΕΡΟΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ	5
ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	7
ΘΕΩΡΙΕΣ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ...	17
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΙΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Ο ΟΡΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟ.....	26
ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΩΣ ΧΩΡΟΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	28
Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	29
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
ΣΧΕΣΗ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΜΕ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	35
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	37
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	42
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	43
Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΑ	
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ.....	53
ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	58
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ.....	60
Γ΄ ΜΕΡΟΣ: ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.	
Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	121
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΕΚΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	124
Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ.....	127
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	129
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	140

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή προσπαθεί να επιστήσει την προσοχή στην έννοια του μουσειακού χώρου. Μέσα από τις θεωρίες της αρχιτεκτονικής, της παιδαγωγικής και της μουσειολογίας επιχειρεί να συνδέσει ιστορικά τις έννοιες του μουσείου και του χώρου και να συγκεκριμενοποιήσει τους τρόπους με τους οποίους οι παράμετροι του χώρου επηρεάζουν τη μουσειοπαιδαγωγική πράξη. Ερευνά τις αντιλήψεις των εργαζομένων στο μουσείο σχετικά με το μουσειακό χώρο και σχετικά με τα θέματα που οι ίδιοι/ ίδιες κρίνουν ότι αξίζουν να ερευνηθούν. Τέλος, προτείνει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα την ιστορική εξέλιξη των εννοιών του χώρου.

Το μουσείο είναι ένας μηχανισμός που μετατρέπει την προσωπική αυτοέκφραση σε έργο τέχνης και το χρηστικό αντικείμενο σε ιστορικό τεκμήριο. Επεκτείνει τη διάρκεια μιας στιγμής για αιώνες αρκεί να εστιάσει σ' αυτήν και μεταφέρει εικονικά σε άλλους τόπους μέσα από την παρουσίαση στοιχείων που τους αφορούν. Το μουσείο έχει τη δυνατότητα όχι να καταργεί το χώρο και το χρόνο, αλλά να αναιρεί τις αντικειμενικές αποστάσεις που μας χωρίζουν από αυτούς. Παράλληλα όμως, μπορεί να επιλέξει τη δημιουργία απόστασης από τα πράγματα, αφού τα τοποθετεί μέσα σε ένα πλαίσιο έκθεσης, επιτρέποντας τη θεώρησή τους έξω από το περιβάλλον που τα γέννησε και προωθώντας όχι την αντικειμενική χρήση τους, μα την κρίση τους από το κοινό του.

Το μουσείο επεμβαίνει στον *αστικό χώρο* καταλαμβάνοντας *έκταση* σ' αυτόν· αποτελεί το *περιβάλλον* των εργαζομένων και των επισκεπτών του που δέχεται το *σώμα* τους και κατευθύνει την *κίνησή* τους· *εισχωρεί* στις αφηρημένες έννοιες προσφέροντας *τόπο* στα σύμβολά τους και προκαλώντας νοητικές αναπαραστάσεις του *κόσμου* στους αποδέκτες των μηνυμάτων που επικοινωνεί.

Η μουσειοπαιδαγωγική πράξη επεμβαίνει στα κριτήρια και στους τρόπους δημιουργίας της μουσειακής έκθεσης, έτσι ώστε αυτή να ικανοποιεί τους εκπαιδευτικούς της στόχους. Παράλληλα, συνδέει αλληλεπιδραστικά το περιεχόμενο της μουσειακής έκθεσης με τους επισκέπτες μέσα στο χώρο του μουσείου. Και τέλος, μαθαίνει στους επισκέπτες να λειτουργούν ανάλογα και σε κάθε τί που μπορεί να θεωρηθεί μουσείο, με την έννοια του χώρου που μπορεί να μετατραπεί από τους χρήστες του σε περιβάλλον μάθησης και ψυχαγωγίας.

Οι σχέσεις που συνδέουν τις έννοιες του χώρου, του μουσείου και της μουσειοπαιδαγωγικής είναι πολύπλοκες. Με αυτή την υπόθεση επιλέχτηκε το θέμα της πτυχιακής μου εργασίας. Το αποτέλεσμα απλά ανιχνεύει τα πεδία που το αφορούν και αποτελεί περισσότερο έναυσμα για παραιτέρω έρευνα και ενασχόληση με αυτούς τους τομείς, παρά αυτοτελές έργο.

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΛΙΑ ΓΥΙΟΚΑ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ**

Α' ΜΕΡΟΣ

**ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ
ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ
ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:
ΠΑΠΑΡΓΥΡΟΥΔΗ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΒΟΛΟΣ 2004**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Αφού γίνει η κατανομή των δευτερευουσών και η χάραξη των κύριων δρόμων, πρέπει να επιλεγούν οι θέσεις των ιερών κτιρίων, των αγορών και των υπόλοιπων δημόσιων χώρων, για να εξυπηρετούν την κοινότητα και να χρησιμοποιούνται από όλους τους πολίτες.

Βιτρούβιος, *Περί Αρχιτεκτονικής VII*, 1-5

Γύρω στα 1778 η ιδέα του μουσείου γίνεται μέρος της συνείδησης των αρχιτεκτόνων. Πολλοί από αυτούς παραδίδουν σχεδιαστικές εργασίες για το Prix de Rome (βραβείο της Ρώμης) και γράφουν πραγματείες για Μουσεία. Την εποχή αυτή το μουσείο θεωρείται ναός για τις τέχνες και το κτίριο εκφράζει αυτή την αντίληψη με την εξωτερική και εσωτερική του μορφή. Πρόκειται για μνημειώδη κτίρια επειδή προγραμματίζονται και πραγματοποιούνται από άτομα, προορίζονται να στεγάσουν ατομικές συλλογές, έχουν ως βασικό κριτήριο την προσωπική ευχαρίστηση και στοχεύουν στην αύξηση της επιρροής του άρχοντα ή του κλήρου στον κοινό πολίτη.

Τα μουσεία που γεννιούνται στα μέσα του 18^{ου} αι είναι αποτέλεσμα της αρχαιοφιλίας που επικρατεί στον πνευματικό κόσμο της εποχής. Πρόκειται για κτίρια με αναφορές στην αισθητική και στην ιδεολογία περασμένων εποχών. Τόσο με την όψη, όσο και με το περιεχόμενο τους, τα μουσεία υμνούν το παρελθόν και το τοποθετούν σε ένα λατρευτικό βωμό που δεν επιτρέπει την αξιολόγηση ή την ουσιαστική προσέγγισή του. Σύμφωνα όμως με τα διδάγματα του Διαφωτισμού, ο ναός αυτός θα έπρεπε να είναι βατός για τους κοινούς πολίτες.

Η αξίωση αυτή δεν ανταποκρίνεται ούτε στην πραγματικότητα του 19^{ου} αι, όπου πλέον τα μουσεία καλύπτουν όλα τα φάσματα, από τις βασικές συλλογές ως τα μουσεία των τιτλούχων και τα κρατικά ιδρύματα. Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι απευθύνονται σε μια μορφωμένη μειονότητα που συνήθως έχει τον απαιτούμενο χρόνο και την οικονομική άνεση να τον αφιερώνει στο ενδιαφέρον για την Τέχνη. Σαν αποτέλεσμα η τέχνη είναι εντελώς αποκομμένη από το κοινό, που την αντιμετωπίζει ως εκκεντρική απασχόληση των ευγενών και των μορφωμένων ταξιδιωτών.

Τον 20^ο αι οι αρχιτέκτονες του μοντέρνου κινήματος πιστεύουν ότι το μουσείο πρέπει να γίνει «δημοκρατικός θεσμός». Κύρια μέριμνά τους είναι η εξέλιξη της ιδέας του μουσείου με βάση την αλλαγή του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού του. Το μουσείο γι' αυτούς δεν είναι μόνο «ναός για την Τέχνη», μα και κέντρο μελέτης στη διάθεση του κοινού. Η ιδέα που επικρατεί είναι ότι το μουσείο πρέπει να ελκύει το κοινό με την εξωτερική του μορφή και να προκαλεί το ενδιαφέρον του με εναλλασσόμενες εκθέσεις. Δεν περιορίζεται σε μια μειονότητα μορφωμένων αλλά, αντίθετα, προτρέπει τον απλό πολίτη να έρθει σε άμεση επαφή με την τέχνη.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πρώτη φροντίδα είναι η αποκατάσταση των κατεστραμμένων κτιρίων και ξεκινά μια προσπάθεια αναπροσαρμογής των μουσειακών κτιρίων. Από τα μέσα της δεκαετίας του '50 αρχίζουν να χτίζονται συστηματικά νέα μουσεία των οποίων ο

αρχιτεκτονικός σχεδιασμός στηρίζεται στις έννοιες της απομνημειοποίησης και της αποκέντρωσης.

Η προσπάθεια των μουσείων να ελκύουν το κοινό είναι έκδηλη στον χαρακτήρα των δραστηριοτήτων που οργανώνονται την τελευταία δεκαετία. Εκτός από τις μόνιμες και τις περιοδικές εκθέσεις, τα σύγχρονα μουσεία προβλέπουν χώρους διδασκαλίας, δημιουργικής απασχόλησης και αναψυχής. Το μουσείο είναι ο χώρος όπου η τέχνη εκτίθεται, διδάσκεται και δημιουργείται· η μουσική ακούγεται και χορεύεται· το παιχνίδι παίζεται· και είναι τέλος ο χώρος όπου οι επισκέπτες μπορούν να έρθουν σε επαφή, να γνωρίσει ο ένας τον άλλο και να δημιουργηθεί διάλογος. Αυτός ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του μουσείου, είναι και η βάση της γενικότερης αλλαγής της έννοιας του μουσείου. Έτσι, όταν μιλάμε σήμερα για μουσεία εννοούμε κέντρα όπου το ευρύτερο κοινό, στον ελεύθερο χρόνο του, με κατάλληλα ερεθίσματα και με πρωτότυπα τεχνάσματα, ψυχαγωγείται και μαθαίνει να συμμετέχει στην θεώρηση και τον διάλογο για τη τέχνη, την επιστήμη, την κοινωνία. Η καινούρια «λογική» των μουσείων ως κέντρο πολιτισμού απορρέει και από τον νέο τρόπο σχεδιασμού τους. Δεν υπάρχει πια τάση για μνημειώδη κτίρια που απωθούν και «μυστικοποιούν» τα πολιτισμικά αγαθά, μα για κτίρια – μοντέλα που κεντρίζουν την περιέργεια του κοινού και λειτουργούν ως τόποι ψυχαγωγίας και μάθησης.

Το σύγχρονο μουσειακό κτίριο παραπέμπει στο «αρχέτυπο» σπίτι, υπογραμμίζει την αστική παράδοση και επεμβαίνει στην σύγχρονη πόλη τονίζοντας τον χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής ως τέχνης δημιουργίας του χώρου. Ο σύγχρονος μουσειακός προγραμματισμός στηρίζεται στην έννοια του πολιτιστικού πάρκου: το κτίριο, μέσα από τις αφαιρέσεις, τους συμβολισμούς και τις χρηστικές του δυνατότητες, δημιουργεί συνειδητή σχέση ανάμεσα στην οροφή και το δάπεδο, ανάμεσα στις αίθουσες και το δρόμο, ανάμεσα στους τοίχους – όρια και τα ανοίγματα – διόδους επικοινωνίας¹.

¹ Ελευθέριος Οικονόμου, *Το Μουσείο στην Ιστορία της Αρχιτεκτονικής*, περιοδικό Αρχαιολογία, τ. 16

ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Κτιριακή Καταλληλότητα ενός Μουσείου

Το κτίριο του μουσείου τείνει να πληρεί κάποιες προϋποθέσεις έτσι ώστε να κρίνεται κατάλληλο προς λειτουργία και ικανό να εκπληρώνει τους στόχους του ως ίδρυμα². Αυτές είναι:

- η ασφάλεια των συλλογών, του προσωπικού και των επισκεπτών
- η αντισεισμική προστασία
- η αντοχή στο βάρος μεγάλου αριθμού επισκεπτών κατά τετραγωνικό μέτρο
- η ύπαρξη συστημάτων πυρασφάλειας
- η ύπαρξη συστημάτων κλιματισμού
- η ύπαρξη συστημάτων εξαερισμού
- η ύπαρξη συστημάτων αντικλεπτικής προστασίας³

Η θερμομόνωση και η ηχομόνωση αποτελούν ίσως μέτρο προστασίας των ευαίσθητων αντικειμένων, αλλά προκαλούν δυσάρεστο συναίσθημα στον επισκέπτη και επιπλέον για τα περισσότερα μουσεία, της ελληνικής τουλάχιστον πραγματικότητας, κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό από οικονομικής άποψης. Ο έλεγχος ωστόσο του κλίματος του μουσείου είναι εφικτός και επαρκής για την ασφάλεια των αντικειμένων, ενώ για την διατήρηση ευαίσθητων υλικών (πχ ύφασμα, δέρμα, χαρτί) προτείνεται η δημιουργία ελεγχόμενων μικροκλιμάτων (στεγανές προθήκες).

Γενικά σε ένα μουσείο πρέπει να ελέγχονται⁴:

▪ το ατμοσφαιρικό κλίμα

Τα μουσειακά αντικείμενα έχουν ανάγκη από ένα κατάλληλο χώρο με ευνοϊκές γι' αυτά περιβαλλοντικές συνθήκες ώστε να είναι εφικτή η αξιοποίησή τους από μουσειολογική πλευρά και να διατηρούνται στο χρόνο όσο το δυνατόν καλύτερα.

Τα αποτελέσματα από την επίδραση μολυντικών στοιχείων που έχουν επιβλαβείς επιπτώσεις στα μουσειακά αντικείμενα είναι είτε άμεσα και καταφανή (όταν συμβαίνουν σε μικρό χρονικό διάστημα και με υψηλές συγκεντρώσεις μόλυνσης), είτε βραδέα (όταν συμβαίνουν κατά τη διάρκεια μακρών χρονικών περιόδων και με χαμηλές συγκεντρώσεις μόλυνσης). Όταν τα μουσειακά αντικείμενα εκτίθενται ταυτόχρονα σε περισσότερα από ένα μολυντικά στοιχεία, το άθροισμα των δυσμενών αποτελεσμάτων που υφίστανται είναι πολλαπλάσιο από αυτό που θα προκαλούσε η έκθεσή τους σε κάθε ένα μολυντικό στοιχείο χωριστά.

² Ιωάννα Παπαντωνίου, *Παρουσίαση των Λαογραφικών Συλλογών* - Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση και Λειτουργία, Αθήνα 1988

³ Η ασφάλιση των συλλογών, αν και απαραίτητη, δεν είναι αρκετή. Είναι κατανοητή η αίτηση των μουσείων να διαθέτουν σύγχρονα αντικλεπτικά συστήματα και προσωπικό υπεύθυνο για τη φύλαξη των συλλογών τους, θα πρέπει όμως οι επιλογές αυτές να γίνονται με προσοχή, διακριτικότητα και συνέπεια προς τη γενικότερη μουσειακή πολιτική (για παράδειγμα οι μπάρρες, οι εμφανείς κλειδαριές και οι επιδεικτικά σωματώδεις ένστολοι του προσωπικού ασφαλείας παραπέμπουν μάλλον σε φυλακή, παρά σε ένα μουσείο που θέλει να θεωρεί τον εαυτό του ανοιχτό στο κοινό).

⁴ Βάλη Λειβατίδου – Παντελίδου, *Η επίδραση του περιβάλλοντος στα μουσειακά αντικείμενα* – Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση και Λειτουργία, Αθήνα 1988

▪ **το ακουστικό κλίμα**

Πηγές ηχορύπανσης μπορεί να είναι η μεγάλη κυκλοφορία αυτοκινήτων, η κυκλοφορία των αεροπλάνων (αν το μουσείο βρίσκεται κοντά σε αεροδρόμιο), κάποια δυσλειτουργία στο σύστημα εξαερισμού ή στο κλιματιστικό του μουσείου, οποιοδήποτε κτιριολογικό έργο μέσα στο μουσείο. Ορισμένες συχνότητες μπορεί να θέσουν σε ταλαντώσεις κάποιο μουσειακό αντικείμενο και να προξενήσουν την μερική ή ολική καταστροφή του. Για την ασφάλεια των μουσειακών αντικειμένων οι ακουστικές πηγές πρέπει να υπόκεινται σε έλεγχο. Για τον επισκέπτη η υψηλή στάθμη θορύβου είναι ενοχλητική και η πολύ χαμηλή του προκαλεί δυσάρεστο ακουστικό περιβάλλον. Κατάλληλο για τα αντικείμενα και ευχάριστο για τον επισκέπτη είναι το επίπεδο από 35 ως 45 dB.

▪ **το θερμικό κλίμα**

Για την ασφάλεια των μουσειακών αντικειμένων είναι απαραίτητος ο έλεγχος της σχετικής υγρασίας και θερμοκρασίας. Αντικείμενα από ιδιαίτερα ευαίσθητα υλικά χρειάζεται να τοποθετούνται σε απόλυτα ελεγχόμενο περιβάλλον. Για τις αίθουσες έκθεσης των μουσειακών αντικειμένων η επιθυμητή μέση θερμοκρασία είναι 21°C, που είναι κατάλληλη και για τα περισσότερα υλικά και για τον άνθρωπο. Σημαντικός είναι ο έλεγχος του αριθμού των επισκεπτών καθώς η αναπνοή, η κίνηση κλπ επηρεάζουν και την υγρασία και τη θερμοκρασία.

▪ **το οπτικό κλίμα**

Για την ασφάλεια των μουσειακών αντικειμένων απαραίτητος είναι ο έλεγχος της ορατής και υπεριώδους ακτινοβολίας.

Για την ποιότητα της έκθεσης πρέπει να φροντίζεται ο επαρκής φωτισμός όλων των αντικειμένων και να αποφεύγεται ο τεχνικός φωτισμός που επηρεάζει τη χρωματική απόδοση των αντικειμένων (πχ λαμπτήρες υψηλής πίεσης υδραργύρου ή νατρίου).

Για την ποιότητα της επίσκεψης θα πρέπει να αποφεύγονται το εκτυφλωτικό και το πολύ αδύναμο φως γιατί κουράζουν τον επισκέπτη και θα πρέπει να υπάρχει κτιριακή πρόβλεψη ώστε τα μάτια να προσαρμόζονται σταδιακά από τον εξωτερικό στον εσωτερικό φωτισμό προτού ο επισκέπτης μπει στον εκθεσιακό χώρο.

Πιθανή Κτιριακή Σύθεση ενός Μουσείου

Ένα μουσείο μπορεί να περιλαμβάνει:

- χώρους έκθεσης
- χώρους αποθήκευσης
- χώρους διοίκησης & προσωπικού
- βοηθητικούς χώρους
- χώρους ψυχαγωγίας και εκπαίδευσης
- εργαστήρια
- πωλητήρια

Χώρος της Έκθεσης

Ο ενιαίος εκθεσιακός χώρος δίνει τη δυνατότητα διαμόρφωσης ανάλογα με τις ανάγκες της έκθεσης⁵.

Κατά τον **Waidacher** (1935) η ποιότητα της έκθεσης βελτιώνεται όταν υπάρχει εναλλαγή στη διαμόρφωση του χώρου με τη χρήση διαφόρων χρωμάτων, φωτός, υλικών, νοημάτων, διαθέσεων, ποικιλίας στην πυκνότητα των αντικειμένων κλπ.

Αποθηκευτικοί Χώροι

Για τη λειτουργία ενός μουσείου, οι αποθηκευτικοί χώροι είναι εξίσου σημαντικοί με τους εκθεσιακούς. Ιδανικός θα μπορούσε να θεωρηθεί ένας ενιαίος χώρος που να μπορεί να διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες.

Βοηθητικοί Χώροι

Είναι αυτοί που επιτρέπουν την καλή λειτουργία του μουσείου και συμβάλλουν αποφασιστικά στη γενικότερη αίσθηση που αποκομίζει το κοινό από την επίσκεψη.

- χώρος υποδοχής
- εκδοτήριο εισιτηρίων
- βεστιάριο
- τουαλέτες (καθαριότητα, ανδρών/ γυναικών)
- ανελκυστήρες
- σκάλες
- parking

Χώροι Ψυχαγωγίας και Εκπαίδευσης

- βιβλιοθήκη⁶ αναγνωστήριο
- αίθουσα / αμφιθέατρο προβολών/ διαλέξεων κλπ εκδηλώσεων
- μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο/ χώρος πραγματοποίησης μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων
- διαμορφωμένος εξωτερικός χώρος (αναψυχή – δραστηριότητες)

Εργαστήρια

- εργαστήρια συντήρησης
- εργαστήρια κατασκευής/ επιδιόρθωσης του εξοπλισμού του μουσείου⁷.

Θα πρέπει να πληρούν όλες εκείνες τις προϋποθέσεις (μέγεθος, διαμόρφωση, οργάνωση χώρου) που θα τα καθιστούν ικανά να ανταποκριθούν στους λόγους ύπαρξής τους. Παλιότερα υπήρχε η τάση να θεωρούνται «κρυφοί» χώροι ενός μουσείου. Σήμερα όμως προτιμάται τα εργαστήρια να είναι

⁵ Ιωάννα Παπαντωνίου, *Παρουσίαση των Λαογραφικών Συλλογών* - Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση και Λειτουργία», Αθήνα 1988

⁶ Ευτυχία Ψαρέλλη – Παπαγιαννοπούλου, *Το Λαογραφικό Μουσείο και η Βιβλιοθήκη* - Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση και Λειτουργία», Αθήνα 1988: η βιβλιοθήκη πρέπει να είναι έτσι οργανωμένη ώστε να επιτρέπει την πρόσβαση σε βοηθήματα μελέτης αντικειμένου των αντικειμένων της συλλογής του μουσείου, οδηγίες τεκμηρίωσης και πηγές για το κοινό που να το βοηθούν να εντάξει τα μουσειακά εκθέματα στο ιστορικό τους πλαίσιο και να τα μετατρέψει σε αφετηρίες για ενασχόληση και με άλλα πεδία.

⁷ Ιωάννα Παπαντωνίου, *Παρουσίαση των Λαογραφικών Συλλογών* - Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση και Λειτουργία», Αθήνα 1988

προσβάσιμα – τουλάχιστον οπτικά – στο κοινό, καθώς έτσι διασαφηνίζεται καλύτερα ο ρόλος του μουσείου (πχ συντήρηση, τόπος έκθεσης). Σε κάθε περίπτωση, σημαντικό είναι οι χώροι αυτοί να είναι διαμορφωμένοι έτσι που να αποτελούν κατάλληλο εργασιακό περιβάλλον για το προσωπικό του μουσείου.

Πωλητήριο

Η ύπαρξή του κρίνεται απαραίτητη καθώς συμβάλλει σημαντικά στα οικονομικά του μουσείου και επιπλέον η πώληση των προϊόντων του αποτελεί μια πολύ καλή μέθοδο διαφήμισης του μουσείου. Θα πρέπει να είναι έτσι διαμορφωμένο ώστε να ελκύει και να ευνοεί την πώληση των αντικειμένων του, πάντα όμως με σεβασμό στο κοινό του και στην γενικότερη πολιτική του μουσείου.

Χώροι Προσωπικού - Χώροι Διοίκησης

Περιλαμβάνουν τα γραφεία, τα αρχεία και ίσως τη βιβλιοθήκη – αν αυτή δεν προορίζεται για το κοινό. Η φροντίδα αυτών των χώρων κρίνεται απαραίτητη, γιατί αποτελούν χώρους δημοσίων σχέσεων και καθρεφτίζουν την προσωπικότητα αυτών που εργάζονται στο μουσείο⁸ και κατ' επέκταση του ίδιου του μουσείου.

Θα πρέπει να καλύπτουν τις ανάγκες των εργαζομένων, διευκολύνοντας το έργο τους και προσφέροντας ικανοποίηση με βασικά χαρακτηριστικά την άνεση, την ασφάλεια, τη λειτουργικότητα, την δυνατότητα επικοινωνίας με το υπόλοιπο προσωπικό αλλά παράλληλα και τη δυνατότητα απομόνωσης.

⁸ Ιωάννα Παπαντωνίου, *Παρουσίαση των Λαογραφικών Συλλογών* - Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση και Λειτουργία, Αθήνα 1988

ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Γενετική του Χώρου

Ο χώρος είναι ένα προϋπάρχον κενό, ένα πρόβλημα παγιωμένο γεωμετρικά που δέχεται παθητικά εκ των υστέρων τα πράγματα (ιδεαλιστική αντίληψη), χωρίς καμιά δυνατότητα επίδρασης πάνω τους. Η κοσμοθεωρία είναι στατική, οι καταστάσεις συγκροτημένες και ετοιμοπαράδοτες, η μονάδα δεν έχει να κάνει τίποτα απολύτως πέρα από το να αφομοιωθεί δίχως να αλλάξει τίποτα, ούτε εσωτερικά, ούτε στο περιβάλλον⁹.

Η Διαλεκτική του Χώρου

Είναι η μέθοδος αντίληψης, ερμηνείας και γνώσης (και στη συνέχεια σύνθεσης) του χώρου, σύμφωνα με την οποία ο χώρος δεν είναι ένα κενό, αλλά το γινόμενο των ίδιων των πραγμάτων (των στατικών και δυναμικών σχέσεων τους που δημιουργούν τη δομή του), ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί και ο ίδιος σαν «καλούπι» στη διαμόρφωση των λειτουργιών που πραγματοποιούνται μέσα του και διά μέσου του. Σύμφωνα με την υλιστική αυτή αντίληψη, τα πράγματα, οι καταστάσεις που τα συνδέουν και ο χωροχρόνος στον οποίο πραγματοποιούνται γίνονται τη στιγμή που χρησιμοποιούνται από τους χρήστες. Η παραγωγή και η χρήση ταυτίζονται σε μια αδιαίρετη διαδικασία¹⁰.

Η έννοια του Χώρου στην Υπαρξιακή Διαλεκτική

Σύμφωνα με την υπαρξιακή διαλεκτική οι προσπάθειες και οι πράξεις διέπονται από κανόνες. Οι κανόνες σχετίζονται με το χώρο και με τον κοινωνικό περίγυρο. Οι διαδικασίες της ανθρώπινης δραστηριότητας σχετίζονται με τις έμφυτες ανάγκες του ανθρώπου, φιλτραρισμένες μέσα από τη συνείδηση του ανθρώπινου μυαλού και προσανατολίζονται στην επιτυχία. Η βασική φύση του μυαλού είναι να κυβερνά τις τωρινές πράξεις με την προσδοκία του μέλλοντος, κάτω από το φως των πεπερασμένων εμπειριών. Τα αποτελέσματα των προσπαθειών και των πράξεων ανακλώνται στην ευχαρίστηση που αντλεί το άτομο. Τα αποτελέσματα των προσπαθειών και των πράξεων εκφράζονται σε κάποιο δεδομένο χώρο. Η συμπεριφορά του είναι αποτέλεσμα τόσο των φυσικών μορφών όσο και των προτύπων συμπεριφοράς με τα οποία έχει κοινωνικοποιηθεί¹¹. Η εξέλιξη και η αλλαγή εμφανίζεται τόσο στις προσωπικές εμπειρίες ζωής του ανθρώπου όσο και στη διαδικασία του ανθρώπινου πολιτισμού, η οποία αντικατοπτρίζεται στο χώρο

⁹ Παρόλο που η σύγχρονη μουσειολογία απορρίπτει τα μουσεία – μαυσωλεία, ωστόσο υπάρχουν μουσειακοί χώροι που χρησιμοποιούνται ως «νεκροταφεία» ή «ναοί» του παρελθόντος και όπου οι επισκέπτες πειθαναγκάζονται να περιδιαβούν ως παθητικοί θεατές, δίχως κανένα δικαίωμα δημιουργικής δράσης ή έστω κριτικής σκέψης.

¹⁰ Η αντίληψη του Λεφέβρ για την «διαλεκτική σύνθεση των αντιθέσεων», δηλαδή για την υπέρβαση των αντιθέσεων μέσω μιας σύνθεσης που δεν συμπαραθέτει προσθετικά τους όρους της αντίθεσης, αλλά τους ετεροπροσδιορίζει μετασχηματίζοντάς τους, αποδίδει στην μέθοδο τη δυναμική της επανεισάγοντας τον παράγοντα «ιστορία» στην ερμηνεία της πραγματικότητας.

¹¹ Σύμφωνα με τον **Engels** η ανθρώπινη εργασία έχει χαρακτήρα προμελετημένης πράξης, οδηγημένης προς συγκεκριμένους σκοπούς, που είναι γνωστοί προκαταβολικά. Σύμφωνα με τον **William McDougal** για την κατανόηση της ανθρώπινης δραστηριότητας πρέπει να εξεταστούν οι επιτυχίες που συγκλίνουν στα κίνητρα συμπεριφοράς.

και επηρεάζεται από τις δομές του¹². Η κατανόηση και εξερεύνηση σημαντικών ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών διαδικασιών, εξαρτάται άμεσα από τις δυναμικές ιδέες που εμφανίζονται.

Η Ποιητική του Χώρου – Χωροποιητική

Πρόκειται για έναν τρόπο θεώρησης και δημιουργίας που προσδίδει (αφού πρώτα τις επισημάνει) ορισμένες ιδιότητες ποιότητας στο προϊόν μιας παραγωγής του χώρου, μετατρέποντας το προϊόν σε έργο και την παραγωγή σε δημιουργία. Ξεπερνά την αντίθεση ανάμεσα στην χρησιμότητα και την τέχνη, ανάμεσα στην αναγκαιότητα και την ελευθερία.

Οι Χώροι της Ελευθερίας¹³

Είναι χώροι με στοιχεία και ιδιότητες που έχουν δημιουργηθεί από την Χωροποιητική ώστε μέσα από τη διαλεκτική της με την αναγκαιότητα, οι χώροι αυτοί να είναι ταυτόχρονα και χωροποιημένα τα οποία απελευθερώνουν τη δημιουργική φαντασία και τη συμπεριφορά, σε συνδυασμό με τη γνώση και την τεχνική που απαιτεί η αντιμετώπιση της αναγκαιότητας.

Είναι η έκφραση της λειτουργίας της δημιουργικής φαντασίας και ταυτόχρονα και μέσο διαμόρφωσής της. Πρόκειται για χώρους που αντεπιδρούν στην ψυχολογία και στη συνείδηση του ανθρώπου, λειτουργώντας ως γλώσσα.

Ωστόσο, προαπαιτείται η ευαισθησία του «δέκτη» απέναντι στον πομπό, ώστε να μπορούμε να πούμε ότι τα χωροποιημένα αναζητούν τους ποιητές τους: εκείνους που θα τα βιώσουν ποιητικά χωρίς να είναι αρχιτέκτονες. Από την πλευρά του αρχιτέκτονα, απαραίτητος είναι ο διάλογος ανάμεσα στους όρους της ελευθερίας και σ' αυτούς της αναγκαιότητας, για να μην δημιουργούνται ούτε άχρηστοι χώροι, ούτε κακοτεχνίες ξένες προς την παιδεία, τις ενοράσεις και τις επιστημονικές επιλογές του.

Ψυχογεωγραφία¹⁴

Τρόπος αντίληψης του χώρου και κίνησης μέσα σ' αυτόν που υποστηρίζει ότι το γεωγραφικό περιβάλλον, είτε είναι συνειδητά οργανωμένο, είτε όχι, επιδρά πάνω στα συναισθήματα και τη συμπεριφορά των ατόμων. Ερευνά τον τρόπο που οι δομές μιας κοινωνίας εκφράζουν την κοσμοαντίληψή της και μελετά τις επενέργειες των νόμων και αποτελεσμάτων του γεωγραφικού περιβάλλοντος πάνω στη συναισθηματική συμπεριφορά των ανθρώπων και στις διαπροσωπικές σχέσεις. Προτείνει το παιχνίδι ως μέθοδο προσέγγισης του περιβάλλοντος και επέμβασης σ' αυτό, με άξονες το τυχαίο και τις εσωτερικές παρορμήσεις.

¹² Μια εξελισσόμενη διαδικασία προϋποθέτει την επίδραση τουλάχιστον δύο αλληλεπιδρόμενων συστημάτων. Σύμφωνα με πολιτικούς όπως ο Μάο τα συστήματα πρέπει να είναι ανταγωνιστικά και η εξέλιξη να οφείλεται στις αντιφάσεις τους, ενώ σύμφωνα με τον γερμανό φιλόσοφο Καρλ Μαρξ πρόοδος προκύπτει όταν μεταβάλλεται η αλληλεπίδραση αντιπάλων που συμβιώνουν. Αυτές ωστόσο οι θεωρίες είναι περισσότερο προγραμματικές παρά εμπειρικές-επιστημονικές. Μα ακόμη και σύμφωνα με τις θεωρίες του **Piaget**, του **Freud** και του **Skinner** η εξέλιξη και η ανθρώπινη ανάπτυξη είναι προϊόντα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε δυο βασικά ξεχωριστά και εν δυνάμει αντίθετα συστήματα.

¹³ Μανόλης Παπαδολαμπάκης, *Χώροι της Ελευθερίας – 1*

¹⁴ Internationale Situationniste #1, Ιούνιος 1958

Κοινωνικές προεκτάσεις του δομημένου χώρου

Πολλές απόψεις θεωρητικές και πρακτικές θεωρούν τον χώρο σαν αντανάκλαση¹⁵ των κοινωνικών σχέσεων στις οποίες παρέχει πεδίο. Αναζητώντας κανείς στον χώρο τις ενδείξεις κοινωνικών σχέσεων οδηγείται άμεσα στην προέκταση κάποιων κοινωνικών μεταβλητών που χαρακτηρίζουν τις κοινωνικές σχέσεις στην τυπολόγηση και αξιολόγηση των αντίστοιχων χώρων. Μοιάζει στις σύγχρονες κοινωνίες οι έννοιες του ιδιωτικού και του δημόσιου, όταν αναφέρονται στο καθεστώς του χώρου, να ορίζουν αυστηρά οριοθετημένες επικράτειες που συνεπάγονται συγκεκριμένες νομικές σχέσεις, καθώς και υποχρεώσεις και δικαιώματα που απορρέουν από αυτό. Οι σχέσεις αυτές δεν είναι απλή αντανάκλαση θεσμοποιημένων κοινωνικών σχέσεων, αλλά υπόκεινται στη δυναμική των κοινωνικών διαδικασιών και την ιδιαίτερη θέση κάποιου ατόμου στο εσωτερικό τους.

Η πρόσληψη του χώρου από τους χρήστες

Ο χώρος αποτελεί ένα σύνολο από οπτικά ερεθίσματα τα οποία επιτρέπουν στο χρήστη του να τον αντιληφθεί και να τον επεξεργαστεί νοητικά. Η σειρά εικόνων αποτελεί ευδιάκριτα «ίχνη» που συνδέονται αιτιολογικά με το περιεχόμενό τους.

Η ίδια δυνατότητα συναντάται σε πολλές περιπτώσεις ερμηνείας μιας μυρωδιάς. Ο χώρος μπορεί να ανιχνευτεί με οδηγό την **όσφρηση**¹⁶, καθώς οι μυρωδιές τον αποκαλύπτουν τον συνδέουν με συγκεκριμένες στιγμές της ιστορίας ενός χώρου.

Με ανάλογο τρόπο και ο **ήχος** χρωματίζει το χώρο, τον μεταμορφώνει, επεμβαίνει στην εικόνα του και τη φορτίζει με νέο περιεχόμενο. Οι ομιλίες, η σιωπή¹⁷, ο θόρυβος, η μουσική¹⁸ μπορούν και αποδίδουν συμβολικό περιεχόμενο στο χώρο μεταφέροντας κοινωνικά νοήματα.

Σ' αντίθεση με την όσφρηση, την ακοή και την όραση, η **αφή** δεν έχει ένα σαφώς προσδιορισμένο κέντρο, ένα όργανο επιφορτισμένο με την πρόσληψη. Στην αφή περιλαμβάνεται μια σειρά από αισθητηριακά ερεθίσματα που γίνονται αντιληπτά από το σύνολο του σώματός μας μέσω των νεύρων του δέρματος. Τα ερεθίσματα αυτά επηρεάζονται από την θερμοκρασία, την

¹⁵ Σταύρος Σταυρίδης, *Η Συμβολική Σχέση με το Χώρο*, κεφ. Ο Θεσμικός Χώρος (βλ. και Παράρτημα Α)

¹⁶ Το γεγονός ότι οι μυρωδιές συνδέονται νοητικά με τις συνθήκες που τις προκαλούν, το ότι η περιγραφή τους έγκειται σ' αυτήν ακριβώς τη σύνδεση, είναι καθοριστικό για τη συμβολική τους λειτουργία. Είναι κεντρικός ο ρόλος της μνήμης στην εγκατάσταση τέτοιων συνδέσεων. Μέσω της προσωπικής μνήμης, με τη δημιουργία μιας συνειρμικής αλυσίδας, από τη διαδικασία του εντοπισμού της κιάλας, η μυρωδιά επενδύεται σε κάποιες αξίες. Αξίες που συνδέονται με την ίδια την επεξεργασία της ατομικής εμπειρίας στα πλαίσια αρχών, συνηθειών, προτιμήσεων και κανόνων, οι οποίοι προσδιορίζουν τα άτομα μιας κοινωνίας. Και είναι χαρακτηριστικό ότι οι μυρωδιές συνδέονται στη μνήμη με ιδιαίτερους τόπους ή με την παρουσία προσώπων σε τέτοιους τόπους, έτσι που συχνά να ταυτίζονται με μέρη που έχουμε βρεθεί, με γεγονότα που ξετυλίχτηκαν μέσα τους και που τα σημάδεψαν. Η συμβολική λειτουργία της μυρωδιάς είναι λοιπόν στενά δεμένη με το χώρο, οι χώροι μυρίζουν και χαρακτηρίζονται από μυρωδιές, οι χώροι κατοικούνται από μυρωδιές που είναι σημάδι, αποτέλεσμα της σχέσης τους με τους ανθρώπους.

¹⁷ E. T. Hall: «Η σιωπή μπορεί να προσδιορίσει έναν προσωπικό απαραβίαστο χώρο γύρω από το άτομο»

¹⁸ Όλες οι μουσικές είναι άμεσα ή έμμεσα, έκδηλα ή υπόδηλα κωδικοποιημένες πολιτισμικά και μπορούν να λειτουργούν ανακαλώντας κοινές συλλογικές εμπειρίες και αξίες.

πίεση, τον πόνο, την εμπειρία της κίνησης βιωμένης σαν δράση των μυών κοκ. Ο υλικός κόσμος προσφέρεται στην αφή μέσω της υψής των υλικών.

Η επίδραση του χώρου στην Αντίληψη , Συμπεριφορά και Δράση των χρηστών

Τόσο οι επιστήμες σχεδιασμού όσο και οι επιστήμες συμπεριφοράς μελετούν την επίδραση των αρχιτεκτονικών αποφάσεων στους χρήστες των χώρων. Το πεδίο αυτό άρχισε να ερευνείται κυρίως μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς η ταχεία ανοικοδόμηση απαιτούσε τη πρόβλεψη χώρων ικανών να ανταποκριθούν σε ανάγκες απροσδιόριστων ατόμων, ενώ παλιότερα κάθε κτίσμα παραγγελλόταν από συγκεκριμένο άτομο το οποίο και ταυτιζόταν με το μελλοντικό χρήστη του κτιρίου. Έτσι, σε Μεγάλη Βρετανία, Ιαπωνία, Σκανδιναβία και Αμερική εμφανίζονται μελέτες αρχιτεκτονικής και ψυχολογίας σχετικά με την επίδραση του περιβάλλοντος. Ωστόσο, ως τη δεκαετία του '60, το θέμα παραμένει σε πανεπιστημιακή κλίμακα, καθώς οικονομικά προβλήματα δεν επιτρέπουν τη γενικευμένη έρευνα και εφαρμογή πρακτικών σύμφωνων με την αρχή της συμβολής του περιβάλλοντος στον τρόπο ζωής. Επιχειρήθηκε μια τυποποίηση της συμπεριφοράς ανάλογα με τον τύπο του περιβάλλοντος, καταγράφηκαν μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα, προτάθηκαν μοντέλα. Γενικά, οι ερευνητές συγκεντρώθηκαν σε συγκεκριμένους θεσμούς εξετάζοντας τις επιδράσεις του τύπου του περιβάλλοντος πάνω στις δραστηριότητες του ιδρύματος και στους τρόπους κατά τους οποίους συγκεκριμένα ιδρύματα παράγουν συγκεκριμένες περιβαλλοντικές φόρμες.

Η συμπεριφορά εμπεριέχει εμπειρικές αποδείξεις περιβαλλοντικών επιρροών, αλλά συγχρόνως αποτελεί μέρος ενός συνεκτικού πολύπλευρου συστήματος με αναφορές σε ποικίλα κοινωνικά, ιστορικά, ψυχολογικά κλπ δεδομένα. Έτσι, αν θέλουμε να μελετήσουμε ένα κτίριο σε σχέση με την ανθρώπινη συμπεριφορά, είναι απαραίτητο η έρευνα να γίνει με έναν τρόπο που να μην επηρεάζει τις ιδιότητες του χωρικού συστήματος¹⁹.

Μια πράξη μέσα σε ένα χώρο ενσωματώνει ένα σκοπό κι έχει ένα περιεχόμενο, κατευθύνεται σε κάποιο ον ή σε κάποια διαδικασία, έχει υποκείμενο, μπορεί να αφορά μόνο το ον που φέρνει σε πέρας την πράξη ή μπορεί να απευθύνεται και σε άλλους, και προϋποθέτει διάκριση ανάμεσα στον εαυτό και το περιβάλλον.

Για να υποθέσουμε τι είναι πιθανό, θα πρέπει να έχουμε την εμπειρία των πράξεών μας. Μόνο αν ενεργούμε μέσα στο περιβάλλον μπορούμε να καταλάβουμε τις πράξεις μας. Σύμφωνα με τους **Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton** όταν δρούμε στον κόσμο γίνεται μια διαφοροποίηση ανάμεσα στον κόσμο του ατόμου και στον εξωτερικό του κόσμο. Σύμφωνα με τους **Piaget** και **Darwin** οι διαδικασίες διαφοροποίησης του ατόμου από τους γύρω του και οι διαδικασίες ενσωμάτωσης του εξωτερικού περιβάλλοντος σε μελλοντικές πράξεις του ατόμου είναι οι πράξεις που το συσχετίζουν με τον εξωτερικό κόσμο. Σύμφωνα με τον **Grauman** οι διαδικασίες διαφοροποίησης και ενσωμάτωσης βοηθούν στην εξερεύνηση της φύσης της συναλλαγής

¹⁹ Κατ' επέκταση, αν θέλουμε να μελετήσουμε την ανθρώπινη συμπεριφορά, θα πρέπει να τη δούμε μέσα στο φυσικό περιβάλλον, αν και είναι σχεδόν αδύνατος ο καθορισμός της επίδρασης του φυσικού περιβάλλοντος. Ο **Barker** προτείνει να μελετήσουμε το άτομο σε μια ποικιλία περιβαλλοντικών συνθηκών.

ανθρώπου – χώρου. Οι πράξεις αποκαλύπτουν περιβαλλοντικές ιδιότητες σκοπιμότητας. Οι κατηγορίες κατάταξης εξαρτώνται από το πώς τις χρησιμοποιούν οι άνθρωποι και πώς δρουν μέσα στον κόσμο. Η διάκριση της εμπειρίας οδηγεί στην κατανόηση και η ενεργή συμμετοχή μέσω της πράξης εκπαιδεύει. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες το άτομο είναι σε θέση να πράττει συνειδητά προς την επιδίωξη των στόχων του.

Μια πλήρης αντίληψη των πιθανών σχέσεων μεταξύ περιβάλλοντος, συμπεριφοράς και δράσης μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την εξέταση του όλου κτιρίου μέσα στα πλαίσια της κατασκευής, διεύθυνσης και χρήσης του. Δεν υπάρχει αντικειμενικό περιβάλλον. Η προσωπική εμπειρία δημιουργεί για το κάθε άτομο τον κόσμο που αντιλαμβάνεται, αναγνωρίζει, βιώνει και αισθάνεται μέσα στον πραγματικό κόσμο. Γενικά, οι σύγχρονες θεωρίες τείνουν να συγκλίνουν στην άποψη:

«Όπως βλέπω, έτσι καταλαβαίνω, και ανάλογη συνείδηση αποκτώ»

Ο χώρος επιδρά στην συνείδηση και στη συμπεριφορά μέσα από ψυχολογικές και κιναισθητηριακές σχέσεις του ανθρώπου στο χώρο. Αυτές οι σχέσεις καθορίζονται όχι μόνο από την ποιότητα των εσωτερικών και εξωτερικών αναγκών του συγκεκριμένου χρήστη ενός χώρου, αλλά και από την ποιότητα της δομής και της μορφής του συγκεκριμένου χώρου, θεωρούμενου ως πομπού ερεθισμάτων προς την ψυχή, το νου και το σώμα μας. Η αιτιοκρατία ανθρώπου – χώρου είναι σχετική· ωστόσο αν η δομή, η μορφολογία και οι λειτουργίες ενός χώρου δεν αναπαράγουν την κυρίαρχη στερεότυπη συμπεριφορά, αλλά προτρέπουν στην εκδήλωση μιας νέας δημιουργικής φαντασίας, παρατηρείται και ανάλογη συμπεριφορά από τους χρήστες. Η προσωπική φύση του ατόμου ταυτίζεται με τη δομή του χώρου διαβίωσης, η οποία και τείνει να εκφράσει την τάξη των πραγμάτων της οποίας μέρος αποτελεί και το άτομο. Έτσι, ένα κανονικοποιημένο – κανονικοποιητικό περιβάλλον αναπαράγει στερεότυπα, ενώ αντίθετα ένα περιβάλλον που κινητοποιεί λειτουργεί δημιουργικά, απελευθερώνοντας σκέψη και συμπεριφορά.

Η αντίληψη του χώρου δημιουργεί εικόνες στον χρήστη που συμβάλλουν στην ιδεογραφία του «Κόσμου». Υπάρχουν χώροι που από την ίδια τους τη φύση διεγείρουν τη δημιουργική φαντασία. Ωστόσο, αν οι χρήστες δεν έχουν μάθει να το αντιλαμβάνονται αυτό και δεν είναι δεκτικοί σε μια νέα προσέγγιση της πραγματικότητας, δεν θα λειτουργήσουν απελευθερωτικά. Υπάρχουν άνθρωποι που ιδιοποιούνται ακόμη και χώρους που δεν είναι ποιητικοί, με αποτέλεσμα να λειτουργούν δημιουργικά οπουδήποτε, ανεξάρτητα από το αν το περιβάλλον τους δίνει ανάλογο έναυσμα, απλά επειδή έτσι έχουν μάθει να σκέφτονται και να συμπεριφέρονται.

Η επίδραση του χώρου στη δημιουργία επιθυμιών

Εκτός από τον παράγοντα της ενεργητικής συνείδησης όλες οι πιο περίπλοκες διαδικασίες των θελήσεων έχουν κι άλλα στοιχεία όπως φυσικές αιτίες, πνευματικές διαδικασίες λειτουργιών καθώς και διαδικασίες που συνοδεύουν την πράξη. Ο χώρος αποτελεί φυσικό ερέθισμα (περιβάλλον), προκαλεί πνευματικές διαδικασίες και αποτελεί το πεδίο δράσης των ατόμων. Υπό αυτό το τριπλό πρίσμα ο χώρος, ως «αιτία θέλησης» μπορεί γενικά να περιγραφεί σαν πρόβλεψη ή πρόγνωση μιας πράξης και μερικών τουλάχιστον αποτελεσμάτων της (Sulley).

Επικοινωνία μέσα στο χώρο

Η επικοινωνία στο χώρο υποβοηθείται από τη μορφή, την υφή και την αντιληπτική του οργάνωση που επιδρούν στον συναισθηματικό και ψυχικό κόσμο των χρηστών.

Ο χώρος γίνεται μέσο διπλής επικοινωνίας: συνδέει τον άνθρωπο με το χώρο και συνδέει τους ανθρώπους μέσα στο χώρο. Όταν ο χώρος διεγείρει την φαντασία, προκαλεί συναισθήματα, ευνοεί τις δημιουργικές ικανότητες και κινητοποιεί το νου, βοηθά στην ανάπτυξη του κάθε ανθρώπου χωριστά και στην πιο πλούσια μεταξύ τους επικοινωνία.

«Ψυχολογία του χώρου»

Διαμορφώνει τη συνείδηση, τη συμπεριφορά και τη φαντασία και τροφοδοτεί την αντίστοιχη ιδεολογία, που με τη σειρά της τροφοδοτεί την αντίστοιχη πολιτική πρακτική. Χώροι με πολύτροπη εκπομπή προσλαμβανόμενων παραστάσεων και με πολύμορφη δομή τρέφουν ανήσυχα τη φαντασία και κινούν τις εξελίξεις, ενώ χώροι μονοδιάστατοι την αφήνουν υποσιτισμένη, ευνοώντας το συντηρητισμό.

«Αισθητική Ηθική του Χώρου»

Η αισθητική του χώρου εκφράζει ένα σύστημα αξιών, είτε αυτό έχει να κάνει με την οριοθέτηση της «ομορφιάς», είτε με την επιλογή των στόχων που θέλουν να πετύχουν οι συγκεκριμένες μορφές (πχ τάξη/ αταξία, ευκρίνεια/ σχετικότητα κλπ). Η συστηματοποίηση εξυπηρετεί τη χρηστικότητα, ο τρόπος όμως οργάνωσης και δόμησης ελέγχει ή συγκινεί, εφησυχάζει ή ανατρέπει, αποφασίζει ή προτείνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ως διδασκαλία¹ θα μπορούσε να οριστεί η συστηματική και μεθοδευμένη δραστηριότητα κατά την οποία ο δάσκαλος αποσκοπεί να επιδράσει, σύμφωνα με ορισμένους σκοπούς και χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές και μέσα (ψυχολογικά, κοινωνικά, πολιτιστικά κτλ), στη συμπεριφορά του μαθητή, ώστε ο τελευταίος να αποκτήσει, να αλλάξει ή να ενισχύσει τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τις στάσεις του. Πρόκειται για ένα ανθρωπολογικό φαινόμενο που προσδιορίζεται κυρίως από την προσπάθεια του δασκάλου να προσφέρει γνώση στο μαθητή και από τις μαθησιακές διαδικασίες που χρησιμοποιεί ο μαθητής για να κατακτήσει το σκοπό της διδασκαλίας. Αποτελεί μια κοινωνική διαδικασία και λειτουργία καθώς:

- οι σκοποί και το περιεχόμενο της διδασκαλίας καθορίζονται ανάλογα με την κοινωνική πραγματικότητα
- κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας δημιουργούνται σχέσεις κοινωνικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα άτομα που παίρνουν μέρος σ' αυτήν
- το αποτέλεσμα της μάθησης και αγωγής που προσφέρει η διδασκαλία πραγματοποιείται στην κοινωνία

Κάθε εκπαιδευτικό σύστημα είναι αποτέλεσμα των πολιτικών, οικονομικών και επιστημονικών όρων της κοινωνίας που το γεννά.

Εκπαίδευση για τον προϊστορικό άνθρωπο² σημαίνει εφαρμογή και βελτίωση της γνώσης που αποκτήθηκε με την πείρα, με στόχο την καλύτερη αντιμετώπιση των συνθηκών της ζωής σε σχέση με το περιβάλλον. Τα καλλιτεχνικά βραχογραφήματα με τις ανατομικές λεπτομέρειες ανθρώπων και ζώων στις σπηλιές Chauvet, Lascaux, Altamira κ.ά. πέρα από διακοσμητική, ίσως να είχαν και παιδαγωγική χρήση: σίγουρα, αποδεικνύουν ένα επίπεδο αντίληψης, απεικόνισης και γνώσης του φυσικού κόσμου από τον πρωτόγονο άνθρωπο πολύ διαφορετικό από αυτό που υπέθετε η επιστημονική κοινότητα μέχρι πριν λίγες δεκαετίες³. Μέχρι την ομηρική εποχή, όσο η δράση του ανθρώπου συσπειρώνεται γύρω από την οικογένεια, οι μεταδιδόμενες γνώσεις αφορούν αποκλειστικά τη διαχείριση του οίκου, την οικογενειακή ιστορία και τα λατρευτικά έθιμα. Στην αριστοκρατική κοινωνία που περιγράφει ο Όμηρος η αγωγή λειτουργεί με ηρωικά πρότυπα και στοχεύει στην ικανότητα λόγου και πράξης⁴. Από τον 8^ο αι π.Χ. και μετά, καθώς η οικονομία μετατρέπεται σταδιακά από οικογενειακή σε αστική, η εκπαίδευση αρχίζει να αποκτά περιεχόμενο και κοινωνική αξία.

¹ Ιωάννης Χριστιάς, *Θεωρία και Μεθοδολογία της Διδασκαλίας*, κεφ. Θεωρητική Θεμελίωση της Επιστήμης

² Κλαίρη Ευστρατίου, *Πληροφορίες για την εκπαίδευση των νέων στην Αθήνα την κλασική εποχή*, περιοδικό Αρχαιολογία τ. 25

³ Για χρόνια οι αρχαιολόγοι πίστευαν ότι τα έργα του σπηλαίου Altamira δεν ήταν αυθεντικά, μη αποδεχόμενοι την πιθανότητα της άνθισης των εικαστικών τεχνών από τους κυνηγετικούς λαούς της παλαιολιθικής Ευρώπης. Ο κυνηγός που τυχαία τις ανακάλυψε το 1868 στο ως τότε «Σπήλαιο του Χουάν Μορτέρα» έμεινε σπιλωμένος από την υποψία πως τις είχε παραποιήσει ως το θάνατό του.

⁴ Χαράλαμπος Γ. Χαρίτος, *Σημειώσεις Ιστορίας της Ελληνικής Εκπαίδευσης*, κεφ. Οι ρίζες της ελληνικής εκπαίδευσης

Στην Αθήνα της κλασικής εποχής, η εκπαίδευση είναι υπεύθυνη για την προετοιμασία των ανδρών που θα μετέχουν στα κοινά, και επομένως η ατομική τους βελτίωση είναι μέσο ευημερίας για την πόλη. Παρόλο που δεν είναι υποχρεωτικό, η οικογένεια φροντίζει ώστε, από την ηλικία των επτά ετών, το αγόρι να δέχεται συστηματική εκπαίδευση στο σχολείο με συγκεκριμένο πρόγραμμα: διδάσκεται γράμματα (γραφή – ανάγνωση – αριθμητική), μουσική και γυμναστική. Η ιδιωτική εκπαίδευση, ιδιαίτερα δαπανηρή, είναι προσιτή μόνο στην ευκατάστατη μερίδα του πληθυσμού. Περιλαμβάνει την πληρωμή του δασκάλου στο σχολείο και του παιδαγωγού, που παρακολουθεί την εκπαίδευση του νέου, ελέγχει τις επιδόσεις του και φροντίζει για τη συμπεριφορά του. Η εκπαίδευση τυπικά ολοκληρώνεται στο 18^ο έτος, όταν ο νέος έχει πλέον αποκτήσει τις απαραίτητες θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις και έχει εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία. Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι εφικτή η «διά βίου» εκπαίδευση, αφού οι συναντήσεις με τους δασκάλους στους δρόμους και στα συμπόσια αποτελούν ευκαιρίες για μάθηση.

Η αγωγή στην κλασική Αθήνα είναι θαυμαστή για τις ισορροπίες που κρατά ανάμεσα στο σώμα, το πνεύμα και την ηθική καλλιέργεια: για την απόκτηση γνώσης και την επιστημονικά τεκμηριωμένη αμφισβήτησή της: για την εφαρμογή του δημοκρατικού πνεύματος και για τη συνεχή επιδίωξη της αλήθειας και της δικαιοσύνης. Ωστόσο, πρόκειται για μια αγωγή που απευθύνεται στους εύπορους ελεύθερους άνδρες. Οι δούλοι λαμβάνουν μόνο τη μόρφωση που κρίνεται χρήσιμη για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Οι φτωχές τάξεις δεν έχουν την οικονομική άνεση να παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Τα κορίτσια, όπως και τα αγόρια πριν την ηλικία των επτά ετών, παιδαγωγούνται από τη μητέρα και τις γυναίκες του σπιτιού, κυρίως μέσα από ηθικοδιδασκλικές ιστορίες. Οι ιστορίες του Αισώπου (5^{ος} αι π.Χ.), οι προφορικές παραδόσεις, τα τραγούδια και τα νανουρίσματα αποτελούν την πρώτη διδασκαλία που παίρνουν τα παιδιά. Από το έβδομο έτος και μετά όμως η εκπαιδευτική πορεία των δύο φύλων αλλάζει. Τα κορίτσια, προορισμένα για τον ιδιωτικό χώρο και την οικογένεια, ασχολούνται με τα απαραίτητα για τη διαχείριση του σπιτιού και διδάσκονται συστηματικά μόνο μουσική και χορό, επειδή αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της θρησκευτικής τους ζωής. Η Σχολή του Πυθαγόρα είναι η μοναδική σχολή της αρχαιότητας που δέχεται γυναίκες. Στο διάστημα των δύο αιώνων που λειτουργεί φοιτούν 218 άνδρες και 17 γυναίκες. Επίσης, στην Ακαδημία του Πλάτωνα φοιτούν δύο γυναίκες, μεταμφιεσμένες όμως σε άντρες.

Οι Κρήτες και οι Σπαρτιάτες δίνουν έμφαση στον αθλητισμό και στα στρατιωτικά γυμνάσια των αγοριών και στην έντονη σωματική άσκηση των κοριτσιών⁵. Ο ομαδικός τρόπος ζωής και αγωγής στόχο έχει τη σκληραγώγηση και την προετοιμασία για τη μάχη. Το κράτος αναλαμβάνει την ολοκληρωτική ευθύνη της εκπαίδευσης των νέων. Καταλληλότερα παιδαγωγικά μέσα θεωρούνται η μουσική και ο χορός με απώτερους σκοπούς την ευρωστία και την πειθαρχημένη συμπεριφορά. Η ψυχαγωγία δεν είναι θεμιτή: η οينوποσία και τα συμπόσια απαγορεύονται. Αξίες όπως η κριτική σκέψη και η συγκριτική ικανότητα είναι τελείως υποτιμημένες δεδομένου ότι απαγορεύονται η άσκηση κριτικής στους νόμους και τους θεσμούς της πολιτείας και η «αποδήμηση» σε άλλες πολιτείες. Οι παιδαγωγικές αρχές

⁵ Ανδρέας Παναγόπουλος, *Η αγωγή των νέων στη δωρική Κρήτη και Σπάρτη*, περιοδικό Αρχαιολογία τ. 25

αντικατοπτρίζουν και αντικατοπτρίζονται στα πολιτεύματα των δύο πόλεων (Κρήτη: αβασίλευτη αριστοκρατία, Σπάρτη: βασιλευόμενη ολιγαρχία).

Η πολιτική και οικονομική ενοποίηση της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο αναγκάζει πολλούς πολιτισμούς σε μια βίαιη ενσωμάτωση στην ελληνορωμαϊκή κουλτούρα. Νέα φιλοσοφικά ρεύματα γεννιούνται με κυρίαρχο το ανθρωπιστικό ιδεώδες της κλασικής εποχής. Οι δεσμοί ανάμεσα στον πολίτη και την πόλη χαλαρώνουν και καλλιεργείται η ατομικότητα. Η εκπαίδευση προσβλέπει στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας και εκθειάζεται η εγκυκλοπαιδική μάθηση χωρίς καμία ειδίκευση για ικανότητα πραγμάτωσης συγκεκριμένου έργου. Τα ελληνιστικά κράτη και οι ρωμαϊκές επαρχίες ενδιαφέρονται για την ίδρυση και συντήρηση σχολείων, μουσείων, βιβλιοθηκών. Καθιερώνονται εκπαιδευτικές βαθμίδες και πεδία γνώσης που κυριαρχούν ακόμα και σήμερα στα εκπαιδευτικά μας συστήματα.

Την περίοδο του Βυζαντίου⁶ λειτουργούν δημόσια σχολεία στις πόλεις και τις επαρχίες· ωστόσο, όσοι έχουν την οικονομική άνεση προτιμούν τους ιδιωτικούς δασκάλους. Το πανεπιστήμιο και οι ανώτερες σχολές γνωρίζουν περιόδους ακμής μα και νάρκης. Τα μοναστήρια αναπτύσσουν εκπαιδευτική δράση και πολλά από τα αρχαία συγγράμματα διασώζονται χάρη στο αντιγραφικό τους έργο. Το Βυζάντιο είναι μια εποχή όπου η ατομικότητα δεν έχει καμία θέση. Η ανάγκη διατήρησης μιας αυτοκρατορίας απειλούμενης από ποικίλα έθνη ευνοεί μια νοοτροπία στασιμότητας, καθώς η ζητούμενη κοινωνική συνοχή εξασφαλίζεται μάλλον με τη νομικά θεσπισμένη απαλοιφή των ιδιαιτεροτήτων, παρά με την αποδοχή της διαφορετικότητας και το σεβασμό των ποικίλων πολιτισμικών μοντέλων.

Η Ιουδαιο-χριστιανική ηθική, σύμφωνα με την οποία το φθαρτό μέρος της ύπαρξής μας, το σώμα μας, δεν πρέπει να μας απασχολεί, φέρνει σαν αποτέλεσμα την υποβάθμιση της σωματικής αγωγής στον ευρωπαϊκό πολιτισμό⁷. Η αδιαφορία για την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο σώμα και το πνεύμα και την παιδαγωγική αξία αυτής της αρχής, η τιμωρία και η πρόκληση ενοχών ως μέσα αγωγής, η άνιση μεταχείριση των δύο φύλων, η αποδοχή θρησκευτικών ορίων ακόμη και μέσα στα πλαίσια της επιστημονικής έρευνας, είναι στοιχεία που κυριαρχούν στα εκπαιδευτικά συστήματα της εποχής.

Το ίδιο παιδαγωγικό μοντέλο κυριαρχεί την πρώτη περίοδο της Τουρκοκρατίας (1453 – 1669). Στην δεύτερη περίοδο (1670 – 1821) διαδίδονται ευρύτερα οι ιδέες του Διαφωτισμού: το θρησκευτικό κύρος θίγεται, το δικαίωμα των ισχυρότερων κρατών έναντι των ασθενέστερων αμφισβητείται, η κοινωνική θέση του ατόμου επαναπροσδιορίζεται. Η παιδεία θεωρείται αναγκαίο αγαθό με αποτέλεσμα να κορυφώνεται το ενδιαφέρον για τα γλωσσικά ζητήματα (αντικατάσταση της λατινικής από τις εθνικές γλώσσες στη δυτική Ευρώπη, διαμάχη αρχαϊστών – δημοτικιστών στον ελλαδικό χώρο), για τα εκπαιδευτικά πρότυπα και για το περιεχόμενο της διδασκίας ύλης. Ο Γαλλικός Διαφωτισμός εισάγει νέες παιδαγωγικές μεθόδους και στρέφει την προσοχή στις θετικές επιστήμες και τη φιλοσοφία. Με φορείς την Εκκλησία και τους πλούσιους αστούς επικρατεί το μοντέλο του αλληλοδιδασκτικού σχολείου⁸.

⁶ Ασπασία Λούβη – Κίζη, *Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο*, περιοδικό Αρχαιολογία τ. 25

⁷ Άννα Λαμπράκη, *Παιδεία και Εκπαίδευση*, περιοδικό Αρχαιολογία τ. 25

⁸ Χαράλαμπος Γ. Χαρίτος, *Σημειώσεις Ιστορίας της Ελληνικής Εκπαίδευσης*, κεφ. Η ελληνική εκπαίδευση κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας

Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, με κυβερνήτη τον Καποδίστρια, φροντίζει για την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος και για την ίδρυση του πρώτου ελληνικού μουσείου το Μάρτιο του 1829 στην τότε πρωτεύουσα Αίγινα και όταν γίνεται πρωτεύουσα η Αθήνα, αποκτά αμέσως το «Κεντρικόν Αρχαιολογικόν Μουσείον»⁹. Σε μια περίοδο που το κράτος προσπαθεί να διεκδικήσει το χώρο του στο παρόν, να συνδεθεί με το πολιτισμικό παρελθόν του και να θέσει τις βάσεις για ένα ευοίωνο μέλλον, η ίδρυση των μουσείων αυτών είναι ενδεικτική της συμβολικής αξίας που τους προσδίδουν.

Σύμφωνα με τη φύση του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως αυτό εδραιώνεται τον 19^ο αι¹⁰, η κοινωνικά χρήσιμη γνώση ήταν διαθέσιμη μονάχα σε μικρές ελιτίστικες ομάδες. Μα ακόμα και τα ιδρύματα που απευθύνονται στην αριστοκρατία ανοίγουν το δρόμο προς την εξουσία πιο πολύ μέσα από τα κοινωνικά κυκλώματα, παρά μέσα από πνευματική γνώση... Τόσο τα αριστοκρατικά, όσο και τα μαζικά σχολεία, αντιμάχονταν την ανάπτυξη της προσωπικότητας και θέτουν ομαδικά πρότυπα συμπεριφοράς. Η ατομικότητα, ο αυθορμητισμός, η δημιουργικότητα και η συλλογική δράση αποτρέπονται.

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η εκπαιδευτική θεωρία καλείται να βρει τρόπους να παιδαγωγήσει εξασφαλίζοντας το δικαίωμα του ατόμου στην συνειδητά ελεύθερη ανάπτυξη των δυνατοτήτων του και το δικαίωμα του πολίτη να συμμετέχει ελεύθερα, ενεργά και υπεύθυνα στη διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής. Στις μέρες μας, κάθε κράτος φροντίζει να στηρίξει τη μελλοντική του ανάπτυξη σ' ένα καλά διαρθρωμένο εκπαιδευτικό σύστημα. Μαζί με το κεφάλαιο και το εργατικό δυναμικό αποτελούν ισοδύναμους παράγοντες ανάπτυξης, καθώς η σύγχρονη δομή της οικονομίας βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στη βιομηχανοποίηση και στην τεχνολογική εξέλιξη¹¹.

Μέσα από αυτή τη σύντομη ιστορική αναδρομή, φαίνεται ότι η ικανοποίηση των στοιχειωδών φυσικών αναγκών ποτέ δεν υπήρξε η μοναδική προτεραιότητα για τον άνθρωπο. Για διαφορετικούς κάθε φορά λόγους, με διαφορετικά κριτήρια και μέσα από διαφορετικά μέσα, ο άνθρωπος επιζητά τη γνώση και την αισθητική εμπειρία. Το πολιτισμικό αγαθό¹² της πνευματικής και αισθητικής απόλαυσης είναι εκείνη ακριβώς η συμπύκνωση εννοιών που εμείς κάθε φορά αποφασίζουμε να προσδώσουμε σε ένα υλικό τεκμήριο. Για να το πετύχουμε αυτό μπορούμε είτε να απομακρύνουμε το υλικό από τα συμφραζόμενά του και να το τοποθετήσουμε σε μια συμβολική σφαίρα, να το μετατρέψουμε σε υπεραξία και να δημιουργήσουμε μια σχέση θρησκευτικής λατρείας με αυτό, είτε να το επεξεργαστούμε λαμβάνοντας υπόψη κάθε κοινωνικό δεδομένο που το αφορά, και να το ανακυκλώσουμε δίνοντάς του μια χρηστική αξία (εκπαιδευτική, ιστορική κλπ) μέσα στο σύγχρονο περιβάλλον του.

Σύμφωνα με τον Klafki η πορεία της μάθησης αποτελεί παράγοντα σκέψης και απώτερος σκοπός της είναι η ανάπτυξη της ικανότητας για αυτοκατεύθυνση. Η μάθηση είναι μια κοινωνική δραστηριότητα στα πλαίσια του πολιτιστικού και κοινωνικού περιβάλλοντος (οι γνώσεις, οι αξίες, οι συμπεριφορές και οι εμπειρίες από τις διαπροσωπικές σχέσεις κατευθύνουν

⁹ Μανόλης Ανδρόνικος, Μανόλης Χατσηδάκης & Βάσω Καραγιώργη, *Τα Ελληνικά Μουσεία*

¹⁰ Ian Lister, *Επανεξέταση της Αποσχολειοποίησης*, εκδ. Σπηλιώτη, Αθήνα χχ

¹¹ Ιωάννης Χριστιάς, *Θεωρία και Μεθοδολογία της Διδασκαλίας*, κεφ. Η Διδασκαλία ως Κοινωνική Τεχνολογία

¹² βλ. και Umberto Eco, *Πολιτισμικά Κοπάσματα*, περιοδικό Παρατηρητής, 1992

τις αλληλενέργειες, τις προσδοκίες, τις πιέσεις και υποδείξεις προς την κοινωνική ομάδα, ωθώντας σε δεξιότητες και συμπεριφορές που με τη σειρά τους οδηγούν σε μοντέλα αντίληψης και σκέψης).

Η σύγχρονη μουσειακή πολιτική δίνει ακριβώς αυτή την οργανωμένη πολιτισμική προσοχή στα αντικείμενα: φροντίζει να τα υιοθετήσει, όχι με τη βίαιη αποκοπή από το ιστορικό τους περιβάλλον, μα συνδέοντάς τα με τον τόπο και το χρόνο που τα δημιούργησε και χρησιμοποίησε, και συγχρόνως τα εγκολπώνεται δίνοντάς τους ταυτότητα, ρόλο και πεδίο δράσης στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΙΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Το περιβάλλον¹³ διακρίνεται σε **φυσικό/ άψυχο** (γεωγραφικός χώρος, κλίμα κλπ), **κοινωνικό/ έμψυχο** (φυλή, έθνος, ομάδες στις οποίες εντάσσεται το άτομο) και σε **ψυχολογικό** (που αφορά τις ψυχολογικές καταστάσεις που βιώνει το άτομο και τις σχέσεις του ατόμου τόσο με το φυσικό όσο και με το κοινωνικό περιβάλλον).

Ως **περιβάλλον** ορίζεται¹⁴ η εξω-ατομική πραγματικότητα του ατόμου, δηλαδή το σύνολο των ερεθισμάτων που δέχεται το άτομο από τη σύλληψή του ως το θάνατό του. Τα ερεθίσματα αυτά επηρεάζουν τις αντιδράσεις του ατόμου και αποσπούν ορισμένα είδη συμπεριφοράς. Το περιβάλλον διακρίνεται σε εξωτερικό και εσωτερικό/ ψυχολογικό.

Ως **εξωτερικό περιβάλλον** ορίζεται ο,τιδήποτε βρίσκεται έξω από το σώμα του ατόμου και επιδρά στον οργανισμό του. Το εξωτερικό περιβάλλον μαζί με την κληρονομικότητα είναι οι δύο παράγοντες που συμβάλλουν στις διαφορές μεταξύ των ανθρώπων. Το εξωτερικό περιβάλλον διακρίνεται σε φυσικό και κοινωνικό.

Ως **φυσικό περιβάλλον** ορίζεται ο,τιδήποτε υπάρχει έξω από το άτομο, ανεξάρτητα εάν το άτομο είναι ενήμερο αυτών των πραγμάτων ή όχι.

Ως **κοινωνικό περιβάλλον** ορίζονται οι αξίες, οι διαθέσεις, τα ιδεώδη και οι πεποιθήσεις της κοινότητας στην οποία ανήκει το άτομο. Το κοινωνικό περιβάλλον ενός ατόμου συνεχώς επεκτείνεται καθώς το άτομο μετακινείται από το σπίτι στο σχολείο και σε άλλους τυπικούς ή άτυπους κοινοτικούς παράγοντες και ιδρύματα.

Ως **ψυχολογικό περιβάλλον** ορίζεται εκείνο το μέρος του όλου περιβάλλοντος που συγκινεί το άτομο, που το ενδιαφέρει και έχει νόημα γι' αυτό. Περιλαμβάνει την αντίληψη, κατανόηση και ερμηνεία του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος από το άτομο και αποτελεί το αντιληπτικό και φαινομενολογικό του πεδίο. Το ψυχολογικό περιβάλλον αλλάζει συνεχώς καθώς μπορεί να έχει στιγμιαία μόνο διάρκεια. Ο τρόπος αντίληψης ενός ερεθίσματος και η επιλογή του περιεχομένου της αποκόμισης από αυτό είναι προσωπική υπόθεση του κάθε ατόμου και διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο. Η συσχέτιση του ερεθίσματος με τον εαυτό, η αντίληψη της σχέσης μεταξύ των ερεθισμάτων και η μετατροπή των ερεθισμάτων σε μέρος του ιδιωτικού κόσμου, είναι οι διαδικασίες που μεταβάλλουν στοιχεία του φυσικού ή/και κοινωνικού περιβάλλοντος σε ψυχολογικό. Ένα ερέθισμα που δεν γίνεται μέρος του ψυχολογικού περιβάλλοντος του ατόμου ασκεί λίγη ή και μηδενική επίδραση στην ανάπτυξη του ατόμου.

Τα είδη των σχολείων και άλλες εκπαιδευτικές ευκαιρίες που βρίσκονται στη διάθεση του ατόμου, όπως τα μουσεία, προάγουν ή εμποδίζουν την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του ατόμου. Τα προσφερόμενα παιδαγωγικά περιβάλλοντα ικανοποιούν τις ανάγκες και επιθυμίες των ατόμων;

¹³ Ιωάννης Β. Κογκούλης, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, κεφ. Το περιβάλλον

¹⁴ Παναγιώτης Ν. Γεωργούσης, *Παιδαγωγική Ψυχολογία*

Η εκπαιδευτική ικανότητα του περιβάλλοντος

Σύμφωνα με την αναλυτική ψυχολογία του Γιουνγκ, οι αντιδράσεις ενός ατόμου δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από τις επιδράσεις και τα ερεθίσματα του κοινωνικού περιγύρου, αλλά και από την προδιάθεση που έχει το άτομο απέναντι στα ερεθίσματα που δέχεται. Ωστόσο, το περιβάλλον είναι αυτό που βοηθάει το άτομο «να αναπτύξει όσα δυνάμει ως καταβολές έχει μέσα του»¹⁵. Έτσι, στο περιβάλλον εναποθέτουμε ένα διπλό ρόλο: είναι ο χώρος από τον οποίο εξαρτάται η ανάπτυξη των προσωπικών χαρακτηριστικών – προδιαθέσεων του ατόμου, καθώς και ο χώρος από τον οποίο θα δεχτεί ερεθίσματα και επιδράσεις, τα οποία με τη σειρά τους θα δημιουργήσουν νέα χαρακτηριστικά και θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου.

Το κατάλληλο πνευματικό περιβάλλον

Κατάλληλο περιβάλλον μάθησης¹⁶ θεωρείται εκείνο που παρέχει επαρκή πνευματικά ερεθίσματα. Στόχος είναι η αυτενεργός μάθηση όπου ο δάσκαλος αποτελεί μέρος της τάξης και δεν βρίσκεται αντιμέτωπός της. Ποικίλο υλικό είναι απαραίτητο για την διάκριση των ερεθισμάτων, ωστόσο μια υπερπροσφορά μοντέλων/ συσκευών που δεν συνδέονται άμεσα με το θέμα είναι πιθανό να αποσπούν την προσοχή.

Το κατάλληλο επικοινωνιακό περιβάλλον

Ευνοϊκό για επικοινωνία¹⁷ φυσικό περιβάλλον, θεωρείται εκείνο που προωθεί την αποτελεσματική επικοινωνία, τις διαπροσωπικές σχέσεις και την αλληλεπίδραση. Κατάλληλες συνθήκες ακοής, όρασης, θέρμανσης, χώρου διευκολύνουν την ανταλλαγή μηνυμάτων. Κατάλληλος για χρήση γενικά θεωρείται ο χώρος που χαρακτηρίζεται από καθαριότητα, ευρυχωρία, επιβλητικότητα, ικανοποιητική διαρρύθμιση και που διαθέτει τον απαραίτητο για τη χρήση του εξοπλισμό. Η ύπαρξη βοηθητικών χώρων, με χρήση διαφορετική από αυτή των κύριων χώρων (πχ προαύλιο, χώροι δευτερευόντων δραστηριοτήτων), βοηθά στην επικοινωνία.

Ο παιδαγωγικός χώρος, εκτός από τα προηγούμενα, θα πρέπει να είναι ευχάριστος, κατάλληλος για ασχολίες και να προκαλεί την εκδήλωση της ενεργητικότητας των μαθητών.

Η κατάλληλη συναισθηματική ατμόσφαιρα

Ως τέτοια ορίζεται η ατμόσφαιρα που ενισχύει τα άτομο, το βοηθά να συνειδητοποιήσει εξω-ταξικούς παράγοντες.

Σχετικά με την σχολική πειθαρχία, έχει αποδειχτεί ότι η ποινή δεν αποδίδει ως διδακτικό μέσο ούτε και αποτρέπει την μη- επιθυμητή συμπεριφορά. Αντίθετα, η αδιαφορία για την μη-επιθυμητή συμπεριφορά σε συνδυασμό με την

¹⁵ Ιωάννης Β. Κογκούλης, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, κεφ. Το περιβάλλον

¹⁶ E. Stones, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Ψυχολογία*, κεφ. Το κατάλληλο πνευματικό περιβάλλον

¹⁷ Σπύρος Ευαγγελόπουλος, *Θέματα Παιδαγωγικής Ψυχολογίας* – τόμος Γ', κεφ. Διδακτήριο – Εξοπλισμός σχολείου

ενθάρρυνση της επιθυμητής, φαίνεται να πετυχαίνουν δίχως να δημιουργούνται δυσάρεστες καταστάσεις.

Σε κάθε περίπτωση, για την αντιμετώπιση ιδιαίτερων συναισθηματικών προβλημάτων, απαραίτητη είναι η συνεργασία με ειδικευμένους ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς.

Περιβάλλον και αλληλενέργεια¹⁸

Ως ενεργητικό ορίζεται το περιβάλλον εκείνο που είναι φορτισμένο με νοήματα και υποδείξεις τέτοιες που πυροδοτούν αντιδράσεις. Το περιβάλλον αποτελεί το αντιληπτικό/ εμπειρικό πεδίο του αναπτυσσόμενου ατόμου και δημιουργεί τον τρόπο αντίληψης και αντίδρασης του ατόμου. Η ανάπτυξη του ατόμου συμβαίνει μέσα από σχέσεις με μια ποικιλία καταστάσεων που υπάρχουν και δρουν στο περιβάλλον. Οι εσωτερικευμένες ιδέες, οι αξίες, οι εμπειρίες από τις διαπροσωπικές σχέσεις και τα πρότυπα συμπεριφοράς που έχει το άτομο καθορίζουν την κοινωνικοποίησή του ατόμου μέσα από την οργανική και ψυχολογική του ανάπτυξη. Κάθε τροποποίηση και αναδιοργάνωση προκαλεί νέα εσωτερικήυση. Επομένως το περιβάλλον αυτόνομα κατευθύνει την ανάπτυξη και διαμορφώνει το άτομο.

Μοντεσσοριανό εκπαιδευτικό περιβάλλον

Πρόκειται για ένα περιβάλλον που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μαθητευόμενων, όχι μόνο από την άποψη της σωματικής τους υγείας αλλά και την άποψη της πνευματικής τους ζωής και συγκεκριμένα πρέπει:

- να προωθεί την ελευθερία¹⁹ του ατόμου
- να προωθεί το σχηματισμό της κοινωνίας²⁰
- να θέτει στη διάθεση των μαθητευόμενων τα υλικά που προάγουν την ελεύθερα οργανωμένη δραστηριότητα²¹
- να αποτελεί ένα περιβάλλον ζωής που θα περιλαμβάνει αντικείμενα ικανά να παρουσιάσουν χειροπιαστά τις γνώσεις που πρέπει να διδαχθούν

Κτιριακός σχεδιασμός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος

Οι προοδευτικές²² παιδαγωγικές αντιλήψεις προτείνουν αποκόλληση από την παραδοσιακή αντίληψη και αντικατάστασή τους από κτίρια που θα δίνουν άμεσα την πληροφορία (με αντίκρισμα, είσοδο κλπ) για την παιδαγωγική χρησιακή ποιότητα των χώρων τους.

¹⁸ Γεώργιος Μιχαλακόπουλος, *Κοινωνιολογία και Εκπαίδευση* (προσεγγίσεις στην κοινωνιολογική διερεύνηση της εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής πράξης)

¹⁹ Ελευθερία σύμφωνα με τη Μαρία Μοντεσσόρι είναι η ευκαιρία του ατόμου να ενεργήσει ανεξάρτητα και αρχίζει όταν το άτομο γίνεται ικανό να δράσει χωρίς τη βοήθεια των άλλων και να συλλάβει τον εαυτό του σαν αυτόνομη μονάδα. Η ελευθερία του ατόμου είναι απαραίτητη για δύο λόγους:

- δίνει στα άτομα περισσότερες δυνατότητες ανάπτυξης και βελτίωσης και αποτελεί την αφετηρία της πλήρους ανάπτυξης του ανθρώπου
- κάνει δυνατό το σχηματισμό μιας κοινωνίας γιατί η βάση της ανθρώπινης κοινωνίας είναι η ελευθερία

²⁰ Μέσα από τη συνεργασία αξιοποιείται η ατομικότητα και εξυψώνεται η προσωπικότητα.

²¹ Σύμφωνα με το μοντεσσοριανό μοντέλο, οι άνθρωποι υποφέρουν όταν το περιβάλλον δεν προσφέρει διέξοδο στην έντονη ανάγκη τους να αναπτυχθούν μέσα από μια δραστηριότητα που απορροφά την προσοχή τους. Τονίζει το συνδυασμό χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας γιατί θεωρεί ότι η προσωπικότητα του ατόμου χαρακτηρίζεται από λειτουργική ενότητα ανάμεσα στο σώμα, το συναισθηματικό κόσμο και τη νοημοσύνη.

²² Σταύρος Ζήνος, *Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Συστήματα και Ενιαίο Σχολείο*

Προτείνεται ένα εκπαιδευτικό κτίριο που να επιτρέπει τη χρήση ομάδων ενδιαφερόντων – περιοχών μάθησης και όχι απόδοσης, κατάλληλο και για χρόνια χρήση του χώρου από μια ομάδα και για την ικανοποιητική λειτουργία ενός μεμονωμένου ατόμου μέσα σ' αυτόν. Επίσης, η διαμόρφωση θα πρέπει να είναι τέτοια που να επιτρέπει την ύπαρξη ειδικών χώρων μέσα και γύρω από την αίθουσα, έτσι ώστε να εκπληρώνονται οι εξής παιδαγωγικοί στόχοι: συνεργατικότητα, συλλογικότητα, ανάπτυξη ικανοτήτων οργάνωσης, αυτονομίας, ενεργητικότητας και δημιουργικότητας.

Οι στόχοι αυτοί εκπληρώνονται αν ο χώρος χαρακτηρίζεται από ευελιξία και μεταβλητότητα.

Ως ευελιξία ορίζεται η δυνατότητα προσαρμογής ενός διδακτικού χώρου και του εξοπλισμού του, μέσα στα πλαίσια της υπάρχουσας τεχνικής εγκατάστασης, σε διαφορετικές χρήσεις με κοινό στόχο. Επομένως, ευέλικτος χαρακτηρίζεται ο χώρος εκείνος που επιτρέπει βραχυπρόθεσμες μετατροπές με μικρή δαπάνη εργασίας ενώ το αντικείμενο παραμένει σταθερό.

Ως μεταβλητότητα ορίζεται η δυνατότητα ενός χώρου να αλλάξει σημαντικά, έτσι που να μπορεί να στεγάσει εντελώς διαφορετικές χρήσεις με διαφορετικούς στόχους. Επομένως, μεταβλητός χαρακτηρίζεται ο χώρος εκείνος που επιτρέπει μακροπρόθεσμες μετατροπές με αξιόλογη δαπάνη εργασίας και με αντικείμενο που αλλάζει.

Το εκπαιδευτικό κτίριο πρέπει να αποτελεί πόλο έλξης²³ για μικρούς και μεγάλους, τόπο ευχάριστης παραμονής για μαθητές και διδακτικό προσωπικό, τόπο – περιβάλλον πολιτισμού. Για να τηρεί αυτές τις προϋποθέσεις θα πρέπει να διαθέτει κατάλληλα εξοπλισμένες αίθουσες, εργαστήρια, βοηθητικούς χώρους, βιβλιοθήκες, σχολικούς κήπους και χώρους αθλητισμού. Οι χώροι και τα αντικείμενα πρέπει να είναι ακίνδυνα για την ακεραιότητα των παιδιών, ενώ η διαμόρφωση να είναι τέτοια που να δίνεται δυνατότητα αλλαγών, με καλαίσθητη διακόσμηση.

Το σχολείο²⁴ να μην προστατεύει το παιδί από την παιδική εργασία και εκμετάλλευση, ωστόσο ως παιδαγωγικό περιβάλλον συχνά αποτυχαίνει. Αυτό οφείλεται στον τρόπο λειτουργίας του σχολικού θεσμού, ο οποίος παραδοσιακά στοχεύει στην κηδεμόνευση, την υποχρεωτική επιλογή κοινωνικού ρόλου, την επιτήρηση και το δογματισμό. Έτσι, εμφανίζονται στην παιδαγωγική θεωρία δύο νέες τάσεις: το αίτημα για απασχολοιοποίηση της εκπαίδευσης από τη μια, και η αναθεώρηση του σχολικού θεσμού από τη άλλη ως ενός από τους πολλούς δρόμους που οδηγούν στη μάθηση και στην πρόοδο.

²³ Σπύρος Ευαγγελόπουλος, *Θέματα Παιδαγωγικής Ψυχολογίας* – τόμος Γ', κεφ. Διδακτήριο – Εξοπλισμός σχολείου

²⁴ Ιωάννης Β. Κογκούλης, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, κεφ. Το περιβάλλον

Παρατηρεί κανείς ότι μετά από μια πορεία τριών σχεδόν χιλιετηρίδων, η λέξη μουσείο έχει διαγράψει μια πλήρη περιστροφή στο σπирάλ των σημειόντων που την αφορούν.

Αρχικά προσδιόριζε ένα χώρο λατρείας 9 θεοτήτων:

- ❖ **Καλλιόπη**: η πρώτη από τις Μούσες και μητέρα του Ορφέα, προστάτιδα της επικής ποίησης
- ❖ **Κλειώ**: προστάτιδα της ιστορίας, έχει στη δικαιοδοσία της τους ύμνους και τους πανηγυρισμούς των ηρώων
- ❖ **Πολύμνια**: προστάτιδα της μιμικής τέχνης, εμπνέει τους ύμνους προς τιμήν των θεών και των ηρώων
- ❖ **Ευτέρπη**: ακόλουθος του Διονύσου, επιβλέπει το παίξιμο του αυλού
- ❖ **Τερψιχόρη**: επιστατεί στους χορούς, προστάτιδα της ερωτικής λυρικής ποίησης
- ❖ **Ερατώ**: προστάτιδα της χορικής λυρικής ποίησης
- ❖ **Μελπομένη**: προστάτιδα της τραγωδίας
- ❖ **Θάλεια**: αγροτική θεότητα, προστάτιδα της ποιμενικής ποίησης και της κωμωδίας, επιβλέπει τα υπαίθρια συμπόσια στα αγροτικά Διονύσια
- ❖ **Ουρανία**: προστάτιδα της Αστρονομίας

Οι Μούσες¹ σύμφωνα με τον Όμηρο ήταν νύμφες του βουνού και των νερών. Κατά τη Θεογονία του Ησίοδου γεννήθηκαν από 9 ερωτικές συνευρέσεις του Δία και της Μνημοσύνης, βασίλισσας των Ελευθερών, ενώ σύμφωνα με άλλες πηγές είναι κόρες του Ουρανού και της Γαίας ή της Αρμονίας. Ο Πausanias αναφέρει ότι οι Μούσες αρχικά ήταν τρεις: **Μελέτη**, **Μνήμη**, **Αοιδή**, που σε μεταγενέστερες εκδοχές ταυτίζονται με τις **Χάριτες** (κατά τη Θεογονία του Ησίοδου: **Αγλαΐα**, **Ευφροσύνη**, **Θάλεια**, κόρες του Δία και της Ωκεανίδας Ευρυνόμης, αποτελούν προσωποποίηση της χάρης και της ευγενικής ομορφιάς και θεωρούνται προστάτιδες της βλάστησης και της καρποφορίας – συνοδοί της Αφροδίτης, του Απόλλωνα και του Ήφαιστου).

Οι Μούσες έχουν πάρει ζωή από το ίδιο Πνεύμα και μαγεύονται από τη Μουσική – συμβολισμός που δίνει έμφαση στο λόγο που δημιουργεί το σύμπαν και στο ρυθμό που κάνει τα πράγματα μέσα σ' αυτό να λειτουργούν και που συναντάται σε ποικίλα κοσμογονικά συστήματα σε όλο τον κόσμο. Το πιο αρχαίο άσμα τους είναι ο ύμνος για τη γέννηση ενός καινούριου κόσμου και αναφέρεται στη μάχη με τους Τιτάνες και τη νίκη των Ολύμπιων Θεών. Αρχικά οι Μούσες δεν έχουν ιδιαίτερη λατρεία, μα εμφανίζονται ως αοιδοί σ' όλες τις τελετές. Εμπνέουν τους Θεούς, τους Ήρωες και τους Ηγέτες εξυμνώντας την πραότητα, καταπραΰνοντας τις φιλονικίες, απαλύνοντας τα βάσανα και συμβουλεύοντας την ειρήνη. Με το πέρασμα των χρόνων και καθώς διαχωρίζονται τα γνωστικά πεδία, κάθε Μούσα εποπτεύει μια πλευρά της Νόησης (ευγλωττία, πειθώ, σοφία, ιστορία, μαθηματικά, αστρονομία) και της Τέχνης (ποίηση, μουσική, χορός).

Αν τα ονόματα συμβολίζουν έννοιες και αν η δομή του μύθου αποδίδει τις αντιλήψεις της εποχής, θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει τα εξής:

- χρειάζεται πάθος για τη δημιουργία καλλιτεχνικού και επιστημονικού έργου (ερωτικές συνευρέσεις)
- απαραίτητες προϋποθέσεις για την παραγωγή καλλιτεχνικού και επιστημονικού έργου είναι η δυνατότητα ανάκλησης της γνώσης (Μνημοσύνη) και η δυναμική προσέγγισή της (Δίας) με στόχο την δημιουργία (γονιμοποίηση)
- το καλλιτεχνικό και επιστημονικό έργο είναι προϊόν του περιβάλλοντός του (Ουρανός & Γαία)
- το καλλιτεχνικό και επιστημονικό έργο είναι αποτέλεσμα εκείνης της αποκωδικοποίησης του περιβάλλοντος που στηρίζεται στην ισορροπημένη συλλογή στοιχείων και στην συμμετρική επεξεργασία αυτών των πληροφοριών (Αρμονία)

Η λέξη που στέγαζε 9 θεότητες που προστάτευαν τις τέχνες και τις επιστήμες σήμερα στεγάζει τις 9 τέχνες και τις επιστήμες. Η κτιριακή πρόταση του αμερικανού αρχιτέκτονα Φρανκ Γκέρι, που εναπόθεσε το καράβι – Γκούγκενχάϊμ στα νερά του Μπιλμπάο της Ισπανίας παίζει με το καράβι που μετέφερε την έτοιμη να πετάξει Νίκη της Σαμοθράκης. Η Τέχνη και η Αρχιτεκτονική ενώνονται στα κτίρια των μουσείων και αποτελούν «σύνθετο έργο τέχνης». Και η λέξη μουσείο, με την πορεία της από τα δέντρα της λατρείας των Θεσπιών στους ουρανοξύστες, από την αυθεντία στην απομυθοποίηση, από την λατρευτική έκσταση στη χαρά της δημιουργικότητας, μοιάζει να είναι ένα μουσείο από μόνη της...

¹ Pierre Grimal, *Λεξικό της Ελληνικής και Ρωμαϊκής Μυθολογίας*, βλ σχετικό λήμμα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο όρος μουσείο

Η λέξη «Μουσείον» στα αρχαία ελληνικά σημαίνει Ναός των Μουσών και θεωρείται χώρος περισυλλογής μέσω της αισθητικής απόλαυσης. Οι Μούσες λατρεύονταν ιδιαίτερα από τους Θράκες που τότε κατοικούσαν στην Πιερία και εκεί βρίσκονταν οι κυριότεροι ναοί (Όλυμπος, Πίμπλεια, Λείβηθρο). Ιερά των Μουσών υπήρχαν και σε άλλες πόλεις (Τροιζήνα, Σπάρτη, Σικυώνα, Τεγέα, Μεγάπολη, Δελφοί κ.ά.), ενώ οι Θεσπιείς λάτρευαν τις Μούσες έχοντας μόνο ένα βωμό και τα αγάλματά τους κάτω από τα δέντρα. Οι Μούσες γιορτάζονταν κάθε πέντε χρόνια στους αγώνες «Μουσειά» και οι Αθηναίοι ονόμασαν προς τιμήν τους «Μουσείο» το λόφο κοντά στην Ακρόπολη (Φιλοπάππου)¹. Επίσης, «Μουσείον» ονομαζόταν η φιλοσοφική σχολή και η βιβλιοθήκη, «Μουσείον Λόγου» ο χώρος όπου διδάσκονταν νέες λέξεις, και ο Αισχίνης (4^{ος} αι. π.Χ.) χρησιμοποιεί τον όρο για να περιγράψει ένα σχολείο τέχνης². Τον 5^ο αι. π.Χ. εμφανίζεται και ο όρος «Πινακοθήκη» για να περιγράψει τη συγκέντρωση διαφόρων έργων τέχνης. Κατά τη ρωμαϊκή εποχή η λέξη μουσείο αναφέρεται στο μέρος όπου πραγματοποιούνται φιλοσοφικές συζητήσεις.

Στο Μεσαίωνα η συνήθεια των ιδιωτικών συλλογών εγκαταλείπεται· πολύτιμα αντικείμενα φυλάγονται μόνο σε ναούς και μοναστήρια με τη μορφή θησαυρών. Στην Αναγέννηση η ιδιωτική συλλογή έργων τέχνης προσδίδει κύρος στις οικονομικά ανώτερες τάξεις. Η λέξη ξαναχρησιμοποιείται στην Φλωρεντία του 15^{ου} αι. για να περιγράψει τη συλλογή του Lorenzo του Υπέροχου της οικογένειας των Μεδίκων. Τον 16ο αι. αρχίζει να εμφανίζεται μια διαφοροποίηση στην ορολογία, καθώς χρησιμοποιείται η λέξη γκαλερί (galleria) για να δηλώσει ένα μακρόστενο δωμάτιο όπου είναι εκτεθειμένα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, η λέξη μουσείο για να δηλώσει το κτίριο όπου είναι τοποθετημένα μπρούτζινα, ξυλόγλυπτα και άλλα πολύτιμα αντικείμενα και η λέξη ερμάριο (cabinet) για να δηλώσει είτε μια συλλογή αξιοπερίεργων αντικειμένων είτε ένα μέρος όπου στεγάζονται υλικά διακοσμητικής τέχνης. Την περίοδο του Διαφωτισμού προβάλλεται η αξίωση να γίνει προσιτή στο λαό η εθνική, ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά που του ανήκει, με αποτέλεσμα πολλές ιδιωτικές συλλογές να περιέρχονται στα εθνικά κράτη. Κατά τον 18ο αι. πλέον μουσείο σημαίνει ίδρυμα θεσπισμένο για την προστασία και έκθεση μιας συλλογής, ενώ κατά τον 19^ο αι. σημαίνει κτίριο χρήσιμο στην αποθήκευση και έκθεση αντικειμένων που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά και δεν αναφέρεται πια στη συλλογή αυτή καθ' αυτή³.

Σήμερα, ο όρος αφορά όλους τους τύπους έκθεσης αντικειμένων, ανεξάρτητα από τη φύση των συλλογών ή από τη φύση της διοίκησης. Ευρέως αποδεκτή είναι η ερμηνεία που περιλαμβάνεται στο καταστατικό Statutes του International Council of Museums (ICOM) και έχει υιοθετηθεί από την Ενδέκατη Γενική Συνεδρίαση του ICOM στη Copenhagen το 1974 (International Council of Museums, 1974 και 1987). Αυτή ορίζει το μουσείο ως

¹ Εγκυκλοπαίδεια Παιδεία -τόμος 8, βλ. σχετικό λήμμα

² Δημήτρης Δεληγιάννης, *Περί Μουσείων*, κεφ. Προλογικά Περί Μουσείων

³ Peter Woodhead & Geoffrey Stansfield, *Keyguide to information sources in Museum Studies*, κεφ. The History and Scope of Museum Studies

εξής:

Μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει, για λόγους μελέτης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, υλικά τεκμήρια του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του.

Σ' αυτό τον ορισμό συμπεριλαμβάνονται τα μουσεία – κτίρια, τα μουσεία ανοιχτού χώρου, τα οικομουσεία, οι αίθουσες τέχνης, οι βοτανικοί κήποι, τα ζωολογικά πάρκα, τα ενυδρεία, τα πλανητάρια, τα αστεροσκοπεία, οι ιστορικές κοινότητες, τα ιστορικά σπίτια, οι αρχαιολογικοί χώροι κλπ. Κοινός παρανομαστής όλων αυτών των ιδρυμάτων είναι η συλλογή, η καταχώρηση, η συντήρηση, η προστασία, η έκθεση και η ερμηνεία των τεκμηρίων μέσα σε επιστημονικά πλαίσια και προς όφελος του κοινού.

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΩΣ ΧΩΡΟΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μέσα από την ιστορική εξέταση της μουσειακής πολιτικής, διαπιστώνεται ότι οι αντικειμενικοί σκοποί που κάθε φορά τα μουσεία επιδιώκουν να εκπληρώσουν απηχούν τις γενικότερες συνθήκες και αντιλήψεις που επικρατούν στην κοινωνία της εποχής¹.

Μέχρι την Αναγέννηση οι μουσειακές προσπάθειες πρόσφεραν ατομική ικανοποίηση και προσωπική προβολή στους συλλέκτες. Μέσα στους θαλάμους τους ανασυστήνουν έναν μικρόκοσμο ανάλογο του μεγαλείου που δημιούργησε τα αντικείμενα των συλλογών τους, ένα χώρο ρομαντικής ενατένισης και στοχασμού². Αργότερα μεταβάλλονται σε κέντρα σχολαστικής επιστημονικής έρευνας που απευθύνονται στους ειδικούς και είναι κλειστά στο ευρύ κοινό. Τον 20^ο αι εξελίσσονται σε ιδρύματα με σκοπό την προσφορά όσο το δυνατόν ευρύτερης παιδείας στο κοινωνικό σύνολο³. Χρειάζονται τρεις αιώνες επιστημονικής έρευνας και φιλοσοφικής αναθεώρησης από τις αξιώσεις του Διαφωτισμού μέχρι να οριστεί το μουσείο ως χώρος μελέτης των επιτευγμάτων του ανθρώπινου πνεύματος, ενταγμένος στην κοινωνική ζωή του κοινού στο οποίο απευθύνεται.

Ωστόσο, ακόμη και σήμερα υπάρχουν μουσεία – μαυσωλεία, που λειτουργούν με τέτοιο τρόπο που ελάχιστα εκπληρώνουν τον κοινωνικό τους ρόλο. Παίρνοντας ένα ρόλο ταξινόμησης και θεώρησης του παρελθόντος τους δίχως αναφορές στην εξέλιξη όλων εκείνων των πολιτισμικών μονάδων που τελικά αναλύουν και διασαφηνίζουν τη σύγχρονη πραγματικότητα, στερούν από το κοινό τους τη δημιουργική αντιμετώπιση της ιστορίας του⁴. Αντίθετα, το ζητούμενο είναι ένα μουσείο – χώρος σπουδής και δράσης, όπου δίνονται ερεθίσματα για κατανόηση και κριτική του κόσμου και συνειδητοποίηση των προβλημάτων με στόχο την επέμβαση στις δομές και την αντιμετώπιση των προβληματικών καταστάσεων. Τα μουσεία αποτελούν εργαλεία κοινωνικοποίησης και με αυτή την ευθύνη οφείλουν να προσεγγίζουν το κοινό τους. Το μουσείο διοργανώνει ψυχαγωγικές – εκπαιδευτικές – πολιτιστικές εκδηλώσεις με στόχο να γίνει κέντρο συνάντησης ανθρώπων και πόλος κοινωνικής ζωής.

Το μουσείο ως εκπαιδευτικός χώρος παρουσιάζει την εξής ιδιομορφία σε σχέση με τα άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα: ο επισκέπτης αποφασίζει ο ίδιος αν θα έρθει στο μουσείο, πότε θα έρθει, πόσο χρόνο θα παραμείνει, πώς θα καταμερίσει το χρόνο του και τί θα παρατηρήσει, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του. Ως χώρος προσφέρεται για παιχνίδι και ψυχαγωγία, γεγονός που τον καθιστά ιδιαίτερο πλούσιο από παιδαγωγική σκοπιά⁵.

¹ Ευρυδίκη Αντζουλάτου – Ρετσίλα, *Η Εκπαιδευτική Δραστηριότητα του Λαογραφικού Μουσείου* – Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση & Λειτουργία» Αθήνα 1988

² Ronald Schaer, *Η Εφεύρεση των Μουσείων*, κεφ. Από τις Μούσες στα Μουσεία

³ Ευρυδίκη Αντζουλάτου – Ρετσίλα, *Το μουσείο και ο ρόλος του στην κοινωνία*

⁴ Ανδρέας Π. Ανδρέου, *Ιστορία, Μουσείο και Σχολείο*, κεφ. Εισαγωγή

⁵ Judy Diamond, *Learning Research*, κεφ. Playing and Learning

Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Παραδοσιακά, η απόκτηση γνώσης σε μια μουσειακή έκθεση είναι οπτική εμπειρία αφού ο επισκέπτης καλείται να «δει» τα εκθέματα⁶. Η εκπαιδευτική δύναμη των αντικειμένων σε ένα μουσείο εξαρτάται από το αν τα κοιτάμε, πόσο τα κοιτάμε, για ποιο λόγο, με ποιο τρόπο και από το πώς χρησιμοποιούμε τις πληροφορίες που συλλέγουμε κοιτώντας τα⁷. Εάν δεν πλησιάσουμε τη φύση με ερωτήσεις, εάν δεν την ερευνήσουμε, αυτή δεν απαντά κι εμείς είμαστε ευχαριστημένοι από την απάτη ότι έχουμε καταλάβει, ενώ στην πραγματικότητα ο νους μας παραμένει «ασαφής και ρευστός⁸».

Το οπτικό μήνυμα είναι πολύ αποτελεσματικό στην πληροφόρηση και πολύ δυνατό μέσο επικοινωνίας. Η όραση εγκαθιδρύει τη θέση του ατόμου στον περιβάλλοντα χώρο, η εξήγηση του κόσμου όμως ενσωματώνει και τον τρόπο με τον οποίο βλέπει, την αντίληψή του γι' αυτόν και την αποτίμησή του⁹. Αυτή η διαδικασία οπτικής πρόσληψης, που εξαρτάται άμεσα από την εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθεί η έκθεση και από την μαθησιακή εμπειρία του επισκέπτη, καθορίζεται από την τοποθέτηση των αντικειμένων και των επισκεπτών στο χώρο.

Η μουσειακή έκθεση μέσα από τα εκθέματά της και από τον τρόπο έκθεσής τους, μεταδίδει τα μηνύματά της. Αυτό δεν το πετυχαίνει συμπυκνώνοντας όλες τις δυνατές πληροφορίες, αλλά με τα ερεθίσματα που δίνει με στόχο να κινήσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών. Το οπτικοακουστικό υλικό που αφορά τα μουσεία και τις μουσειακές μελέτες μπορεί να θεωρηθεί ως ένας αριθμός μέσων¹⁰ μετάδοσης μηνύματος με εκπαιδευτική αξία. Η προτεινόμενη διάρκειά τους είναι ανάλογη της ικανότητας που έχουν να κρατήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον του επισκέπτη χωρίς να τον κουράσουν¹¹. Τα μέσα αυτά αποτυγχάνουν αν μονοπωλούν το ενδιαφέρον του επισκέπτη, καθώς αποτελούν συμπληρωματικό εκπαιδευτικό όργανο και όχι αυτοσκοπό¹².

Σύμφωνα με τις σύγχρονες μουσειολογικές θεωρίες, η μουσειακή έκθεση είναι ο χώρος που μπορούμε να κάνουμε τα πάντα. Αρκεί να υπάρχει ιδεολογική διαφάνεια από την πλευρά των δημιουργών της έκθεσης, να είναι σαφή τα κριτήρια της επιλογής των αντικειμένων, ο τρόπος έκθεσης να θέτει

⁶ Την οπτική εμπειρία της συνθέτουν και τα αναρτημένα επεξηγηματικά σχόλια. Τα κείμενα αυτά χρειάζεται να είναι γραμμένα απλά, χωρίς επιστημονικούς όρους δυσνόητους για το πλατύ κοινό, με περιεκτικότητα, σαφήνεια και συνέπεια προς το μεταδιδόμενο μήνυμα. Οι επιμελητές καλό είναι να έχουν συνεχώς υπόψη τους κατά το σχεδιασμό της έκθεσης ότι ο επισκέπτης δεν είναι ούτε ειδικός, ούτε ηλίθιος (Waidacher 1993).

⁷ J. Hennigar – Shuh, *The History and Social Teacher*, κεφ. Learn to Look

⁸ R. Gal, *NEW ERA*, Μάρτιος 1961

⁹ John Berger, *Η εικόνα και το βλέμμα*

¹⁰ Τα συνοδευτικά οπτικοακουστικά υλικά (που μπορεί να έχουν μορφή φωτογραφίας, σλάιτς, ολογραμμάτων, ακουστικών κασετών, ακουστικών δίσκων, microform προγραμμάτων με κασέτες σλάιτς, φιλμ, κασετών βίντεο, δίσκων βίντεο, χαρτών, διαγραμμάτων, ντοκουμέντων προφορικής μνήμης κλπ.) συνδυάζονται με μεγάλη ποικιλία, από τις πιο απλές ως τις πιο σύνθετες εφαρμογές.

¹¹ Peter Woodhead & Geoffrey Stansfield, *Keyguide to information sources in Museum Studies* κεφ. Audio-Visual Materials

¹² Ευρυδίκη Αντζουλάτου – Ρετσιλά, *Η Εκπαιδευτική Δραστηριότητα του Λαογραφικού Μουσείου – Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση & Λειτουργία»* Αθήνα 1988

τα εκθέματα μέσα σε σαφή πολιτισμικά πλαίσια, και να επιτρέπει το διάλογο με την πραγματικότητα των επισκεπτών.

Είναι σημαντικό η έκθεση να μην κουράζει τους επισκέπτες. Κατά τον **Suler** (1988) έχουμε πεπερασμένες δυνατότητες πρόσληψης και ένα μουσείο μπορεί να χρησιμοποιήσει δύο τύπους αφαίρεσης:

- την αφαίρεση αντικειμένων
 - το πλήθος των εκφάνσεων δεν χρειάζεται να είναι ανάλογο με το πλήθος της πραγματικότητας
 - αν το μέγεθος του αντικειμένου είναι πολύ μεγάλο, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως μετωνυμία ένα μέρος του αντικειμένου
 - αν το μέγεθος ή/ και ο αριθμός των μερών ενός εκθέματος είναι πολύ μεγάλος, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε λειτουργικά μοντέλα που αποδίδουν τη λειτουργία του
- αφαίρεση σχέσεων
 - οι σχέσεις του αντικειμένου με το αρχικό του πλαίσιο αποδίδονται με την έκθεση μέρους των συμφραζόμενων του περιβάλλοντός του

Η σημασία της αφαίρεσης στη μουσειακή έκθεση τονίζεται και από το γεγονός ότι η διάρκεια εγρήγορσης μιας επίσκεψης κυμαίνεται από 45' ως 90'. Επομένως, ο υπερβολικός αριθμός αντικειμένων ή ένας συμπυκνμένος τρόπος έκθεσής τους, ουσιαστικά απλά αποδυναμώνει τη μουσειακή τους αξία, καθώς όσο περισσότερα εκθέματα υπάρχουν τόσο περισσότερο μειώνεται ο χρόνος επισκεψιμότητάς τους και η «ανταγωνιστικότητά» τους (**Melton**, 1935).

Για να είναι μια έκθεση λειτουργική¹³ θα πρέπει τα αντικείμενα να εκτίθενται ενταγμένα σε ενότητες που έχουν εσωτερική συνέπεια και με τρόπο τέτοιο ώστε να είναι σαφείς για τον αποδέκτη οι μεταξύ τους συσχετισμοί.

Κατά τον **Jones** (1986) μια έκθεση πρέπει να είναι ασφαλής (για το κτίριο, για τα αντικείμενα, για το προσωπικό και για τους επισκέπτες), ορατή (να επιτρέπει τη θέαση των αντικειμένων, να διαθέτει προσεκτικό φωτισμό), άνετη (με την απουσία παραγόντων που διασπούν την προσοχή ή δυσχεραίνουν την επίσκεψη), καλαίσθητη, καθαρή, ποιοτική, οικεία στον επισκέπτη (με την απουσία δυσνόητων όρων, με ξεκάθαρη αφηγηματική δομή), ελκυστική (με τις διακοσμητικές της επιλογές), να ερεθίζει τη φαντασία και την περιέργεια και να εγκολπώνεται τον επισκέπτη με φυσικό τρόπο.

Σύμφωνα με τον **Melton** (1935) οι βασικότερες προϋποθέσεις μιας έκθεσης είναι η ελκυστικότητα και η δύναμη συγκράτησης του κοινού της. Η ελκυστικότητα ενός εκθέματος κρίνεται από το αν ο επισκέπτης σταματάει ή όχι μπροστά στο έκθεμα. Η δύναμη συγκράτησης κρίνεται από το χρόνο που ο επισκέπτης αφιερώνει στο έκθεμα και εξαρτάται από την πολυπλοκότητα και το πλήθος μορφών επικοινωνίας που προσφέρει το αντικείμενο, καθώς και από την ατομική ικανότητα επεξεργασίας του επισκέπτη. Παρατήρησε επίσης ότι η αισθητική αξία είναι λιγότερο σημαντική από το θέμα, το μέγεθος και το χρώμα, ότι διαφορετικές κατηγορίες αντικειμένων έλκουν διαφορετικά. Σύμφωνα με τον **Paterson** (1986) η δύναμη συγκράτησης ενός αντικειμένου είναι ανάλογη προς την κίνησή του, το μέγεθός του και τη διαδραστικότητά του

¹³ Ευρυδίκη Αντζουλάτου – Ρετσιλά, *Η εκπαιδευτική δραστηριότητα του Λαογραφικού μουσείου* – Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση & Λειτουργία» Αθήνα 1988

και αντιστρόφως ανάλογη προς την κούραση και την πείνα του επισκέπτη και προς τη συνύπαρξη «ανταγωνιστικών παγίδων του ματιού».

Η θέση των αντικειμένων καθορίζει το ενδιαφέρον του επισκέπτη (Melton 1935). Τόσο η υπερβολική συνάθροιση αντικειμένων (ενοχλεί το μάτι και μειώνει την προσοχή του επισκέπτη), όσο και οι πολλοί άδειοι χώροι επιδρούν αρνητικά στην ελκυστικότητα και δύναμη συγκράτησης της έκθεσης. Το πλήθος και η απόσταση των αντικειμένων είναι παράγοντες που επηρεάζουν την ελκυστικότητα του αντικειμένου, αλλά όχι τη δύναμη συγκράτησής του. Την ελκυστικότητα επηρεάζει και το ύψος τοποθέτησης (τα αντικείμενα που βρίσκονται στο ύψος του ματιού έλκουν περισσότερο) και η θέση τους σε σχέση με τα άλλα αντικείμενα της ομάδας τους (τα αντικείμενα που βρίσκονται στη μέση ομοειδών ομάδων έλκουν περισσότερο). Η δύναμη συγκράτησης ενός αντικειμένου αυξάνεται κατά 20% αν συνοδεύεται από επεξηγηματικό κείμενο και πάνω από 30% αν συνοδεύεται από ακουστικές πληροφορίες. Το αρνητικό αποτέλεσμα της τοποθέτησης ενός άσχετου αντικειμένου μέσα στα πλαίσια μιας ομάδας αντικειμένων είναι αντιστρόφως ανάλογο της δύναμης των ομαδοποιημένων αντικειμένων· δηλαδή, ένα άσχετο αντικείμενο αποπροσανατολίζει περισσότερο αν βρίσκεται λανθασμένα τοποθετημένο μέσα σε μια ομάδα έξι αντικειμένων από ότι αν βρισκόταν μέσα σε μια ομάδα δώδεκα αντικειμένων. Η διασπαστικότητα είναι πιο έντονη σε χώρους ομοειδών αντικειμένων παρά σε σύνολα εκθεμάτων χωρίς σύνδεση. Η λανθασμένη επιλογή και τοποθέτηση των αντικειμένων μπορεί να μειώσει το χρόνο επίσκεψης μέχρι και κατά το 1/3. Όσον αφορά την πορεία που ακολουθούν οι επισκέπτες, το 75% ακολουθεί δεξιά φορά. Η έξοδος ενός μουσειακού χώρου αποδεικνύεται πολύ σημαντική καθώς το 50% των επισκεπτών παρατηρεί τα εκθέματα κοντά στην έξοδο βγαίνοντας και αυτά αποτελούν την τελευταία πιο ισχυρή εντύπωση, με αποτέλεσμα να λειτουργούν ανταγωνιστικά ως προς τα υπόλοιπα εκθέματα.

Σύμφωνα με τον Schettel (1973) το βασικότερο κριτήριο για την πορεία του επισκέπτη είναι η συντομότερη διαδρομή από την είσοδο προς την έξοδο. Η κίνηση των επισκεπτών, αν και δεν είναι αυθαίρετη, δεν υπόκειται πάντα σε κανόνες επειδή οι επισκέπτες λειτουργούν βάσει των προσωπικών τους ενδιαφερόντων. Η παρατήρηση ομάδων επισκεπτών μεικτών ηλικιών (πχ οικογένεια: γονιός και παιδιά) δείχνει ότι την πορεία επιλέγουν οι μεγάλοι βάσει των θεμάτων με τα οποία έχουν εξοικείωση, έτσι ώστε να μην βρεθούν σε δύσκολη θέση από τις ερωτήσεις των παιδιών και ότι στις συζητήσεις που ακολουθούν αξιοποιούν τις γνώσεις που ήδη έχουν και όχι τα νέα δεδομένα (πχ πληροφορίες επεξηγηματικών κειμένων).

Ο μεγάλος άγνωστος χώρος¹⁴ προκαλεί αίσθηση ανασφάλειας και κάνει τους επισκέπτες να νιώθουν χαμένοι. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την πρόκληση διαταραχής και σύγχυσης. Οι επισκέπτες, όχι μόνο δεν νιώθουν αρκετά άνετα ώστε να εκφραστούν μέσα στο χώρο, αλλά γίνονται απρόσεκτοι και έχουν τάσεις έλλειψης σεβασμού προς την ξένη ιδιοκτησία. Αυτή η έλλειψη οικειότητας μετατρέπει το χώρο του μουσείου σε λαβύρινθο, σε χώρο δίχως συνοχή και όρια. Αντίθετα, οι λειτουργικοί χώροι ευνοούν την δημιουργία φυσικών κοινωνικών εστιών.

¹⁴ Ίσκα Σαλτζμπεργκερ – Ουϊτενμπεργκ, Τζανα Χενρι & Έλζι Όσμπορν, Η Συναισθηματική Εμπειρία της Μάθησης και της Διδασκαλίας, κεφ. *Τωρινοί παράγοντες που σχετίζονται με το βαθμό του άγχους*

Ο μεγάλος αριθμός άγνωστων ανθρώπων¹⁵ δημιουργεί αίσθηση πανικού, με αποτέλεσμα την εκδήλωση συμπεριφορών εχθρότητας, βίας και απώλειας προσωπικής ταυτότητας. Αντίθετα, αν η γνωριμία αφορά 1-2 άτομα, που σταδιακά γίνονται μια μικρή ομάδα, για να μετασχηματιστεί σε έναν ευρύτερο κύκλο, ευνοείται η επικοινωνία. Η έλλειψη στενών διαπροσωπικών σχέσεων και μια συνεχής αλλαγή στα μέλη της ομάδας αποτρέπει τη συνοχή και προκαλεί διαταραχές στη λειτουργία της ομάδας. Απ' τη άλλη μεριά τα «ιδιαίτερα μαθήματα» προκαλούν απομόνωση και αποτρέπουν τη δημιουργία σχέσεων.

Ανάλογη της διαφορετικότητας¹⁶ ανάμεσα στην παλιά και τη νέα σχέση είναι και το αίσθημα σύγχυσης και φόβου που μπορεί να νιώσουν τα άτομα που εμπλέκονται στην κατάσταση. Η αντιμετώπιση μη-οικείων τρόπων σκέψης, συνδιαλλαγής και συμπεριφοράς αποπροσανατολίζει και δυσχεραίνει την κατανόηση. Επίσης, προκαλεί προβληματισμό στα μέλη σχετικά με το αν ταιριάζουν ή όχι στην νέα κατάσταση.

Οι εφαρμοσμένες τέχνες (αρχιτεκτονική μουσειακών χώρων, διακόσμηση, εικαστικές παρεμβάσεις) σύμφωνα με τον **Benes** (1980) δίνουν μορφή στο περιεχόμενο που παρουσιάζει η έκθεση. Υλοποιούν την επικοινωνία των μηνυμάτων που μεταδίδουν τα εκθέματα που επιλέχθηκαν για το σκοπό της έκθεσης και καλούνται να εκπληρώσουν όλες τις παραπάνω προϋποθέσεις.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

προσωπική επίσκεψη: περιπλάνηση ανάμεσα στα εκθέματα σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα του μεμονωμένου επισκέπτη. Το μουσείο εκπαιδεύει μέσα από τα εκθέματα και το συνοδευτικό υλικό.

ξενάγηση

Ένα είδος προσέγγισης και ερμηνείας του υλικού που εκτίθεται είναι οι ξεναγήσεις. Μπορεί να αναφέρονται στο σύνολο της εκτεθειμένης συλλογής ή να απομονώνουν μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα και να την εξετάζουν λεπτομερέστερα.

Οι ξεναγήσεις πραγματοποιούνται είτε στα πλαίσια του ωραρίου του μουσείου, σε καθορισμένες μέρες και ώρες, είτε κατόπιν ραντεβού με συγκεκριμένη ομάδα.

Η επιτυχία μιας ξενάγησης εξαρτάται από¹⁷:

- τη χρονική της διάρκεια: μια ξενάγηση 45' δεν κουράζει τον επισκέπτη
- την προσωπικότητα του ξεναγού
- τον ενθουσιασμό του ξεναγού

¹⁵ Ίσκα Σαλιτζμπεργκερ – Ουίτενμπεργκ, Τζανα Χενρι & Έλζι Όσμπορν, Η Συναισθηματική Εμπειρία της Μάθησης και της Διδασκαλίας, κεφ. *Τωρινοί παράγοντες που σχετίζονται με το βαθμό του άγχους*

¹⁶ Ίσκα Σαλιτζμπεργκερ – Ουίτενμπεργκ, Τζανα Χενρι & Έλζι Όσμπορν, Η Συναισθηματική Εμπειρία της Μάθησης και της Διδασκαλίας, κεφ. *Τωρινοί παράγοντες που σχετίζονται με το βαθμό του άγχους*

¹⁷ Ευρυδίκη Αντζουλάτου – Ρετσιλά, *Η Εκπαιδευτική Δραστηριότητα του Λαογραφικού Μουσείου – Πρακτικά Σεμιναρίου «Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση & Λειτουργία»* Αθήνα 1988

- τη μέθοδο μετάδοσης γνώσεων που επιλέγει ο ξεναγός: η μηχανική παράθεση γνώσεων ή μετάδοση σε μορφή διάλεξης κουράζει τον επισκέπτη· αντίθετα, μια ξενάγηση με που χρησιμοποιεί τεχνικές που ενθαρρύνουν το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή μετατρέπουν τη ξενάγηση σε μια ανεπανάληπτη και αλησμόνητη εμπειρία για τον επισκέπτη

τεχνικές ξενάγησης:

- μέθοδος ερώτησης - απάντησης

εκπαιδευτικό πρόγραμμα

- δημιουργικό κ ευχάριστο
- μάθηση και ψυχαγωγία
- συμμετοχή μέσα στο μουσείο

εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης

Βοηθούν στην ανάπτυξη ενδιαφερόντων, στον εμπλουτισμό των γνώσεων, ανάπτυξη ικανοτήτων (διάλογος, συμμετοχή, σκέψη – κρίση – διατύπωση – συμπέρασμα, συγκέντρωση προσοχής, κατανόηση, εμπλουτισμός φαντασίας, παρατήρηση, αυτοέκφραση, επαφή με τεχνικές εικαστικών τεχνών)

Η επιτυχία της εφαρμογής τους κρίνεται από:

- αν ανταποκρίνονται στην ηλικία
- διαθέσιμος χρόνος
- φόβο για αποτυχία
- άγχος ανταγωνισμού

Για τέτοιου τύπου δραστηριότητες δεν απαιτούνται ειδικές αίθουσες γιατί πραγματοποιούνται μέσα στο χώρο έκθεσης του μουσειακού υλικού.

διαλέξεις

Οι διαλέξεις οργανώνονται είτε αυτόνομα η καθεμία για την ανάπτυξη ανεξάρτητων θεμάτων είτε στα πλαίσια ενός εκπαιδευτικού κύκλου αφιερωμένου σε ένα θέμα.

σεμινάρια

Τα σεμινάρια μπορεί να αποτελούν αυτόνομη ενότητα ή μέρος ενός γενικότερου εκπαιδευτικού κύκλου του μουσείου.

Ένα μουσείο διοργανώνει σεμινάρια που απευθύνονται στο ευρύ κοινό του ή σε μια συγκεκριμένη ομάδα κοινού και σεμινάρια που απευθύνονται στο προσωπικό του.

εκδηλώσεις

Παράλληλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που μπορεί να διοργανώσει ένα μουσείο είναι:

- προβολές ταινιών
- μουσικές εκδηλώσεις
- θεατρικές παραστάσεις
- χορευτικές παραστάσεις

Πολιτιστική Αποκέντρωση

Όταν το μουσείο θέλει να εκπαιδεύσει ομάδες πληθυσμού που για διάφορους λόγους δεν έχουν πρόσβαση στο κτίριο του μουσείου (πχ απόσταση) μπορεί να οργανώσει:

- κινητές εκθέσεις
- πρόσκαιρο δανεισμό του μουσειακού του υλικού για έκθεση σε άλλα ιδρύματα
- δημιουργία μουσειοσκευών
- δημιουργία κινητών μουσειακών μονάδων

και όλα αυτά μπορούν να συνδυαστούν με τη λειτουργία σχετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εργαστηρίων.

Σχέση της μουσειοπαιδαγωγικής πράξης με το μουσείο και την εκπαίδευση

Ένα ίδρυμα θεωρείται ότι ωφελεί το κοινό του όταν συνεισφέρει στη βελτίωση των όρων ζωής του. Ένα μουσείο μπορεί να πετύχει αυτό το στόχο του όταν γίνεται κέντρο ενημέρωσης και επιστημονικής έρευνας, όταν εκπαιδεύει και ψυχαγωγεί.

Η υποχρεωτική παιδεία δεν μορφώνει απαραίτητα τον άνθρωπο και οι διευκολύνσεις των τεχνολογικών επιτευγμάτων δεν προσφέρουν α ριογί ικανοποίηση στην καθημερινή ζωή. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο σήμερα, περισσότερο από ποτέ, είναι σαφής η ανάγκη για εναλλακτικές παιδαγωγικές μεθόδους και για συνειδητές προσεγγίσεις του πραγματικού κόσμου μέσα από νέα μοντέλα μάθησης και ψυχαγωγίας.

Το μουσείο είναι ευέλικτο στην επιλογή των παιδαγωγικών του μεθόδων και έναντι των άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων έχει το πλεονέκτημα να μορφώνει μέσα από τα εκθέματά του, που απευθύνονται και στις πέντε αισθήσεις. Δεδομένου ότι δεν επιβάλλεται στο κοινό του, αλλά προτιμάται από αυτό, μέσα από διαδικασίες ελεύθερης βούλησης, έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί τα τεκμήριά του με τρόπο τέτοιο που να μαθαίνει στον σύγχρονο άνθρωπο πώς να μαθαίνει· να τον ενημερώνει, όχι δίνοντας στείρες πληροφορίες, αλλά κινώντας το ενδιαφέρον και προκαλώντας την περιέργεια· να τον ψυχαγωγεί, όχι μηχανικά, αλλά μέσα από τη δημιουργικότητα και την αυτοέκφραση· να τον κοινωνικοποιεί προβάλλοντας συγχρόνως τόσο την ατομικότητα όσο και τη συνεργασία, αντί να τον μαζοποιεί μέσα από διαδικασίες αλλοτρίωσης και παθητικής μίμησης.

Η μουσειοπαιδαγωγική είναι μια πράξη που πραγματοποιείται μέσα στα χωρικά και χρονικά πλαίσια που έχει ορίσει το ίδιο το μουσείο για τον εαυτό του και ταυτόχρονα επιδρά στο χώρο του μουσείου, στο κοινό του μουσείου και στην ευρύτερη κοινωνία στην οποία ανήκει το μουσείο.

Η εκπαιδευτική της ικανότητα εξαρτάται όχι μόνο από την εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθεί ένα μουσείο, αλλά και από το γενικότερο εκπαιδευτικό κλίμα της κοινωνίας στην οποία απευθύνεται. Καλείται να συνεργαστεί με αυτή, να τη συμπληρώσει ή να αναιρέσει τις δυσλειτουργίες της, ανάλογα με την περίπτωση.

Πώς εντάσσεται η μουσειοπαιδαγωγική στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας;

Γενικά, ένα εκπαιδευτικό σύστημα μεταδίδει γνώσεις και αξίες, αναπτύσσει ικανότητες, καλλιεργεί δεξιότητες, διαμορφώνει συμπεριφορές, και προετοιμάζει για την ενήλικη ζωή. Το περιεχόμενο και οι μέθοδοι του εκπαιδευτικού συστήματος καθορίζονται από τους εξής παράγοντες¹:

1. τύπος του ανθρώπου που επιδιώκει να μορφώσει το εκπαιδευτικό σύστημα
2. κοινωνικός ρόλος που αποδίδεται στην εκπαίδευση

¹ Ιωάννης Χριστιάς, *Θεωρία και Μεθοδολογία της Διδασκαλίας*, κεφ. Το Περιεχόμενο της Διδασκαλίας

3. δεδομένη ιστορική, πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα
4. επιστημονικά δεδομένα
5. αντίληψη για το τί είναι γνώση και πώς αποκτάται

Σύμφωνα με το **N. 1566/ 1985** σκοπός της εκπαίδευσης στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα είναι «να συμβάλλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά». Όπως ορίζεται στο **N. 1566/ 1985 άρθρο 2**, ανάμεσα σε άλλους, βασικός συντελεστής για την επίτευξη των προαναφερόμενων σκοπών είναι και «η δημιουργία του απαραίτητου παιδαγωγικού κλίματος με την ανάπτυξη αρμονικών διαπροσωπικών σχέσεων» και «με σεβασμό προς την προσωπικότητα του κάθε μαθητή». Σύμφωνα με το **άρθρο 4** του **N. 1566/ 1985**, για την πολύπλευρη πνευματική και σωματική ανάπτυξη της παιδαγωγούμενης ομάδας κρίνεται ότι ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα οφείλει να φροντίσει για:

1. τη διεύρυνση και αναδιάταξη των σχέσεων της δημιουργικής δραστηριότητας του ατόμου με τα πράγματα, τις καταστάσεις και τα φαινόμενα που μελετά
2. την οικοδόμηση μηχανισμών που συμβάλλουν στην αφομοίωση της γνώσης
3. τη σωματική ανάπτυξη και την καλλιέργεια των κινητικών ικανοτήτων
4. τη βελτίωση της σωματικής και ψυχική υγείας του ατόμου
5. την κατάκτηση του περιεχομένου των βασικότερων εννοιών και να
6. την βαθμιαία απόκτηση της ικανότητας να ανάγεται από τα δεδομένα των αισθήσεων στην περιοχή της αφηρημένης σκέψης
7. την απόκτηση της ικανότητας της ορθής χρήσης του προφορικού και του γραπτού λόγου
8. την βαθμιαία εξοικείωση με τις ηθικές, θρησκευτικές, εθνικές, ανθρωπιστικές και άλλες αξίες και την οργάνωσή τους σε σύστημα αξιών
9. την καλλιέργεια του αισθητικού κριτηρίου, ώστε να μπορεί να εκτιμά τα έργα τέχνης και να εκφράζεται ανάλογα, μέσα από τα δικά του καλλιτεχνικά δημιουργήματα

Το μουσείο, ως εκπαιδευτικό ίδρυμα, μπορεί να εκπληρώσει το σκοπό και τους επιμέρους στόχους του προαναφερόμενου εκπαιδευτικού συστήματος αν ακολουθήσει ανάλογη εκπαιδευτική πολιτική. Μια προσαρμογή των όρων του προτεινόμενου από το Υπουργείο Παιδείας **Αναλυτικού Προγράμματος** σε όρους ενός **Μουσειοπαιδαγωγικού Προγράμματος**, θα έδινε το εξής αποτέλεσμα:

1. Το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα πραγματοποιεί τους εκπαιδευτικούς του σκοπούς αν τους συγκεκριμενοποιεί στην πράξη και αν προβλέπει μεθόδους και τρόπους αγωγής που επιτρέπουν την ανάπτυξη ελεύθερης προσωπικότητας και καλλιεργούν την αυτόνομη και κριτική σκέψη των παιδαγωγούμενων.

2. Οι ανάγκες της αγωγής και η απαίτηση για βελτίωση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής ικανοποιούνται αν οι προαναφερόμενοι σκοποί αναλύονται και εφαρμόζονται στα πλαίσια του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος υπό το πρίσμα της κοινωνικής και πολιτικής χειραφέτησης του ατόμου.
3. Ανταποκρίνεται στις οικονομικές ανάγκες αν λαμβάνει υπόψη τη σύγχρονη δομή της ελληνικής κοινωνίας, τις πιθανές εξελίξεις της και την πρόοδο της τεχνολογίας.
4. Είναι έγκυρο αν αποσκοπεί στη συνολική και σύμμετρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδευόμενων και αν λαμβάνει υπόψη τους όρους αγωγής που στοιχειοθετεί το σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον.
5. Ανταποκρίνεται στην απαίτηση για ίση μεταχείριση, καθώς και στις παιδαγωγικές και διδακτικές ανάγκες, αν παρέχει ένα κοινό γνωστικό υπόβαθρο και αν προβλέπει την εξατομικευμένη εργασία με βάση την αφετηρία υποδομής του ατόμου, τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες του.
6. Το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα ανταποκρίνεται στους σκοπούς του αν είναι δυναμικό και ευέλικτο, αν έχει τη δυνατότητα ανανέωσης και αναπροσαρμογής των σκοπών και του περιεχομένου του στα νέα δεδομένα και τις νέες ανάγκες που προκύπτουν κατά την πραγμάτωσή του.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η θεωρία γνωστικής ανάπτυξης του **Piaget** (1950) έχει σαν στόχο την ανεύρεση και περιγραφή των δομών νοημοσύνης, με έμφαση στα γενικά χαρακτηριστικά του γνωστικού συστήματος. Τονίζει ότι στο υπόβαθρο της νοημοσύνης βρίσκεται ένας περιορισμένος αριθμός νοητικών πράξεων που διέπονται από λογικές αρχές, οι οποίες αναδιατάσσονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία, η νοημοσύνη έχει λογικό – πραξιακό χαρακτήρα και εξελίσσεται ενιαία και σταδιακά.

Οι **Flavell** (1971, 1972) και **Brainerd** (1978) περιγράφουν την επίδραση που ασκούν στη νοημοσύνη επιμέρους γνωστικές λειτουργίες (αντίληψη, μνήμη, γλώσσα, νοερή εικονική αναπαράσταση κλπ) που ευθύνονται για τη νοερή αναπαράσταση του περιβάλλοντος και για τη διαμόρφωση τρόπων δράσης.

Ο **Anderson** (1983) εκτίμησε τις επιπτώσεις που έχουν οι διάφοροι τύποι αναπαράστασης στην οργάνωση των γνωστικών ικανοτήτων και στην κατανόηση της φυσικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Παρατήρησε ότι τα διάφορα αναπαραστατικά συστήματα κωδικοποιούν διαφορετικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος κι επιτρέπουν συγκεκριμένες νοητικές διαδικασίες και πράξεις.

Ο **Dasen** (1977, 1980), ο **Feldman** (1980) και οι **Meacham & Santilli** (1981) τόνισαν τις αποκλίσεις σε ενδοατομικό και διατομικό επίπεδο που μπορεί να οφείλονται τόσο σε ατομικά χαρακτηριστικά, όσο και στη διαφοροποίηση του περιβάλλοντος (φυσικού, πολιτιστικού, συμβολικού).

Ο **Case** (1974), ο **Pascual-Leone** (1976), ο **Brainerd** (1978) και οι **Fischer & Pipp** (1984) μελέτησαν την αλλαγή της συμπεριφοράς ως

αποτελεσμα μάθησης και παρατήρησαν ότι και η σκέψη είναι μια καλλιεργήσιμη και διαμορφώμενη δεξιότητα.

Ο **Gardner** (1979, 1983) μίλησε για διαφορετικούς τύπους εφύιας που αναπτύσσονται διαφορετικά.

Οι **Gardner** (1983) και **Keil** (1984) υποστήριξαν ότι το γνωστικό σύστημα, ακόμη και στο βιολογικό του υπόστρωμα, είναι έτσι διαμορφωμένο ώστε να αντιδρά με διαφορετικά λειτουργικά συστήματα σε διαφορετικά πεδία πραγματικότητας.

Οι **Gardner** (1979) και **Anderson** (1983) επισήμαναν τις διαφορές μεταξύ των νοερών χωρικών εικόνων, των χρονικών νημάτων, των λογικών προτάσεων κλπ, ως συμβολικών συστημάτων που κωδικοποιούν διαφορετικές σχέσεις της πραγματικότητας. Ωστόσο, παρατήρησαν παράλληλα ότι το γνωστικό σύστημα μπορεί να κωδικοποιεί την ίδια πληροφορία με διαφορετικά συμβολικά συστήματα ή και να μεταφέρει μια πληροφορία από το ένα σύστημα στο άλλο.

Οι **Churchman** (1971) και **Wood** (1983) περιέγραψαν διάφορα διερευνητικά συστήματα που τυποποιούν διάφορες εξειδικευμένες γνωστικές ικανότητες ανάλογα με:

- α) τα ερεθίσματα που δέχεται το νοητικό σύστημα
- β) τον τρόπο που τα επεξεργάζεται
- γ) τις πληροφορίες που χρησιμοποιεί
- δ) τους τύπους ελέγχου που ασκεί το ίδιο το σύστημα για την επάρκεια επεξεργασίας των πληροφοριών και
- ε) την ωφελιμότητα αυτών των διαδικασιών για το άτομο

Οι **Fischer** (1980), **Halford** (1982), **Pascual-Leone** (1983) και **Case** (1985) εισήγαγαν νέες έννοιες και μεθόδους στην μελέτη της νοημοσύνης και πρότειναν τη νεοπιαζετιανή θεωρία του εμπειρικού – βιωματικού δομισμού (βλ Παράρτημα Γ'). Σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία, οι εμπειρίες και οι σκέψεις οργανώνονται σε γνωστικές δομές και εκδηλώνονται στον τρόπο αναπαράστασης και στις κωδικοποιήσεις διαδικασιών δράσης του ανθρώπου. Οι εμπειρικές – βιωματικές δομές έχουν τα εξής χαρακτηριστικά²:

- α) βεβαιώνονται πειραματικά
- β) αντανakλούν τον τρόπο οργάνωσης της εμπειρίας που τα άτομα αντλούν από την αλληλεπίδρασή τους με τον κόσμο
- γ) διαφορετικά άτομα βιώνουν, αισθάνονται, αναλύουν και γνωρίζουν τις δομές αυτές ως διαφορετικές

Η διακριτική ικανότητα αναπτύσσεται μέσα από τις μαθησιακές εμπειρίες. Επηρεάζεται από τη σειρά και τη διαβάθμιση των δυσκολιών, από τον προγραμματισμό των καταστάσεων μάθησης και από τις πρακτικές εμπειρίες. Οι γενικές αρχές συλλαμβάνονται μέσα από την εμπειρία. Η ικανότητα χρήσης των αρχών αυτών δρα και έξω από το εκπαιδευτικό περιβάλλον. Μέσα από την πρακτική εφαρμογή αυξάνεται η αντίληψη των παιδιών για την κατανόηση των ιδεών.

Μέσα από την διαρκή επανατροφοδότηση των ερεθισμάτων και την κριτική, επιτυγχάνονται οι στόχοι της διδασκαλίας. Η επίγνωση των αποτελεσμάτων από τους μαθητές εξυπηρετεί το μαθησιακό αποτέλεσμα. Ο δάσκαλος ορίζει τις διδακτικές ενότητες, αλλά η επεξεργασία και ο έλεγχος καλό είναι να

² Ανδρέας Δημητρίου & Αναστασία Ευκλειδή, Εμπειρικός – Βιωματικός Δομισμός: Δεδομένα, Αρχές και Υποθέσεις μιας Νεοπιαζετιανής Θεωρίας

γίνονται από τους ίδιους τους μαθητές, μέσα από την αλληλοβοήθεια. Σύμφωνα με τον **Skinner** «αν τα παιδιά δεν πληροφορούνται τα αποτελέσματα της εργασίας τους, πολύ σύντομα, μετά το τέλος της εργασίας, η επανατροφοδότηση είναι περιορισμένης αξίας».

Σύμφωνα με τον **Galpevin** «τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα αν έχουν σημαντική βοήθεια από το δάσκαλο στα πρώτα στάδια μάθησης». Ο **Liublinskaya** υποστηρίζει την άμεση επέμβαση του δασκάλου, ενώ ο **Harlow** την μη-κατευθυνόμενη εμπειρία. Ο **Elkonin** κάνει λόγο για «θετική μεταβίβαση της μάθησης» βασισμένης στην ανάλυση και στις δομές. Ο **Gagne** θεωρεί ότι μια ικανοποιητική λύση ενός προβλήματος αλλάζει μόνιμα την ικανότητα και τη νοοτροπία του ατόμου. Μια τέτοια λύση προϋποθέτει την ανάκληση αρχών στη μνήμη, την επεξεργασία τους ώστε να βρεθεί η συνάφεια μεταξύ τους και τη διαδικασία κατεύθυνσης προς ορισμένο τρόπο σκέψης (βλ Παράρτημα Β'). Τόσο η παθητικότητα του μαθητή, όσο και μια άσκοπα οργανωμένη δραστηριότητα από τον δάσκαλο, αποτρέπουν την επιτυχημένη μάθηση. Η εμπειρία της πραγματικότητας οικοδομεί πρότυπα για την αντίληψη του κόσμου και η μελλοντική διδασκαλία βασίζεται σ' αυτή. Εάν δεν συσχετιστούν οι προηγούμενες εμπειρίες με τις νέες, δεν υπάρχει εμπέδωση. Η μηχανική μάθηση, ανεξάρτητα από το περιεχόμενό της, λειτουργεί ως δεισιδαιμονία. Στόχος είναι ακόμη και η πνευματική δραστηριότητα να γίνει αυτενεργός.

Η μουσειοπαιδαγωγική μπορεί να ενταχθεί και στην **πολυτεχνική φιλοσοφία της παιδείας**³ (που ονομάζεται και μαρξιστική, μαρξική ή σοσιαραλιστική). Αυτή η παιδαγωγική φιλοσοφία βασίζεται στην ενοποιημένη θεώρηση θεωρίας και πράξης. Σύμφωνα μ' αυτήν κάθε πράξη αποτελεί πρακτική προέκταση της σκέψης που έχει προκύψει ως επακόλουθο μιας θεωρητικής υποδομής. Υποστηρίζει την ενεργητική / επενεργητική συμμετοχή του μαθητή σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας με στόχο τη δημιουργία ενός ψυχολογικο-κοινωνικού τύπου ανθρώπου που θα είναι σύμφωνος με τους εκπαιδευτικούς στόχους και συμβατός με το κοινωνικό σύστημα. Η αγωγή θα πρέπει να έχει εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα βοηθούν να υλοποιηθεί ο κοινωνικός της σκοπός. Έτσι, ακαδημαϊκά και τεχνικά μαθήματα θεωρούνται εξίσου σημαντικά, καθώς απαραίτητες κρίνονται και η γενική και η επαγγελματική εκπαίδευση και ταυτόχρονα παρέχεται πολυτεχνική και αισθητική αγωγή.

Η μουσειοπαιδαγωγική συμφωνεί με το μοντέλο της **μοντεσσοριανής αγωγής**⁴, που θεωρεί ότι σκοπός της εκπαίδευσης σήμερα είναι η συνειδητοποίηση των αξιών της ανθρώπινης κοινωνίας και η πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Αποτρέπει την τυφλή καθοδήγηση⁵ και προτρέπει σε μια ελεύθερη κίνηση σ' έναν κόσμο αντικειμένων⁶. Τονίζει την

³ Πάνος Πολυχρονόπουλος, *Φιλοσοφία της Παιδείας και Προτάσεις Εκπαιδευτικής Πολιτικής*, εκδ. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ, Αθήνα 1988 – *τρίτο μέρος: Φιλοσοφίες της Παιδείας, κεφ. Δ' μετα-επαναστατικές φιλοσοφίες*

⁴ Μαρία Μοντεσσόρι, *Παιδαγωγικό μανιφέστο*

⁵ Σύμφωνα με τη μοντεσσοριανή θεωρία όταν το άτομο αρχίσει να αναπτύσσεται σ' ένα περιβάλλον φτιαγμένο γι' αυτό και καταφέρει να δράσει αυτόνομα μέσα σ' αυτό, δημιουργείται μια αρμονία όχι μόνο ανάμεσα στο άτομο και το περιβάλλον αλλά και με τους συνανθρώπους του.

⁶ Η μεγαλύτερη ευχαρίστηση του ανθρώπου δεν είναι να κατέχει, αλλά να χρησιμοποιεί τα πράγματα για να τελειοποιήσει τον εαυτό του και να βελτιώσει το περιβάλλον του. Η χρήση των αντικειμένων διαμορφώνει τον άνθρωπο και ο άνθρωπος διαμορφώνει τα αντικείμενα. Η

ανάγκη ύπαρξης κατάλληλου χώρου για την εξέλιξη του ανθρώπου και κατάλληλης αξιοποίησής του για παιδαγωγικούς σκοπούς⁷.

Η μουσειοπαιδαγωγική θα μπορούσε να αποτελέσει μέρος της **αποσχολειοποιητικής φιλοσοφίας της παιδείας**⁸ που απορρίπτει το σημερινό σχολείο, δεν θεωρεί δυνατή τη βελτίωσή του και υποστηρίζει ότι το δικαίωμα στη μάθηση και η καθολική εκπαίδευση εμποδίζονται από την υποχρέωση των παιδιών να πάνε σ' αυτό (βλ. Παράρτημα Δ').

Ένα μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα συμφωνεί με τις διδακτικές αρχές της αποσχολειοποιητικής φιλοσοφίας αν

- μέσα στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του οι συμμετέχοντες έχουν την ελευθερία να κατασκευάζουν αντικείμενα, να τους δίνουν μορφή σύμφωνα με το γούστο τους, να τα χρησιμοποιούν σύμφωνα με τις προσωπικές τους ανάγκες ή/ και προς όφελος της κοινωνικής τους ομάδας, να κινούνται ελεύθερα και να αναπτύσσουν σχέσεις μεταξύ τους⁹
- αν αποτρέπεται η αποξένωση και οι πελατειακές σχέσεις¹⁰
- αν θεωρεί ότι τα πράγματα είναι οι βασικές πηγές μάθησης

Ο Bell¹¹ υποστήριζε ότι «η οικονομία, η πολιτική συγκρότηση και η κουλτούρα διέπονται από διαμετρικά αντίθετες αρχές: αποτελεσματικότητα, ισότητα και αυτοσυνειδηση». Το ζητούμενο είναι μια κοινωνία όπου η παραγωγή, η πολιτική και η μάθηση δεν θα έρχονται σε αντίφαση η μια από την άλλη. Πέρα από την κριτική των υπαρχόντων συστημάτων χρειάζεται ο πειραματισμός με καινούρια. Η αποσχολειοποίηση βοηθά στην αύξηση των δυνατοτήτων για εναλλακτικές λύσεις μη-συμβατικής εκπαίδευσης και ισόβιας μάθησης. Το μουσείο μπορεί να συμβάλλει προς αυτήν την κατεύθυνση καθώς απευθύνεται σε ένα κοινό πολύ ευρύτερο των σχολικών τάξεων και έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει πειραματικά μοντέλα μάθησης.

Επιπλέον, το μουσείο είναι μια πολιτική πράξη¹² με την ευρύτερη έννοια του όρου, δεδομένου ότι αποτελεί μέρος του οικιστικού συνόλου

ελεύθερη ενασχόληση με αυτά επιτρέπει την ικανοποίηση των αναγκών του, την βελτίωση των ικανοτήτων του και τη δημιουργική έκφραση.

⁷ Το παιδί βρίσκει κίνητρα μέσα στο περιβάλλον. Ωστόσο το περιβάλλον δεν κάνει θαύματα. Ρόλος του ενήλικα είναι να δείξει στο παιδί πώς να χρησιμοποιεί σωστά τα αντικείμενα, χωρίς να το εμποδίζει υπερπροστατεύοντάς το, καθοδηγώντας το, ή προτρέποντάς το σε μια δράση που δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του. Το παιδί πρέπει να είναι ελεύθερο να δράσει άνετα σ' ένα τέτοιο περιβάλλον. Και κατ' επέκταση υποστηρίζει ότι αυτό που χρειάζεται για την ανάπτυξη της ανθρώπινης ψυχής και της ανθρώπινης νοημοσύνης είναι άφθονες οδηγίες και ένα περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μας.

⁸ Ivan Illich, *Κοινωνία Χωρίς Σχολεία*, Cidoc Centro Inter-Cultural de Documentation (Κέντρο Διαπολιτιστικής Ενημέρωσης), Κουερναβάκα, Μεξικό –Νοέμβριος 1970

⁹ Ivan Illich, *Πολιτική Αντιστροφή*

¹⁰ Οι οποίες ούτως ή άλλως περιθωριοποιούν τα άτομα, τα αποτρέπουν από τη δημιουργική συνδιαλλαγή με το περιβάλλον τους, και επομένως δυσκολεύουν και την εκπλήρωση των στόχων του μουσείου.

¹¹ Daniel Bell, *Οι πολιτισμικές αντιφάσεις του καπιταλισμού*, Heinemann, 1976

¹² Για παράδειγμα, ένα εθνικό μουσείο προϋποθέτει την νόμιμη αποδοχή της ύπαρξης ενός έθνους. Ιδρύεται και χρηματοδοτείται από φορείς που ορίζουν και ορίζονται από αυτό το έθνος. Στοχεύει στη δημιουργία εθνικής συνείδησης και αποτελεί σύμβολο εσωτερικής ενότητας και διαφοροποίησης π.χ. από τα άλλα έθνη. Όταν αυτό το εθνικό μουσείο εκθέτει προϊόντα πολιτισμού και άλλων εθνοτήτων δίνει πληροφορίες σχετικά με τις διαθέσεις του: εκθειάζει ένα αυτοκρατορικό παρελθόν, δείχνει ότι εκτιμά τη συμβολή όλων στην εξέλιξη του πολιτισμού, απειλεί με κατακτητικές διαθέσεις, ή αμφισβητεί την έννοια των συνόρων απασκοπώντας σε μια πανανθρώπινη κοινωνία;

(«πόλις»), εφαρμογή των οικονομικών, κοινωνικών, επιστημονικών και καλλιτεχνικών δεδομένων («πολιτισμός»), δείγμα των εκπαιδευτικών, ψυχαγωγικών και εργασιακών τακτικών («πολιτική») μιας οργανωμένης κοινωνίας σε συγκεκριμένο τόπο, μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Όσον αφορά την ίδια του την ύπαρξη, το μουσείο είναι πολιτικό προϊόν, γιατί η ίδρυσή του, η θεματολογία του και ο τρόπος λειτουργίας του αποσκοπούν στην ικανοποίηση κάποιων κοινωνικών αναγκών και συμφερόντων. Όσον αφορά το περιεχόμενό του, ασκεί πολιτική, επειδή επιλέγει το θέμα του, αποφασίζει για τον τρόπο που θα το παρουσιάσει, διαλέγει το κοινό του, μεταδίδει μηνύματα σ' αυτό, επηρεάζει την ατομική σκέψη με τα ερεθίσματα που δίνει και προκαλεί αντιδράσεις, επεμβαίνοντας βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα στην αντίληψη των επισκεπτών του για τον κόσμο.

Η παιδαγωγική αξία του παιχνιδιού στο χώρο του μουσείου

Σύμφωνα με τον **Bruner** (1972) ο παίχτιδι αναπτύσσει ικανότητες σε σχέση με το σώμα και με τον χειρισμό εργαλείων, δημιουργεί τύπους συμπεριφοράς και θέτει τις βάσεις για τη δυνατότητα μάθησης. Το ομαδικό παιχνίδι βοηθά τα παιδιά να συσχετίζουν τις ατομικές τους ενέργειες με την επίδραση που αυτές έχουν στο κοινωνικό σύνολο και να συνειδητοποιούν το περιβάλλον τους.

Ο **Diamond** (1988) παρατήρησε ότι τα παιδιά αναπτύσσουν μεγαλύτερες ικανότητες στην εξερεύνηση του περιβάλλοντός τους και στη μεγαλύτερη δυνατή αξιοποίησή του στα παιχνίδια τους.

Οι **Dansky & Silverman** (1973) διαπίστωσαν ότι το παιχνίδι βοηθά στην συνειδητοποίηση των προβλημάτων και στην επίλυσή τους. Η δημιουργία φανταστικών κόσμων και η «δράση» μέσα σ' αυτούς καθιστά τα παιδιά ικανά να αντιμετωπίζουν καλύτερα την καθημερινή πραγματικότητα.

Σύμφωνα με τον **Fagan** (1982) το παιχνίδι δίνει στο παιδί τη δυνατότητα να αλλάζει τη συμπεριφορά του για να ανταποκριθεί σε καινούρια περιβάλλοντα.

Το παιχνίδι ευνοεί τη μαθησιακή διαδικασία επειδή εμπλουτίζει με εμπειρίες πάνω στις οποίες μπορεί να χτιστεί η γνώση, ευνοεί την ευελιξία και τη δημιουργικότητα και πιθανόν οδηγεί στην επίλυση προβλημάτων και άρει παράγοντες που εμποδίζουν τη μάθηση (πχ άγχος).

Το μουσείο είναι κατάλληλο περιβάλλον για μάθηση μέσα από το παιχνίδι, επειδή ενισχύει τη φαντασία, αξιοποιεί όλες τις αισθήσεις και δίνει ελευθερία επιλογών¹³.

¹³ Judy Diamond, *Learning Research*, κεφ. Playing and Learning

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη σύντομη αυτή ανασκόπηση των θεωριών της αρχιτεκτονικής, της παιδαγωγικής και της μουσειολογίας σχετικά με την επίδραση των παραμέτρων του χώρου στη μουσειοπαιδαγωγική πράξη, και με άξονες αφενός την ένταξή τους σε ιστορικο-κοινωνικά πλαίσια και αφετέρου τις κοινωνιολογικές και ψυχολογικές τους προεκτάσεις, προκύπτουν τα εξής:

1. ο υλικός χώρος του μουσείου είναι το γεωμετρικό/ εξωτερικό πλαίσιο της μουσειοπαιδαγωγικής δραστηριότητας
2. η παραγωγή και διαρρύθμιση του υλικού μουσειακού χώρου παραπέμπει στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δεδομένα της κοινωνίας μας
3. οι τρόποι χρησιμοποίησης του μουσειακού χώρου από τα άτομα και τις ομάδες αντικατοπτρίζουν την εκπαιδευτική πολιτική του μουσείου
4. οι τρόποι χρησιμοποίησης του μουσειακού χώρου από τα άτομα και τις ομάδες επιδρούν στη μαθησιακή πραγματικότητα των συμβαλλόντων
5. η μουσειοπαιδαγωγική πράξη εκφράζει, επεμβαίνει και δημιουργεί συστήματα αξιών και κοινωνικά μοντέλα

Η μουσειοπαιδαγωγική πράξη δίνει στο μουσειακό χώρο βιωματική διάσταση και για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να συνειδητοποιείται η μεταξύ τους σχέση. Συγκεκριμένα, μετατρέπει το μουσείο σε χώρο αγωγής και μάθησης, ψυχαγωγίας και δημιουργικότητας, νοητικής αναπαράστασης και επεξεργασίας του κόσμου. Για να τα πετύχει αυτό:

1. οργανώνει το χώρο σε περιοχές μάθησης και δραστηριότητας, οι οποίες συνδέονται λειτουργικά και ποιοτικά
2. οργανώνει εσωτερικά την κάθε περιοχή καθορίζοντας την ταυτότητά της και οριοθετώντας τις δυνατότητες δράσης που προσφέρει μέσα σ' αυτή
3. οργανώνει το χωρο-πολιτισμικό ερέθισμα που μεταδίδει μέσα από τα αντιληπτικά ερεθίσματα του χώρου και τις προτάσεις λειτουργίας του
4. οργανώνει την παιδαγωγική ποιότητα του χώρου συνδέοντας τα αντιληπτικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά του χώρου με τις διαδικασίες μάθησης και ανάπτυξης

Η οργάνωση αυτή εξαρτάται από:

1. τις επιλογές οργάνωσης του χώρου από σχεδιαστική και αισθητική άποψη
2. τις επικοινωνιακές επιλογές του χώρου
3. τις επιλογές του χώρου που αφορούν τη δημιουργία κατάλληλου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος

και αφορά:

1. τις δομικές επιλογές αρχιτεκτονικής του χώρου
2. τις προβλεπόμενες δραστηριότητες
3. τις προτεινόμενες συμπεριφορές

και εκφράζεται από:

1. τα δεδομένα του χώρου
2. την εκπαιδευτική πολιτική
3. τα κοινωνικά πρότυπα

Δημιουργείται έτσι ένα ενιαίο πλαίσιο λειτουργίας όπου τρία διαφορετικά ερμηνευτικά μοντέλα (αρχιτεκτονική – παιδαγωγική – μουσειολογία) συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν με στόχο και εξ αιτίας της μουσειοπαιδαγωγικής πράξης¹⁴.

¹⁴ βλ και Δημήτρης Γερμανός, *Χώρος και Διαδικασίες Αγωγής*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Σταύρος Σταυρίδης, *Η Συμβολική Σχέση με το Χώρο*
ΕΚΔ. ΚΑΛΒΟΣ, 1990

Πώς οι κοινωνικές αξίες διαμορφώνουν και ερμηνεύουν το χώρο

Υπάρχουν μηχανισμοί που ρυθμίζουν τη συμβολική σχέση με κάποια ιδιαίτερη πλευρά της κοινωνικής εμπειρίας, την κοινωνική εμπειρία του χώρου. Στην σύγχρονη κοινωνία ο χώρος αποκτά συμβολική αξία, προκαλεί και στηρίζει συμβολικές σχέσεις με αυτούς που τον κατοικούν σε κάθε στιγμή της ζωής τους. Γιατί συμβολική σχέση με το χώρο δημιουργείται σε οποιαδήποτε στιγμή της εμπειρίας του χώρου, γιατί η εμπειρία του χώρου είναι αναπόσπαστα φορτισμένη με τον τρόπο που τον αντιλαμβάνεται, τον αναγνωρίζει και τον αξιολογεί η ίδια η κοινωνία που τον κατοικεί. Η συμβολική σχέση με τον χώρο κυριολεκτικά πλάθει το χώρο.

Τα κτίρια και οι πόλεις, ο χώρος γενικά μιας κοινωνίας, μιλάει γι' αυτήν, την χαρακτηρίζει. Ο χώρος δεν αποτελεί απλά ένα άθροισμα υλικών δεδομένων που εμποδίζουν ή διευκολύνουν κάποιες κοινωνικές δραστηριότητες. Η ίδια η κοινωνία προβάλλεται πάνω στο χώρο της, τον παράγει.

Ο υλικός μετασχηματισμός του περιβάλλοντος είναι μόνο ένα μέρος της παραγωγής του χώρου. Χώρος παράγεται και μέσα από την ερμηνεία, την επιλογή κέντρων προσοχής, την επένδυση κοινωνικών αξιών. Ο χώρος παράγεται μέσα από τον τρόπο που τον εννοεί και τον αξιοποιεί κάθε κοινωνία.

Η συμβολική σχέση είναι προϊόν προβολής κοινωνικών προτύπων, κοινωνικών επενδύσεων, κοινωνικών ιδεών και αρχών. Πρόκειται όμως για μια προβολή που δεν γίνεται πάνω σε κάτι ουδέτερο, αντικειμενικό, με ύπαρξη ανεξάρτητη από την προβολή. Ο χώρος δεν είναι μια οθόνη. Η υπόστασή του συγκροτείται κάθε φορά από τη ίδια την προβολή, έτσι που να είναι αδύνατο να αποτελέσει εμπειρικό ή νοητικό δεδομένο για τα μέλη μιας κοινωνίας απελευθερωμένο από τα δίχτυα της συμβολικής σχέσης.

Οι κανόνες ρυθμίζουν κοινωνίες ολόκληρες, πολιτισμικά σύνολα, ομάδες με διακριτή κοινωνική υπόσταση και ιδιαίτερες κοινωνικές λειτουργίες. Επιβάλλουν ιδιαίτερη συμβολική συμπεριφορά στα μέλη τέτοιων κοινοτήτων. Συγχρόνως, όμως, οι κανόνες εξηγούν στο άτομο τις δομημένες μορφές, τις κάνουν κατανοητές.

Στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, ο γεωμετρικός χώρος έχει οχυρωθεί σε μια θέση απρόσβλητη, έχει ταυτιστεί με το κύρος του ουδέτερου, του πανανθρώπινου και του αντικειμενικού. Αντίθετα, ο καρτεσιανός είναι ένας χώρος εξ ορισμού τεμαχισμένος. Αποτελείται από ένα άπειρο σύνολο σημείων, το καθένα από τα οποία ορίζεται με ακρίβεια από τις συντεταγμένες του ως προς ένα σύστημα αναφοράς. Όταν ο χώρος χρησιμοποιείται για να απεικονίσει κάποια μεγέθη ή για να μετρήσει κάποιες αποστάσεις χώρων της εμπειρίας, τότε γίνεται φανερό ότι η επιλογή συστήματος αναφοράς είναι

εκείνη που εισάγει στο χώρο ιδιότητες πάνω στις οποίες θεμελιώνονται διαφορετικές αξιολογήσεις. Τότε, η άρθρωση του χώρου εκφράζει αξίες. Οι γεωμετρικές μορφές και οι γεωμετρικοί κανόνες αποτελούν ιδιαίτερα ισχυρά πρότυπα όχι μόνο για την περιγραφή του χώρου, αλλά και για τη διαμόρφωσή του καθώς και για τη σταθεροποίηση της συμβολικής του αξίας. Ο γεωμετρικός χώρος είναι ένα μοντέλο. Οι γεωμετρικές μορφές αρθρώνουν το χώρο και οι γεωμετρικοί κανόνες ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μορφών. Ακριβώς επειδή πρόκειται για μοντέλο, χαρακτηρίζεται από μια αφαίρεση. Και κάθε αφαίρεση είναι ήδη μια επιλογή. Δηλώνει μια προτίμηση κάποιων χαρακτηριστικών σε βάρος κάποιων άλλων, μια προτίμηση ως προς κάτι που παίρνει προτεραιότητα. Μια οπτική που προβάλλει τα χαρακτηριστικά του γεωμετρικού χώρου σε οποιονδήποτε εμπειρικό χώρο είναι μια οπτική εμπρόθετη, και μπορεί να πράττει σύμφωνα με την προβολή της αυτή.

Οι φυσικοί νόμοι που διέπουν την κατασκευή θεωρείται ότι εκφράζουν καθολικές και πανανθρώπινες αξίες. Γι' αυτό και η ίδια η κατασκευή έχει μια πανανθρώπινη σημασία, γίνεται το πρότυπο μιας ορθής μορφής του χώρου, στο βαθμό που εκφράζει αυτούς τους νόμους. Σύμφωνα μ' αυτό τον τρόπο σκέψης, η κατασκευή είναι αυτοπροσδιορίζεται: δηλώνει τον εαυτό της και μέσω αυτού εκφράζει, επιβεβαιώνοντάς τους, τους φυσικούς νόμους. Όμως ένα σύστημα αξιών μπορεί να παραμορφώσει τη λογική της κατασκευής προσαρμόζοντάς την στις απαιτήσεις του. Η άρθρωση που αναγνωρίζεται και επενδύεται με αξίες δεν είναι ποτέ απλά η άρθρωση της κατασκευής αλλά η άρθρωση μιας εμφατικά τονισμένης μορφής της, ενός επιλεγμένου τμήματός της, μιας γεωμετρικής ανάλυσής της, μιας εικόνας της δράσης των φυσικών δυνάμεων βασισμένης σε κάποια επιστημονική ή άλλη γνώση.

Η εικόνα του χώρου σαν ένα ατέλειωτο άθροισμα από προσωπικές εμπειρίες, σαν μέρη σφραγισμένα από βιώματα, είναι πολύ δυνατή στην κοινωνία μας (βλ. καθημερινότητα, λογοτεχνία, προσωπικές ξεναγήσεις κλπ είναι φορτωμένα με εικόνες τοποθεσιών, διηγήσεις γεγονότων που σημάδεψαν πόλεις και σπίτια, αστικά και φυσικά τοπία ταυτισμένα με συναισθηματικές καταστάσεις και μνήμες). Η ζωή δίνει χαρακτήρα στον τόπο. Το βίωμα εννοημένο όχι απλά σαν μια προσωπική περιπέτεια, αλλά σαν μια έκφραση θεμελιακών εμπειριών της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι εκείνο που ενσαρκώνεται στους τόπους, εκείνο που τους χαρακτηρίζει αλλά και χαρακτηρίζεται από αυτούς. Το να ανακαλύψουμε στο χώρο τόπους, πολύ περισσότερο το να συλλάβουμε το χώρο σαν ένα δίκτυο από τόπους – κέντρα, σημαίνει να αναγνωρίσουμε στο χώρο μια θεμελιακή άρθρωση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Ως **μεταγνώση** ορίζεται η ικανότητα του ατόμου να συνειδητοποιεί το σύνολο των γνωστικών του λειτουργιών¹ και να έχει επίγνωση των γνώσεων/πληροφοριών που ήδη κατέχει², ενώ σύμφωνα με τον **Flavell** (1970) αφορά και στη γνώση των διαδικασιών που ακολουθούν οι γνωστικές λειτουργίες του ατόμου μπροστά σε ένα πρόβλημα ή αντικείμενο μάθησης³.

Ως **μεταμνήμη** ορίζεται η διαισθητική γνώση και κατανόηση από το άτομο των διάφορων μνημονικών του διεργασιών⁴. Όσον αφορά τις λειτουργίες μνήμης πρέπει να υπάρχει επίγνωση ότι η μνημονική ικανότητα δεν είναι απεριόριστη και ότι υπάρχουν διατομικές και ενδοατομικές διαφορές. Εφόσον όμως κρίνεται ότι υπάρχουν πληροφορίες/ καταστάσεις που αξίζει ν' απομνημονευτούν, η συνειδητοποίηση της ατομικής κατάστασης μνήμης δίνει τη δυνατότητα βελτίωσής της με τη σκόπιμη επιλογή μιας ή περισσότερων τεχνικών απομνημόνευσης και τη συνεχή αξιολόγησή της⁵.

Η **τεχνική της πρόσκτησης και ανάσυρσης πληροφοριών** αφορά την είσοδο της πληροφορίας στο μνημονικό σύστημα, την αναγνώρισή της, και τη δυνατότητα ανάκλησής της από τη μακροπρόθεσμη μνήμη.

Η τεχνική της **επανάληψης** μιας πληροφορίας όσο βρίσκεται ακόμη στην βραχυπρόθεσμη μνήμη περιλαμβάνει:

- την εσωτερική επανάληψή της
- τη χρήση της πληροφορίας
- την κατονομασία ή ακόμα και την εφεύρεση ονόματος της πληροφορίας από το άτομο

Η **τεχνική της επανάληψης** μιας πληροφορίας για να διατηρηθεί αυτή ζωηρή στην **μακροπρόθεσμη μνήμη** περιλαμβάνει:

- την επανάληψη ενός τμήματος ή του συνόλου του μνημονικού υλικού
- την κατά διαστήματα επανάληψή της
- τη νοητή επανάληψή της
- την επανάληψη συνειρμών που προέρχονται από την πληροφορία
- τη χρήση της πληροφορίας στην καθημερινή ζωή
- την πράξη της πληροφορίας

Η **τεχνική της οργάνωσης της πληροφορίας** αφορά τη σύνδεση των πληροφοριών μεταξύ τους καθώς και τη σύνδεση των νέων πληροφοριών με προηγούμενες παραστάσεις του ατόμου. Η τεχνική αυτή περιλαμβάνει τα στάδια:

- ανεύρεσης των σχέσεων ανάμεσα στα πληροφοριακά στοιχεία
- σχηματισμού τάξεων/ ομάδων/ κατηγοριών

Μέρος της τεχνικής αυτής αποτελεί και η **σβωλοποίηση** (chunking) όπου πχ για να θυμηθούμε τον αριθμό 2310206076 τον κατονομάζουμε ως 2310 2060 76.

Η **τεχνική της μελέτης** αφορά

¹ Ι. Παρασκευόπουλος, *Εξελικτική Ψυχολογία*

² Α. Δημητρίου, *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό*

³ Σπύρος Ευαγγελόπουλος, *Θέματα Παιδαγωγικής Ψυχολογίας*

⁴ Ι. Παρασκευόπουλος, *Εξελικτική Ψυχολογία*

⁵ Σπύρος Ευαγγελόπουλος, *Θέματα Παιδαγωγικής Ψυχολογίας*

- την επισήμανση των ουσιωδών σημείων μιας ενότητας (με την τήρηση σημειώσεων, την υπογράμμιση των κύριων σημείων και το γράψιμο περιλήψεων)
- τη χρήση όσο το δυνατόν περισσότερων αισθήσεων κατά τη διάρκεια της μελέτης
- τα συχνά διαλείμματα

Η **τεχνική του εικονικού συνδυασμού** βασίζεται στη συσχέτιση της προς απομνημόνευση πληροφορίας με ένα συγκεκριμένο οπτικό ερέθισμα.

Άλλες μνημονικές τεχνικές είναι η συναγωγή συμπερασμάτων, η διατύπωση ερωταπαντήσεων με παράλληλο σχολιασμό, η δημιουργία στίχων, γραφικών παραστάσεων κλπ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ – ΒΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΔΟΜΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΝΕΟΠΙΑΖΕΤΙΑΝΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ [Δημητρίου & Ευκλείδη (1987)]

1. Αρχή της Εξειδίκευσης των Ικανοτήτων ανά Πεδίο της Πραγματικότητας

Ως Πεδίο Πραγματικότητας ορίζεται ένα σύνολο στοιχείων του κόσμου που διαθέτουν ίδιες ιδιότητες και έχουν στο υπόβαθρό τους ίδιο είδος σχέσεων. Κάθε Πεδίο Πραγματικότητας είναι ψυχολογικά διαφορετικό από άλλα Πεδία που περιλαμβάνουν στοιχεία με διαφορετικές ιδιότητες και σχέσεις. Οι Ικανότητες είναι τυπικά συστήματα τα οποία αναπαριστούν και επεξεργάζονται τα Πεδία Πραγματικότητας.

2. Αρχή της Τυπικής – Διαδικαστικής Εξειδίκευσης των Ικανοτήτων

Διαφορετικές Ικανότητες υποδηλώνουν διαφορετικούς τρόπους γνώσης. Οι τρόποι αυτοί διαφοροποιούνται ως προς τα τυπικά χαρακτηριστικά τους και βάσει αυτών τυποποιούνται οι Ικανότητες. Διαφορετικές Ικανότητες αναπαριστούν και επεξεργάζονται διαφορετικά Πεδία Πραγματικότητας.

3. Αρχή της Συμβολικής Προκατάληψης των Ικανοτήτων

Κάθε Ικανότητα επιδεικνύει μια Προκατάληψη προς εκείνο το Συμβολικό Σύστημα το οποίο προσφέρεται για την ακριβή αναπαράσταση των ιδιοτήτων και σχέσεων του δικού της Πεδίου, ώστε να εξασφαλίζεται αποτελεσματική επεξεργασία.

4. Αρχή της Υποκειμενικής Διάκρισης των Ικανοτήτων

Ο άνθρωπος διαθέτει ένα σύστημα επεξεργασίας πληροφοριών με δυνατότητα παρακολούθησης και διόρθωσης της ίδιας της επεξεργασίας. Αυτό πραγματοποιείται μέσα από την επανατροφοδότηση του συστήματος με τα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του και την επίγνωση μέρους, τουλάχιστον, της διαδικασίας και των επιδιωκόμενων στόχων. Αυτό επιτρέπει την τυποποίηση και Διάκριση των γνωστικών Ικανοτήτων από το ίδιο το άτομο και την αναγνώρισή τους από αυτό ως διαφορετικές.

5. Αρχή της Εξειδίκευσης στην Ανάπτυξη

Κάθε Ικανότητα, ως ιδιαίτερο σύστημα επεξεργασίας πληροφοριών, έχει δική της πορεία ανάπτυξης, η οποία και είναι ανεξάρτητη από τις πορείες των άλλων Ικανοτήτων. Ο ρυθμός ανάπτυξης εξαρτάται από τη συνθετότητα του Πεδίου και τις διεργασίες που απαιτεί η επεξεργασία του Πεδίου. Η ανεξαρτησία των Ικανοτήτων και των ρυθμών ανάπτυξής τους συμβάλλει στην διαφοροποίηση μεταξύ των ατόμων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄ ΑΠΟΣΧΟΛΕΙΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Στηρίζεται στην θεωρία του Ivan Illich¹, η οποία **απορρίπτει την κοινωνική έννοια του σχολείου επειδή:**

- έχει χάσει την ουσιαστική του αποστολή και δεν είναι ικανό να παιδαγωγήσει
- δημιουργεί τόσο αρνητική αίσθηση για τη μάθηση που για τους περισσότερους ανθρώπους το δικαίωμα στην μόρφωση περιορίζεται στην υποχρεωτική εκπαίδευση² καθώς οι μόνες δυνατότητες που δίνονται είναι είτε η αποδοχή των αξιώσεων των καθηγητών είτε η αποχώρηση από την όλη εκπαιδευτική διαδικασία
- τα σύγχρονα σχολεία δημιουργούν για τους μαθητές καθεστώς εγκλεισμού μέσα σε τέσσερις τοίχους³
- ολόκληρη η πόλη μπορεί – και θα έπρεπε – να γίνει ένα αδιάκοπο εργαστήριο μάθησης με την κοινότητα σαν πηγή άμεσης ανταμοιβής για κάθε δραστηριότητα

απορρίπτει την παιδαγωγική αξία του σχολείου επειδή:

- δίνει βάρος στο γνωστικό τομέα και αγνοεί τις βασικές ανάγκες του παιδιού⁴
- οι απαιτήσεις είναι τόσο υπερβολικές που παρεμποδίζεται η ομαλή εξέλιξη του παιδιού
- έχει μετατραπεί σε κέντρο εξετάσεων
- έχει μετατραπεί σε αναξιόπιστο μηχανισμό επιλογής

απορρίπτει το σχολικό κτίριο επειδή:

- αποτελείται από μια σειρά κλειστές αίθουσες προορισμένες για «από έδρας κατά μέτωπο διδασκαλία»⁵, παραταγμένες κατά μήκος ενός διαδρόμου διανομής κι ένα ελάχιστο αριθμό χώρων ειδικής χρήσης
- η κατακράτηση⁶ στο σχολικό κτίριο έρχεται σε αντίθεση με τους σύγχρονους εκπαιδευτικούς στόχους

απορρίπτει τη δυνατότητα βελτίωσης του σχολείου επειδή:

- οι νεωτεριστικές στάσεις των δασκάλων απέναντι στους μαθητές τους
- η πληθωρική αύξηση των εκπαιδευτικών τηλεοπτικών προγραμμάτων ανοικτού ή κλειστού κυκλώματος (στην κρεβατοκάμαρα ή στη σχολική τάξη)
- η προσπάθεια διεύρυνσης και επέκτασης της αρμοδιότητας του παιδαγωγού (που τείνει να καλύψει ακόμη και την ιδιωτική ζωή των μαθητών του)

¹ Ivan Illich, *Κοινωνία Χωρίς Σχολεία & Μετά την Κοινωνία Χωρίς Σχολεία*, τι;

² Πάνος Πολυχρονόπουλος, *Φιλοσοφία της Παιδείας και Προτάσεις Εκπαιδευτικής Πολιτικής* – τρίτο μέρος: Φιλοσοφίες της Παιδείας, κεφ. Ε΄ ουτοπικές φιλοσοφίες

³ Νηλ Ποστμαν & Τσαρλς Βαϊνγκαντνερ, *Η Εκπαίδευση σα Μέσο Ανατροπής του Κατεστημένου*, κεφ. Τα σχολεία των μεγαλουπόλεων

⁴ Ιωάννης Χριστιάς, *Θεωρία και Μεθοδολογία της Διδασκαλίας*, κεφ. Η Διδασκαλία ως Κοινωνική Τεχνολογία

⁵ Σταύρος Ζήννος, *Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Συστήματα και Ενιαίο Σχολείο*

⁶ Αχιλλέας Γ. Καψάλης, *Μάθηση και Διδασκαλία*, κεφ. Εκπαιδευτική Τεχνολογία και Σύγχρονη Διδασκαλία

- οι προσπάθειες εδραίωσης εναλλακτικών θεσμών (πχ εκπαιδευτικά προγράμματα) αποτελούν διαφορετικά μέσα και τεχνικές που ακολουθούν όμως πιστά το πρότυπο και το ύφος εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που δημιουργούνται με λανθασμένα κριτήρια και εξυπηρετούν λανθασμένους σκοπούς

προτείνει:

- την κατάργηση των σχολείων
- την αντικατάστασή τους από ένα σύστημα που θα καθορίζεται από τους μαθητές, θα αποτελεί μια τοπική «δεξαμενή» σκέψης και θα μετατρέπεται κάθε στιγμή της ζωής του ανθρώπου σε «ευκαιρία μόρφωσης, ενεργητική συμμετοχή και φροντίδα»

το εκπαιδευτικό αυτό σύστημα στοχεύει:

- στην καθολική εκπαίδευση
- στην παροχή άμεσων και έγκαιρων υπηρεσιών προς την τοπική κοινότητα
- αυτόνομη και δημιουργική επαφή ανάμεσα στα άτομα
- επαφή των ατόμων με το περιβάλλον τους· όλα αυτά σε αντίθεση με την
- εξάλειψη των εξαρτημένων αντιδράσεων των ανθρώπων στις απαντήσεις που τους προβάλλουν άλλοι άνθρωποι ή το περιβάλλον τους
- δικαίωμα στην συντροφικότητα, η οποία και ορίζεται ως ατομική ελευθερία που πραγματώνεται μέσα σε μια αμοιβαία προσωπική αλληλεξάρτηση και, σαν τέτοια αποτελεί ουσιαστική ηθική αξία

χαρακτηριστικά του αποσχολειοποιητικού εκπαιδευτικού συστήματος:

- Η διανοητική δραστηριότητα θα συνοδεύεται από φυσική (δραστηριότητα) μέσα από την πρακτική εφαρμογή των λύσεων που προτάθηκαν στα προβλήματα που απασχολούν τη μαθητική κοινότητα.
- Προγράμματα δράσης για επίλυση καθημερινών προβλημάτων και προσφορά πολιτιστικών, αθλητικών, κοινωνικών κλπ υπηρεσιών στην τοπική κοινωνία θα αποτελούν άνοιγμα σε πολλά κοινωνικά πεδία, αντί του συνηθισμένου αποκλεισμού στο σχολείο.
- Οι μαθητές με «ηγετική υπευθυνότητα» θα φροντίζουν για το κοινό καλό και παράλληλα θα εξελίσσουν πολύπλευρα την προσωπικότητά τους.

Σύμφωνα με την αποσχολειοποιητική φιλοσοφία της παιδείας, η κρίση στην εκπαίδευση μπορεί να ξεπεραστεί μόνο μέσα από μια αντιστροφή της θεσμικής δομής των παραγόντων που σήμερα βρίσκονται στην υπηρεσία της. Μπορεί να ξεπεραστεί μόνο αν τα σημερινά σχολεία, με ή χωρίς τοίχους, που ετοιμάζουν ή εγκρίνουν τα προγράμματα των σπουδαστών αντικατασταθούν με καινούρια ιδρύματα που θα μοιάζουν περισσότερο με βιβλιοθήκες, μουσεία και άλλες παρεμφερείς υπηρεσίες και θα προσφέρουν τη δυνατότητα στο σπουδαστή να αποκτήσει τα εργαλεία που χρειάζεται για να μπορέσει να κάνει τις επιλογές του.

Διαφορετικοί τρόποι που επιτρέπουν στον σπουδαστή την πρόσβαση σε οποιονδήποτε εκπαιδευτικό πόρο με στόχο να προσδιορίσει και να ολοκληρώσει τους σκοπούς του:

1. Υπηρεσίες εκπαιδευτικών μέσων – που διευκολύνουν την πρόσβαση σε πράγματα ή διαδικασίες, μέσα στα πλαίσια της τυπικής μάθησης. Μερικά από αυτά τα πράγματα μπορούν να εναποθηκευτούν για το σκοπό αυτό σε βιβλιοθήκες, γραφεία ενοικίασης, εργαστήρια και χώρους εκθέσεων, όπως τα μουσεία και τα θέατρα. Άλλα μπορούν να χρησιμοποιούνται καθημερινά μέσα σε εργοστάσια, αεροδρόμια ή φάρμες, αλλά να γίνονται προσιτά σε φοιτητές ή μαθητευόμενους μέσα ή έξω από το ωράριο
2. Υπηρεσίες ανταλλαγής ειδικοτήτων – που επιτρέπουν στα άτομα να απαριθμήσουν τις ειδικότητες που διαθέτουν, τους όρους κάτω από τους οποίους είναι διατεθειμένα να χρησιμοποιηθούν σαν πρότυπα για άλλους που θέλουν να μάθουν αυτές τις ειδικότητες και τις διευθύνσεις κατοικίας τους
3. Υπηρεσίες επαφών – δηλαδή δίκτυα επικοινωνίας που επιτρέπουν στα άτομα να περιγράψουν αυτό που θέλουν να μάθουν με την ελπίδα να βρουν ένα σύντροφο στις αναζητήσεις τους
4. Υπηρεσίες ανεξάρτητων εκπαιδευτικών – οι οποίοι μπορούν να καταχωρηθούν σε ένα κατάλογο που να δίνει τη διεύθυνση και αυτοπεριγραφή του επαγγελματία, καθώς και τους όρους κάτω από τους οποίους μπορούν να γίνουν προσιτές οι υπηρεσίες του.

Η ποιότητα του περιβάλλοντος και η σχέση του ατόμου με αυτό καθορίζουν και την έκταση της μάθησης. Το ίδιο το περιβάλλον που δημιουργήσε ο άνθρωπος έχει γίνει τόσο μυστηριώδες, όσο ήταν η φύση για τον πρωτόγονο και η τυπική μάθηση που επιλέγει το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα απαιτεί:

α) ειδική πρόσβαση στα συνήθη πράγματα και β) εύκολη και βάσιμη πρόσβαση σε μέσα ειδικά φτιαγμένα για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Δεδομένου ότι το εκπαιδευτικό υλικό έχει μονοπωληθεί από το σχολείο, τα παιχνίδια αποτελούν ένα επίκαιρο ζήτημα. Τα εκπαιδευτικά παιχνίδια μπορούν να αποτελέσουν μοναδικές μεθόδους εισαγωγής σε σύνθετα συστήματα. Για μερικά παιδιά, τέτοια παιχνίδια αποτελούν μια ειδική μορφή απελευθέρωσης της εκπαίδευσης, εφόσον αυξάνουν την επίγνωση του γεγονότος ότι τα τυπικά συστήματα οικοδομούνται πάνω σε μεταβαλλόμενα αξιώματα και ότι ο χαρακτήρας των εννοιολογικών λειτουργιών προσεγγίζει το παιχνίδι.

Στην χειρότερη μορφή τους τα σχολεία μαζεύουν τους μαθητές στον ίδιο χώρο και τους υποβάλλουν στην ίδια σειρά αγωγής είτε πρόκειται για μαθηματικά είτε για αγωγή του πολίτη είτε για προφορά. .. Ένα επιθυμητό εκπαιδευτικό σύστημα θα επέτρεπε σε κάθε άτομο να διαλέξει τη δραστηριότητα για την οποία επιθυμεί ένα σύντροφο. Η παροχή στους νέους από την πολύ μικρή ηλικία της δυνατότητας να συναντούν, να αξιολογούν και να αναζητούν άλλους θα τους προετοίμαζε το ισόβιο ενδιαφέρον για την αναζήτηση νέων συντρόφων για νέα έργα. Ένα σύστημα επαφής συνομηλίκων δεν έχει ανάγκη από κίνητρα, χρειάζεται μόνο ένα δίκτυο επικοινωνίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ¹

Οι διδακτικές ενέργειες του εκπαιδευτικού, οι συμμετοχικές δραστηριότητες του μαθητή και τα κατάλληλα διδακτικά μέσα είναι οι παράγοντες που συντελούν στην αποτελεσματική διδασκαλία.

Με τον όρο εκπαιδευτική τεχνολογία εννοούμε τη χρήση ποικίλων τεχνικών μέσων και οργάνων για διδακτικούς σκοπούς, καθώς και την εφαρμογή πορισμάτων επιστημονικής έρευνας για πρακτικούς σκοπούς εκπαίδευσης, επηρεασμού ή και χειραγώγησης.

«Με την εκπαιδευτική τεχνολογία μπορούμε να μαθαίνουμε χωρίς να κουράζουμε το μυαλό μας και να πιέζουμε τον εαυτό μας».

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει, αφού πλέον δεν μεταδίδει γνώσεις, όπως στο παραδοσιακό σχολείο, αλλά μαθαίνει στους μαθητές πώς να επιλέγουν, να χρησιμοποιούν και να αξιολογούν τις προσφερόμενες πηγές γνώσης. Ο εκπαιδευτικός είναι η ζωτική δύναμη που επιλέγει τα διδακτικά μέσα, τα χρησιμοποιεί, αξιολογεί την επαφή των μαθητών μ' αυτά, οργανώνει το περιβάλλον μάθησης, εξασφαλίζει μια ποικιλία εμπειριών για τους μαθητές, φροντίζει για τη δημιουργικότητά τους και έχει το χρόνο και τη δυνατότητα να ενδιαφέρεται για τις ατομικές κλίσεις του κάθε μαθητή και να ανταποκρίνεται στις προσωπικές του ανάγκες.

Η εκπαιδευτική τεχνολογία ανταποκρίνεται στις ανάγκες των σύγχρονων παιδαγωγικών θεωριών γιατί επιδρά ικανοποιητικά στη μετάδοση γνώσεων, στο σχεδιασμό της διδασκαλίας, στη διεξαγωγή του μαθήματος και στον έλεγχο της αποτελεσματικότητάς του.

Μεταβάλλει το εκπαιδευτικό ίδρυμα χωροτακτικά καθώς βιβλιοθήκες, αναγνωστήρια, εργαστήρια, χώροι προβολών κλπ έρχονται να αντικαταστήσουν τις κλασικές αίθουσες διδασκαλίας. Μεταβάλλει επίσης το ρόλο του σχολείου συνδέοντάς το με την κοινότητα που το περιβάλλει, διαμορφώνοντας ένα αναλυτικό πρόγραμμα που το καθορίζουν οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών και μετατρέποντάς το σε κέντρο μάθησης που στηρίζεται στην συνειδητή πρόσκτηση και δημιουργική εκμετάλλευση της γνώσης.

Παράλληλα, η εκπαιδευτική τεχνολογία λειτουργεί για τους μαθητές ως υποκατάστατο ενός περίπλοκου και δύσκολου κόσμου του οποίου η άμεση εμπειρία είναι σε μεγάλο βαθμό αδύνατη. Επίσης, επιτρέπει την οργανωμένη και συντονισμένη μετάδοση ερεθισμάτων με συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους που θα ήταν αδύνατον να επιτευχθούν μέσα από την πληθώρα των χωρίς συνοχή ερεθισμάτων του φυσικού κόσμου.

Τέλος, η εκπαιδευτική τεχνολογία ασκεί κοινωνική πολιτική δίνοντας δυνατότητες επιμόρφωσης, συνέχειας ή/και επανάληψης της μορφωτικής προσπάθειας καθώς επίσης και κίνητρα μάθησης για κοινωνικές ομάδες που δίχως τα σύγχρονα διδακτικά μέσα θα ήταν αποκλεισμένες από την εκπαιδευτική διαδικασία.

¹ ¹ Αχιλλέας Γ. Καψάλης, *Μάθηση και Διδασκαλία*, κεφ. Εκπαιδευτική Τεχνολογία και Σύγχρονη Διδασκαλία

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΛΙΑ ΓΥΙΟΚΑ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ**

Β' ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:
ΠΑΠΑΡΓΥΡΟΥΔΗ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΒΟΛΟΣ 2004**

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ

Κτιριακές αξιολογήσεις

Αυτές αφορούν το υπάρχον κτίριο και τα χαρακτηριστικά του, την αποτελεσματικότητα των αρχών πάνω στις οποίες βασίστηκε το κτίριο, τις τροποποιήσεις από τις αρχικές αντιλήψεις κατά τη σχεδίαση, τα ψυχολογικά δεδομένα προς χρήση για άλλες περιστάσεις, τη συλλογή και γενίκευση δεδομένων, καθώς και τις περιπτωσιολογικές μελέτες που ερευνούν την πολυπλοκότητα των σχέσεων. Γενικά, στις κτιριακές μελέτες, ερευνούνται οι ψυχολογικές αντιδράσεις που προκαλούνται από περιβαλλοντικές μεταβλητές, οι προτιμήσεις για τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος, οι κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες που επηρεάζουν την αίσθηση που δημιουργεί το κτίριο.

Για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων, εκτός από τη γνώση των μεμονωμένων αντιδράσεων, απαραίτητη είναι και η συνολική θεώρηση του περιβάλλοντος, η συνολική αίσθηση που έχουν γι' αυτό οι ίδιοι οι χρήστες του. Οι άξονες αντίληψης, ο τρόπος περιγραφής, τα σημεία που τυγχάνουν προσοχής και τα στοιχεία που οι ίδιοι οι χρήστες θεωρούν σημαντικά καταδεικνύουν για τον ερευνητή τις προβληματικές καταστάσεις και ενέχουν ουσιαστικά, αν όχι τον τρόπο αντιμετώπισής τους, τουλάχιστον απαραίτητα στοιχεία προς αυτή την κατάσταση.

Η έρευνα¹ των προτιμήσεων των χρηστών πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τα εξής:

- όλα όσα κατέχουν ή κάνουν οι άνθρωποι καθορίζονται κατά ένα μεγάλο βαθμό από το υπάρχον περιβάλλον τους
- οι προτιμήσεις είναι ανάλογες των υπαρκτών χώρων και βοηθούν στην ταξινόμησή τους
- το μειονέκτημα των επισκοπήσεων του χρήστη είναι ότι δεν βοηθούν στον ορισμό του ιδανικού χώρου

Κατά το σχεδιασμό συναντούνται οι εξής δυσκολίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν:

- ο σχεδιαστής προσπαθεί να προβλέψει τις ανάγκες του μέλλοντος αφού το κτίριο σχεδιάζεται τώρα μα θα χρησιμοποιηθεί στο μέλλον
- ο σχεδιαστής προσπαθεί να καλύψει τις προσδοκίες ενός σε μεγάλο βαθμό απροσδιόριστου κοινού

Για μια δημοκρατική απόφαση, βάση αποτελούν οι πληροφορίες για τις αντιδράσεις των ανθρώπων σε διάφορα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντός τους. Η εκτίμηση και ψυχολογική ανάλυση του κτιρίου ωστόσο, δεν μπορεί πρακτικά να λάβει υπόψη της τις αντιδράσεις όλων των ανθρώπων ούτε τις ατομικές διαφορές των χρηστών.

Τύποι αξιολόγησης κτιρίων

Για την αξιολόγηση της επιρροής του περιβάλλοντος πάνω στους ανθρώπους, πέρα από την τοποθέτηση των ανθρώπων μέσα στο χώρο,

¹ Σύμφωνα με τον Canter, η έρευνα σε πραγματικές συνθήκες που συνδυάζει τις μεθοδολογίες της αντιληπτικής και της κοινωνικής ψυχολογίας είναι προτιμότερη από αυτή που γίνεται σε εργαστηριακές συνθήκες. Επιπλέον, τονίζει ότι είναι σημαντικό τα άτομα που εμπλέκονται να έχουν γνώση των διαδικασιών που ακολουθούνται και της σχετικής τους βαρύτητας στα πλαίσια της έρευνας.

σημαντικό ρόλο παίζει και η απομίμηση του χώρου μέσα από διάφορα τεχνικά μοντέλα και η προτροπή για δραστηριότητες λεκτικές, εικαστικές κλπ με τρόπους τέτοιους, ώστε να ευνοείται η κριτική ικανότητα και η έκφραση. Στην περίπτωση που το κτίριο είναι μέρος των βιωμάτων των ερωτηθέντων, το ζητούμενο είναι η κριτική του. Όταν πρόκειται για μια εναλλακτική μη-βιωμένη πρόταση, ζητούμενο είναι να εκδηλώσουν οι ερωτηθέντες τις προτιμήσεις τους. Σε κάθε περίπτωση, η εμπειρίες του χρήστη από τα κτίρια επηρεάζουν τα προσωπικά εργαλεία αξιολόγησης που χρησιμοποιεί, καθώς και τα σημεία στα οποία δίνει έμφαση όταν δηλώνει τις προτιμήσεις του.

Κτιριακοί τύποι

Η **Groat** διακρίνει τους κτιριακούς τύπους ανάλογα με τις λήψεις αποφάσεων σχετικών με το χώρο και από την ευχαρίστηση που προκαλούν οι καταστάσεις μέσα σ' αυτά.

Οι αποφάσεις που παίρνονται από ένα επίπεδο κεντρικής διοίκησης και που αφορούν τις δαπάνες και την κατασκευή του κτιρίου μπορεί να αφήσουν σημαντικά ίχνη στην μετέπειτα χρήση του κτιρίου.

Η ικανοποίηση που αποκομίζει κανείς τόσο από τη δημιουργία όσο και από τη χρήση ενός κτιρίου είναι δείκτες για τις φάσεις μιας εξελισσόμενης διαδικασίας. Γενικά, η αύξηση της δυσαρέσκειας από το χώρο είναι πιο σημαντική από τις βελτιώσεις που έχουν επιτευχθεί με στόχο τη μείωση των αποκλίσεων ανάμεσα στους χρήστες του χώρου. Οι αποκλίσεις αυτές εξαρτώνται από την ηλικία, τον αυτοσχεδιασμό, την ιδιαιτερότητα του καθενός, τις συγκυρίες κ.ά. και δεν είναι απόλυτα προβλέψιμες².

Συνεπώς, εκτός από την κτιριακή εκτίμηση και την ψυχολογική ανάλυση του κτιρίου, χρειάζεται και έρευνα σχετικά με τις αντιδράσεις των χρηστών και τις ατομικές τους διαφορές. Μέσα από την παρατήρηση των ψυχολογικών αντιδράσεων στο περιβάλλον, σε συνδυασμό με τον έλεγχο των περιβαλλοντικών ερεθισμάτων, αποκαλύπτονται οι μηχανισμοί που καθορίζουν τις αντιδράσεις σ' αυτά τα ερεθίσματα.

Παράμετροι που επηρεάζουν την αξιολόγηση ενός κτιρίου

Ο καθορισμός παραμέτρων είναι ένα αρχικό μόνο βήμα προς την κατανόηση των τρόπων κριτικής των κτιρίων. Ωστόσο, δεν υπάρχει ένα «οριστικό» σύνολο παραμέτρων, γιατί τα σύνολα παραμέτρων προκύπτουν ανάλογα με τη μεθοδολογία της έρευνας και αυτή η διαδικασία δεν μπορεί να θεωρηθεί παγιωμένη, καθώς τα πεδία συνεχώς εξελίσσονται. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές από ομάδα σε ομάδα και κατ' άτομο, βάσει στοιχείων που συγκεντρώθηκαν με σκοπό τον καθορισμό κοινών παραμέτρων που αφορούν τις ομάδες ατόμων (βλ. **Kelly**).

Οι περιβαλλοντικές αυτές παράμετροι αξιολογούνται μέσα από τη συνολική ικανοποίηση, την αισθητική απόλαυση και τα αισθήματα γενικά των χρηστών από το κτίριο. Οι άνθρωποι είναι προετοιμασμένοι να αξιολογήσουν

²Ερωτήματα που γεννιούνται κατά την έρευνα σχετικά με την ικανοποίηση ή/ και δυσαρέσκεια που προκαλεί ένας χώρος είναι: 1)Σύμφωνα με ποιες παραμέτρους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και περιγράφουν τα κτιριακά μέρη που παρατηρούν; 2)Τι είναι αυτό που αποδίδει σχετική σπουδαιότητα και υπεροχή σε κάποια κτιριακά μέρη έναντι κάποιων άλλων; Με τις περιγραφές ενός κτιρίου με στόχο την εξακρίβωση των παραμέτρων που επηρεάζουν τη σχέση των χρηστών με το κτίριο και την αξιολόγησή του, ασχολήθηκε στις μελέτες του ο Osgood.

τα πράγματα που τους περιβάλλουν. Η αξιολόγηση αποτελεί βασικό γνώρισμα της αντίληψής τους για το περιβάλλον.

Σύμφωνα με τον **Hershberger** (1972) τη σχέση των χρηστών με το χώρο επηρεάζουν οι εξής παράμετροι:

- αισθητική (μοναδικό – κοινό)
- φιλικότητα (φιλικό –εχθρικό)
- οργάνωση (διαταγμένο – χαώδες)
- επιρροή (απότομο – απαλό)
- πυκνότητα (χαλαρό – συμπαγές)

και σύμφωνα με τον **Canter** (1975):

▪ καθαριότητα	▪ απομόνωση
▪ χρωματισμός	▪ σχήμα
▪ μέγεθος	▪ αερισμός
▪ θερμοκρασία	▪ θόρυβος
▪ φωτισμός	▪ δυσκαμψία

Η ακουστική, η θέρμανση και ο φωτισμός είναι οι **χωρικές ιδιότητες** του περιβάλλοντος. Έρευνες έδειξαν ότι αυτές οι τρεις παράμετροι επηρεάζουν την άνεση και ικανοποίηση κατά την εργασία.

Η **μορφή** ενός κτιρίου δεν είναι ένα σημαίνον μονάχα της λειτουργίας του. Εκφράζει και τις ιδέες και τις ψυχολογικές ανάγκες των δημιουργών και των χρηστών του. Έχει αισθητική πρόθεση και πολιτικο-κοινωνικά κίνητρα. Διευρύνει τον ορισμό της λειτουργίας του και στη συνέχεια προκαλεί νέες λειτουργίες.

Παράγοντες που επιδρούν στη μορφή ενός κτιρίου είναι οι εξής:

- οι παραγωγικές σχέσεις και οι οικονομικοί παράγοντες
- οι κοινωνικές σχέσεις
- πολιτισμικοί και πολιτιστικοί παράγοντες
- εθνολογικοί, γεωγραφικοί, κλιματικοί και ιστορικοί παράγοντες

- είδος υλικού
- τρόπος κατασκευής
- σχέσεις της μορφής με τις «εξωτερικές» της λειτουργίες (π.χ. χρηστικές) που καθορίζουν τον ειδικό «σκοπό» της μορφής

- σχέσεις της μορφής με τις «εσωτερικές» της λειτουργίες (με τον εαυτό της), όπως είναι οι αναλογίες της, η αισθητική της, η λογική της κλπ
- οι ψυχολογικές, συμβολικές, φιλοσοφικές, ιδεολογικές, συναισθηματικές κ.α. παράμετροι
- υπερβάσεις των μορφών

Η **Υφή του Χώρου** έχει να κάνει με την αξεδιάλυτη ενότητα του χώρου και του περιεχομένου του, που συμπυκνώνει χειρονομίες, επιθυμίες, ανταλλαγές αισθημάτων και συναισθημάτων και οριοθετεί τις κοινωνικές διαντιδράσεις.

Ο χώρος με την ποιότητά του ασκεί ψυχολογική αγωγή στους χρήστες του. Ένας αιτιοκρατικά οργανωμένος χώρος προωθεί κανονικοποιημένες

συμπεριφορές, ένας αυστηρά στημένος χώρος αναπαράγει στερεότυπες συμπεριφορές και αντίστοιχα, ένας χώρος φτιαγμένος με δημιουργική φαντασία και «ανατρεπτικά» ερεθίσματα συμβάλλει στη συγκρότηση ανάλογων συνειδήσεων και τρόπων δράσης.

Η Οργάνωση του Χώρου αφορά τις εξής παραμέτρους:

1. **Υλικά:** μπορούν να διαχωρίσουν ή να εννοποιήσουν τα μέρη του χώρου, καταργώντας ή προκαλώντας ανάλογα την ασυνέχεια του χώρου. Τα υλικά αντικειμενικά «υλοποιούν» τους χώρους, ενώ παράλληλα οι χώροι «χωροποιούν» τα υλικά.
2. **Χρώματα:** το χρώμα δεν είναι επιφάνεια, αλλά εκφράζει την προσωπικότητα κάθε στοιχείου που σηματοδοτεί και προκαλεί διαθέσεις στους χρήστες.
3. **Φως:** επηρεάζει την αντίληψη των μεγεθών και των χρωμάτων, προκαλεί συναισθήματα και ερεθίζει τη φαντασία
4. **Μορφές:** είναι αποτέλεσμα των τρόπων που σχετίζονται ο όγκος, το σχήμα, η γεωμετρία και προσδιορίζουν τις καταστάσεις προσδίδοντας χαρακτηριστικά που βοηθούν το χρήστη να κατατάξει τους χώρους (πχ μνημείο/ κατοικία/ σχολείο/ πάρκο κλπ). Πρόκειται για ένα πομπό συμπυκνωμένης αίσθησης και αντίληψης.
5. **Κίνηση:** ο χώρος «κινείται» ο ίδιος, «κινείται» από τον χρήστη, και γίνεται αντιληπτός από τον χρήστη, ο οποίος τον βιώνει κινούμενος. Σημειώνεται ότι και η στάση θεωρείται μια μορφή κίνησης. Η γεωμετρία του χώρου προτρέπει προς κατευθύνσεις, υποβάλλει σε στάσεις και ευνοεί κινήσεις.
6. **Σχέσεις:** οι κανόνες που συνδέουν τα δομικά στοιχεία του οργανωμένου χώρου είναι αντίστοιχοι των κοινωνικών μέτρων και σταθμών που τους δημιούργησαν και ανάλογες είναι και οι διανθρώπινες σχέσεις που προωθούν.
7. **Μεγέθη:** λειτουργούν συμβολικά, επιδρούν συναισθηματικά, υποβάλλουν ψυχολογικά και καθορίζουν αντικειμενικά τους τρόπους κίνησης.
8. **Τρόποι Δόμησης:** ένας κανονιστικός χώρος έχει μια κυρίαρχη κανονιστική λειτουργία που βρίσκει γόνιμο έδαφος σε άτομα που δεν έχουν διάθεση να αντιπαραθέσουν παραστάσεις και τείνουν να χειραγωγούνται. Ένας μη κανονιστικός χώρος, μέσα από τον πλούτο των μορφών, τροφοδοτεί τη φαντασία και ευνοεί (χωρίς να εξασφαλίζει) τη διαμόρφωση μιας πιο προσωπικής συνείδησης και ψυχολογίας.

Φιλικότητα

Σύμφωνα με τα *Πειράματα πάνω στη φιλικότητα των δωματίων (Woolfs & Canter 1970)* αρχιτεκτονικές μεταβλητές που επηρεάζουν την αντίληψη «φιλικότητας» είναι η

- κλίση της οροφής (επίπεδη – κεκλιμένη),
- το μέγεθος των παραθύρων (μικρά – μεγάλα)
- ο τύπος των επίπλων (αναπαυτικά – σοβαρά).

Από την έρευνα προέκυψε ότι ενώ όλα τα στοιχεία είναι σημαντικά για την αίσθηση φιλικότητας, το ένα χαρακτηριστικό δεν επιδρά πάνω στο άλλο.

Από κοινωνιολογική άποψη, η φιλικότητα συνδέεται με την **οικειοποίηση**³ του χώρου από την πλευρά των χρηστών και δηλώνει τον τρόπο με τον οποίο άτομα και ομάδες μετέχουν σε κάτι δημόσιο στο οποίο όμως επενδύουν στοιχεία ιδιωτικότητας.

Χρονικά πλαίσια χρήσης του χώρου

Ο χρόνος είναι δομικό και όχι λειτουργικό στοιχείο του χώρου. Θέτει τα όρια της διάρκειας της χρήσης του χώρου και τα βιωματικά πλαίσια για την πραγματοποίηση των ενεργειών μέσα σ' αυτόν.

³ Σταύρος Σταυρίδης, *Η συμβολική σχέση με το χώρο*, κεφ. Ο Θεσμικός Χώρος

Μέθοδος έρευνας

Ακολουθήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου. Τα ερωτηματολόγια απευθύνονται στο εργατικό προσωπικό του μουσείου με στόχο μια εκ των έσω αντίληψη της μουσειακής πραγματικότητας, έτσι ώστε να ανιχνευθούν θέματα προς μελέτη και έρευνα που θα βοηθούσαν στην αντίληψη και κατανόηση της επίδρασης των περιβαλλοντικών παραμέτρων στο χώρο του μουσείου γενικά και στη μουσειοπαιδαγωγική πράξη ειδικότερα.

Το πρώτο ερωτηματολόγιο προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με το προφίλ του μουσείου, τόσο από την άποψη των κτιριακών χαρακτηριστικών του, όσο και από την άποψη της μουσειακής πολιτικής που ακολουθεί.

Το δεύτερο ερωτηματολόγιο ενδιαφέρεται για τις προσωπικές αξιολογήσεις των εργαζομένων στο μουσείο σχετικά με το μουσειακό χώρο. Σημειώνεται ότι για τους/ τις εργαζόμενους/ ες ο μουσειακός χώρος αποτελεί:

- εργασιακό περιβάλλον
- εκπαιδευτικό περιβάλλον

και ότι μπορούν να κρίνουν τη μουσειοπαιδαγωγική ικανότητα του χώρου ως:

- συντελεστές της έκθεσης
- επισκέπτες της έκθεσης
- παρατηρητές του κοινού του μουσείου

Μουσεία στα οποία στάλθηκαν τα ερωτηματολόγια:

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΦΡΑΤΖΗ 14
11743 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210 9242111 & 210 9242112

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΒΑΣ. ΟΛΓΑΣ 162 & ΜΑΡΤΙΟΥ
54646 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ: 2310 425531

ΚΡΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΟΝΗ ΛΑΖΑΡΙΣΤΩΝ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 21
56430 ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΗΛ: 2310 589143

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

Β. ΤΖΕΛΛΑ & ΒΑΡΣΙΑΡΔΑΝΗ
43100 ΚΑΡΔΙΤΣΑ
ΤΗΛ: 24410 79119

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

84500 ΑΝΔΡΟΣ
ΚΥΚΛΑΔΕΣ
ΤΗΛ: 22820 22444

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 1
49100 ΚΕΡΚΥΡΑ
ΤΗΛ: 26610 39553

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΗΕΛΕΧΡΟ, ΕΓΝΑΤΙΑΣ 154
54636 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ: 2310 240002 & 2310 281212 & 2310 251928

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΡΟΔΟΥ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΜΗΣ 2
85100 ΡΟΔΟΣ
ΤΗΛ: 22410 23766 & 22410 36646

ΤΕΛΟΓΛΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΩΝ

ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 159^Α
54636 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ: 2310 991610 & 991611

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ «Λ. ΚΑΝΑΚΑΚΙΣ»

& ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

ΧΕΙΜΑΡΑΣ 8
74100 ΡΕΘΥΜΝΟ
ΤΗΛ: 28310 55847

ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 111
41336 ΛΑΡΙΣΑ
ΤΗΛ: 2410 554091

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΡΥΣΙΡΑ

ΜΟΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ 3 & 7
ΠΛΑΚΑ
10558 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210 3234678 & 210 3316027

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ 6 & ΦΡΥΓΙΑΣ
15771 ΖΩΓΡΑΦΟΥ
ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210 7777601 & 7702613

ΜΟΥΣΕΙΟ – ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΕΡΙΑΔΕ

ΒΑΡΕΙΑ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
81100 ΛΕΣΒΟΣ
ΤΗΛ: 22510 23372

ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΡΓΩΝ ΘΕΟΦΙΛΟΥ

ΒΑΡΕΙΑ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
81100 ΛΕΣΒΟΣ
ΤΗΛ: 22510 41644 & 22510 22189 & 22510 28501

ΜΟΥΣΕΙΟ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ 10
ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210 3238945

ΜΟΥΣΕΙΟ – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

ΑΙΟΛΟΥ 86
10232 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210 3215606

Μουσεία που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα:

ΤΕΛΟΓΛΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΩΝ - ΑΠΘ

ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 159^Α
54636 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ: 2310 991610 & 991611

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΦΡΑΤΖΗ 14
11743 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210 9242111 & 210 9242112

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΡΥΣΙΡΑ

ΜΟΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ 3 & 7
ΠΛΑΚΑ
10558 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ: 210 3234678 & 210 3316027

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΑΝΔΡΟΥ – ΙΔΡΥΜΑ ΒΑΣΙΛΗ & ΕΛΙΖΑΣ

ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ
84500 ΑΝΔΡΟΣ
ΚΥΚΛΑΔΕΣ
ΤΗΛ: 22820 22444

ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΡΕΘΥΜΝΗΣ
ΧΕΙΜΑΡΑΣ 5
74100 ΡΕΘΥΜΝΟ
ΤΗΛ: 28310 55847

Ακολουθούν τα ερωτηματολόγια που στάλθηκαν, και στη συνέχεια η ανά μουσείο παρουσίαση των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	
ΤΗΛΕΦΩΝΟ	
fax	
e-mail	

1. Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο

- χτίστηκε για να στεγάσει το μουσείο
- μετατράπηκε σε μουσείο
-

Αν μετατράπηκε σε μουσείο, μπορείτε να αναφέρετε την αρχική χρήση του κτιρίου;

.....

.....

.....

2. Στην ομάδα εργασίας για το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου ποιων ειδικοτήτων επιστήμονες συμμετείχαν;

☐ αρχιτεκτόνων	☐ μουσειοπαιδαγωγών
☐ διακοσμητών	☐ παιδαγωγών
☐ χωροτακτών	☐ οικονομικών συμβούλων
☐ πολιτικών μηχανικών	☐ διαφημιστών
☐ συντηρητών έργων τέχνης	☐ ψυχολόγων
☐ ιστορικών τέχνης	☐ κοινωνιολόγων
☐ μουσειολόγων	☐ κάτι άλλο:

3. Κατά το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου υπήρξε πρόβλεψη για ειδικά διαμορφωμένο χώρο μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων;

- ναι
- όχι

Αν όχι, η δημιουργία του συμπεριλαμβάνεται στους μελλοντικούς στόχους του μουσείου;

.....

.....

4. Στο μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα;

- ναι
- όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

.....

.....

.....

.....

(Αν όχι, συνεχίστε στην ερώτηση 9)

5. Τα προγράμματα απευθύνονται

- σε σχολικές ομάδες
- σε οικογένειες
- σε μειονότητες
- σε μέλη της τοπικής κοινωνίας
- σε όλους τους επισκέπτες
-

6. Από ποιους έχουν σχεδιαστεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στο μουσείο;

- ΥΠ.ΠΟ
- ICOM
- επιστημονικό προσωπικό του μουσείου (ειδικότητας:))
- άλλος φορέας

7. Τα προγράμματα εμπνέονται από:

- μουσειοπαιδαγωγούς που εργάζονται στο μουσείο
- εργαζόμενους του μουσείου με άλλη ειδικότητα (.....))
- συνοδούς της ομάδας που επισκέπτεται το μουσείο
- άλλο:

8. Τα προγράμματα πραγματοποιούνται:

- στο μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
- στον εκθεσιακό χώρο
- στον υπαίθριο χώρο του μουσείου
- κάπου αλλού:

9. Στο μουσείο εργάζονται μουσειοπαιδαγωγοί;

- ναι, ως ανεξάρτητοι συνεργάτες
- ναι, ως μόνιμοι υπάλληλοι
- ναι, ως εθελοντές
- όχι

Αν όχι, γιατί;

.....

10. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλα μουσεία;

- ναι

Αν ναι, αυτά είναι μουσεία

- της τοπικής κοινωνίας:
- του εσωτερικού:
- του εξωτερικού:

- όχι

Αν όχι, γιατί; Μια τέτοια συνεργασία είναι στα μελλοντικά σχέδια του μουσείου;

.....
.....

11. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλους φορείς και ιδρύματα;

ναι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

.....
.....
.....

όχι

Αν όχι, γιατί;

.....
.....
.....

Το φύλλο για τα στοιχεία του ιδρύματος συμπληρώθηκε από τον/ την:

ονοματεπώνυμο:

επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο:

υπογραφή:

διεύθυνση/ τηλέφωνο επικοινωνίας:

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: Φύλο: Επώνυμο: Ηλικία:
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση:
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο
Χρόνος εργασίας στο μουσείο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- ναι
- όχι

Αν όχι, γιατί; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

.....
.....

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- ναι
- όχι

Αν όχι, γιατί; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

.....
.....

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- ναι
- όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

.....
.....

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

.....
.....

- όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

.....
.....

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- ναι
- όχι

Αν ναι, πόσο συχνά; Αν όχι, γιατί;

.....
.....

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αυτογνωσία
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη συνεργασία	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ την επικοινωνία	☐ κάτι άλλο:.....

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

.....
.....
.....

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήρι
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

.....
.....
.....

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

.....
.....
.....

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΣ & ΦΡΑΝΤΖΗ, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛΕΦΩΝΟ	210 9242111 & 210 9242112
fax	210 9245200
e-mail	protocol@emst.culture.gr

1. Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο

- χτίστηκε για να στεγάσει το μουσείο
 μετατράπηκε σε μουσείο

**Αν μετατράπηκε σε μουσείο, μπορείτε να αναφέρετε την αρχική χρήση του κτιρίου;
 Εργοστάσιο ζυθοποιείας**

.....

2. Στην ομάδα εργασίας για το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου ποιων ειδικοτήτων επιστήμονες συμμετείχαν;

☐ αρχιτεκτόνων	☐ μουσειοπαιδαγωγών
☐ διακοσμητών	☐ παιδαγωγών
☐ χωροτακτών	☐ οικονομικών συμβούλων
☐ πολιτικών μηχανικών	☐ διαφημιστών
☐ συντηρητών έργων τέχνης	☐ ψυχολόγων
☐ ιστορικών τέχνης	☐ κοινωνιολόγων
☐ μουσειολόγων	☐ κάτι άλλο:

3. Κατά το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου υπήρξε πρόβλεψη για ειδικά διαμορφωμένο χώρο μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων;

- ναι
 όχι

Αν όχι, η δημιουργία του συμπεριλαμβάνεται στους μελλοντικούς στόχους του μουσείου;

.....

4. Στο μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα;

- ναι
 όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

Προγράμματα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Προγράμματα που απευθύνονται σε παιδιά και γονείς και εργαστήρια

.....

(Αν όχι, συνεχίστε στην ερώτηση 9)

5. Τα προγράμματα απευθύνονται

- σε σχολικές ομάδες
- σε οικογένειες
- σε μειονότητες
- σε μέλη της τοπικής κοινωνίας
- σε όλους τους επισκέπτες
-

6. Από ποιους έχουν σχεδιαστεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στο μουσείο;

- ΥΠ.ΠΟ
- ICOM
- επιστημονικό προσωπικό του μουσείου (ειδικότητας: ιστορικοί τέχνης)
- άλλος φορέας

7. Τα προγράμματα εμπνέονται από:

- μουσειοπαιδαγωγούς που εργάζονται στο μουσείο
- εργαζόμενους του μουσείου με άλλη ειδικότητα (ιστορικοί τέχνης)
- συνοδούς της ομάδας που επισκέπτεται το μουσείο
- άλλο:

8. Τα προγράμματα πραγματοποιούνται:

- στο μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
- στον εκθεσιακό χώρο
- στον υπαίθριο χώρο του μουσείου
- κάπου αλλού:

9. Στο μουσείο εργάζονται μουσειοπαιδαγωγοί;

- ναι, ως ανεξάρτητοι συνεργάτες
- ναι, ως μόνιμοι υπάλληλοι
- ναι, ως εθελοντές
- όχι

Αν όχι, γιατί;

.....

10. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλα μουσεία;

- ναι

Αν ναι, αυτά είναι μουσεία

- της τοπικής κοινωνίας:
- του εσωτερικού:
- του εξωτερικού:

- όχι

Αν όχι, γιατί; Μια τέτοια συνεργασία είναι στα μελλοντικά σχέδια του μουσείου;
Ναι

.....

11. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλους φορείς και ιδρύματα;

ναι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

.....
.....
.....

όχι

Αν όχι, γιατί;

Μια τέτοια συνεργασία δεν έχει ακόμη ενταχθεί στον επιστημονικό μας προγραμματισμό.

.....

Το φύλλο για τα στοιχεία του ιδρύματος συμπληρώθηκε από τον/ την:

ονοματεπώνυμο: Μαρίνα Τσέκου

επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο: Επιμελήτρια Εκπαίδευσης

υπογραφή:

διεύθυνση/ τηλέφωνο επικοινωνίας: 210 9242111, ώρες 9:00-16:00

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΕΛΕΝΗ	Φύλο:
	Επώνυμο: ΓΑΝΙΤΗ	Ηλικία: 27
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: MA GALLERY STUDIES	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΒΟΗΘΟΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΑ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	20 ΜΗΝΕΣ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο: «καθαριότητα»

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

Ναι και όχι:

«Αυτήν την στιγμή εργαζόμαστε πολλά άτομα στον ίδιο χώρο και αυτό από την μία ευνοεί τις σχέσεις, από την άλλη μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα, ειδικά σε περιόδους έντονου εργασιακού φόρτου»

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

Ελένη Γανίτη - Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Αυτή τη στιγμή τα γραφεία είναι σε διαφορετικό κτίριο, άρα δεν έχουμε επαφή με τους επισκέπτες της έκθεσης»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

«Εξαρτάται, τι εννοείται ως σχέσεις επισκεπτών»

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

Ναι και όχι:

«Θεωρητικά ναι (κυρίως ό,τι αφορά στο δικό μας μουσείο). Συνήθως δεν υπάρχει χρόνος»

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«Εξαρτάται από τον ελεύθερο χρόνο και το τι υπάρχει εκείνη τη εποχή (εκθέσεις κλπ). Εκτός φυσικά από επισκέψεις για επαγγελματικούς λόγους»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση 1	☐ την αισθητική καλλιέργεια 3
☐ τη δημιουργικότητα 2	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης 4
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο:.....
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

«Πολύ συνοπτικά, μέσα από την απλή θέαση (η δημιουργικότητα και η αισθητική καλλιέργεια), τα εκπαιδευτικά προγράμματα, το παρεχόμενο υλικό και πληροφορίες, τα ερεθίσματα για παραιτέρω έρευνα κ.ά.»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

«Οτιδήποτε σχετικό με έρευνα (που να αφορά στο θέμα του μουσείου)

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήρι
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«Απαιτείται εκτεταμένη αναφορά, έρευνα και βιβλιογραφία»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

«Απαιτείται εκτεταμένη αναφορά, έρευνα και βιβλιογραφία»

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΧΡΥΣΑΝΘΗ	Φύλο: ΓΥΝΑΙΚΑ
	Επώνυμο: ΚΟΥΤΣΟΥΡΑΚΗ	Ηλικία: 31
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΑΡΧΕΙΟΘΕΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΩΝ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	3 ΧΡΟΝΙΑ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνεται απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

Ναι

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνεται ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

μέγεθος αίθουσας

υγρασία

σχήμα αίθουσας

ακουστικότητα

χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος

αερισμός

διακόσμηση

καθαριότητα

πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής

άνεση

θερμοκρασία

ασφάλεια

φωτισμός

κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού

τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας

τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο

τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου

κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

Ναι

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνεται ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)

παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)

οργάνωση χώρου

άνεση κινήσεων

φιλικότητα περιβάλλοντος

κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

«Αυτή τη στιγμή τα γραφεία είναι εκτός εκθεσιακών χώρων και δεν έχουμε επαφή με τους επισκέπτες»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

*Η απάντηση αφορά τον εκθεσιακό χώρο

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

«παρακολούθηση εκδηλώσεων, ημερίδων, συμμετοχή σε συνέδρια»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

Χρυσάνθη Κουτσουράκη – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «2 φορές το μήνα, μπορεί και πιο συχνά. Εξαρτάται από τις εκθέσεις που διοργανώνονται και που για μένα θεωρούνται ενδιαφέρουσες»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αυτογνωσία
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη συνεργασία	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ την επικοινωνία	☐ κάτι άλλο:.....

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

Χρυσάνθη Κουτσουράκη – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Μέσα από το έντυπο υλικό, τους συνοδευτικούς καταλόγους, την άμεση επαφή με τα έργα τέχνης»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«Οι υπεύθυνες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων γνωρίζουν καλύτερα. Θεωρώ όμως ότι η κάθε έκθεση έχει τις ιδιαιτερότητές της βάσει των οποίων καθορίζονται και επιτυγχάνονται οι παιδαγωγικοί σκοποί και όχι ότι κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων λαμβάνεται υπόψη η παιδαγωγική σκοπιά.»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

Χρυσάνθη Κουτσουράκη – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Η έρευνα κοινού στην οποία θα προέκυπταν συμπεράσματα για το πώς προσλαμβάνει το κοινό τη σύγχρονη τέχνη, τι περιμένει από μια έκθεση μουσείου, πώς επηρεάζει η εκθεσιακή πολιτική τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία κ.ά.»

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΜΑΡΙΝΑ	Φύλο:
	Επώνυμο: ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ	Ηλικία: 31
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΟΣ	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	2 ΧΡΟΝΙΑ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«εργάζομαι μέσα στον εκθεσιακό χώρο όπου παρουσιάζω καθημερινά τα εκπαιδευτικά προγράμματα»

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

Μαρίνα Παπασωτηρίου – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «όλα αυτά»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«μια φορά την εβδομάδα»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο:.....
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

Μαρίνα Παπασωτηρίου – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Είναι δύσκολο να αναπτυχθούν οι ερωτήσεις σε λίγες γραμμές! Για να είναι κανείς σαφής θα πρέπει να αναφερθεί εκτεταμένα σε πλήθος βιβλιογραφίας!!!»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνατε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

Μαρίνα Παπασωτηρίου – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «άνεση χώρου, ασφάλεια των εκθέσεων, προσιτή ερμηνεία εκθεμάτων, ύπαρξη κατάλληλων ανθρώπων, συμμετοχή του μουσειοπαιδαγωγού από την αρχή σχεδιασμού της έκθεσης»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

Μαρίνα Παπασωτηρίου – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Δεν είναι κατανοητή η ερώτηση!!!»

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: MARINA	Φύλο: Θ
	Επώνυμο: ΤΣΕΚΟΥ	Ηλικία: 32
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: Φ.Π.Ψ. μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	2 ΧΡΟΝΙΑ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο: «αριθμός ατόμων με τους οποίους τον μοιράζομαι»

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο: «τον αριθμό των επισκεπτών»

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

Ναι και όχι:

«Ναι, γιατί μοιραζόμαστε τον ίδιο χώρο. Όχι, γιατί κάποιες φορές κάποιοι ενοχλούν τους άλλους χωρίς να το θέλουν, από ομιλίες κλπ»

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

«Γιατί προς το παρόν είναι σε άλλο κτίριο τα γραφεία και σε άλλο ο εκθεσιακός χώρος»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

«Δεν γνωρίζω»

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

«παρακολούθηση όλων των εκδηλώσεων»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«1-2 φορές το μήνα»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο: «ψυχαγωγία»
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

«περιήγηση σε εκθέσεις – παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και άλλων εκδηλώσεων»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«Μια καλά σχεδιασμένη και στημένη έκθεση βοηθάει πολύ την πρόσληψή της από το κοινό»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

«παιδαγωγικά θέματα – θέματα που αφορούν το στήσιμο εκθέσεων και τον τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων – θέματα τεκμηρίωσης των έργων – θέματα επικοινωνίας με το κοινό»

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΧΡΗΣΤΟΣ	Φύλο: ΑΝΔΡΑΣ
	Επώνυμο: ΖΙΩΓΑΣ	Ηλικία: 29
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΠΤΥΧΙΟ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση:	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΑΡΧΕΙΟΥ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	1,5 ΧΡΟΝΟ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

Χρήστος Ζιώγας – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Δυστυχώς το ότι σε μια αίθουσα εργαζόμαστε 8 άτομα αποκλείει τη δυνατότητα απομόνωσης, καθαρής σκέψης, ηρεμίας»

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

Χρήστος Ζιώγας – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Γιατί ο εκθεσιακός χώρος είναι σε διαφορετικό κτίριο από τη διοίκηση του μουσείου»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Χρήστος Ζιώγας – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Τι είδους σχέσεις; έχετε κάτι υπ' όψιν;...»

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

Χρήστος Ζιώγας – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Με όλους τους παραπάνω»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

Χρήστος Ζιώγας – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Μια φορά το μήνα σίγουρα»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο:.....
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

Χρήστος Ζιώγας – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Εκπαιδευτικά προγράμματα και επαφή με άλλες/ νέες τεχνολογίες (προφανώς για όσα σημείωσα θεωρώ πως ναι!)»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:
«διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης (το σημαντικότερο)»

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήρι
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

Χρήστος Ζιώγας – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Δεν έχω μουσειοπαιδαγωγική εμπειρία! Θα πρότεινα πάντως έναν ξύπνιο μουσειοπαιδαγωγό, μάλλον είναι το σημαντικότερο...»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

«Δεν κατάλαβα την ερώτηση...»

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ – ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΡΥΣΙΡΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΜΟΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ 3 & 7 10558 ΠΛΑΚΑ ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛΕΦΩΝΟ	210 3234678
fax	210 3316027
e-mail	info@frissirasmuseum.com

1. Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο

- χτίστηκε για να στεγάσει το μουσείο
 μετατράπηκε σε μουσείο

**Αν μετατράπηκε σε μουσείο, μπορείτε να αναφέρετε την αρχική χρήση του κτιρίου;
 Συγκρότημα κατοικιών νεοκλασικού ρυθμού στο ιστορικό κέντρο της Πλάκας**

.....

**2. Στην ομάδα εργασίας για το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου ποιων ειδικοτήτων
 επιστήμονες συμμετείχαν;**

☐ αρχιτεκτόνων	☐ μουσειοπαιδαγωγών
☐ διακοσμητών	☐ παιδαγωγών
☐ χωροτακτών	☐ οικονομικών συμβούλων
☐ πολιτικών μηχανικών	☐ διαφημιστών
☐ συντηρητών έργων τέχνης	☐ ψυχολόγων
☐ ιστορικών τέχνης	☐ κοινωνιολόγων
☐ μουσειολόγων	☐ κάτι άλλο:

**3. Κατά το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου υπήρξε πρόβλεψη για ειδικά
 διαμορφωμένο χώρο μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων;**

- ναι
 όχι

**Αν όχι, η δημιουργία του συμπεριλαμβάνεται στους μελλοντικούς στόχους του
 μουσείου;**

Όχι

.....

4. Στο μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα;

- ναι
 όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

**Πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές Δημοτικού στα πλαίσια
 των αναδρομικών εκθέσεων.**

.....

(Αν όχι, συνεχίστε στην ερώτηση 9)

5. Τα προγράμματα απευθύνονται

- σε σχολικές ομάδες
- σε οικογένειες
- σε μειονότητες
- σε μέλη της τοπικής κοινωνίας
- σε όλους τους επισκέπτες
-

6. Από ποιους έχουν σχεδιαστεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στο μουσείο;

- ΥΠ.ΠΟ
- ICOM
- επιστημονικό προσωπικό του μουσείου (ειδικότητας:)
- άλλος φορέας: ανεξάρτητοι εμπυχωτές - παιδαγωγοί

7. Τα προγράμματα εμπυχώνονται από:

- μουσειοπαιδαγωγούς που εργάζονται στο μουσείο
- εργαζόμενους του μουσείου με άλλη ειδικότητα (επιμελητές/ γραμματεία)
- συνοδούς της ομάδας που επισκέπτεται το μουσείο
- άλλο:

8. Τα προγράμματα πραγματοποιούνται:

- στο μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
- στον εκθεσιακό χώρο
- στον υπαίθριο χώρο του μουσείου
- κάπου αλλού:

9. Στο μουσείο εργάζονται μουσειοπαιδαγωγοί;

- ναι, ως ανεξάρτητοι συνεργάτες
- ναι, ως μόνιμοι υπάλληλοι
- ναι, ως εθελοντές
- όχι

Αν όχι, γιατί;

.....

10. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλα μουσεία;

- ναι

Αν ναι, αυτά είναι μουσεία

- της τοπικής κοινωνίας:.....
- του εσωτερικού:
- του εξωτερικού:

- όχι

**Αν όχι, γιατί; Μια τέτοια συνεργασία είναι στα μελλοντικά σχέδια του μουσείου;
Λόγω της ειδίκευσης της θεματικής του**

.....

11. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλους φορείς και ιδρύματα;

ναι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

.....
.....
.....

όχι

Αν όχι, γιατί;

Λόγω του λίγου χρόνου που λειτουργεί

.....
.....

Το φύλλο για τα στοιχεία του ιδρύματος συμπληρώθηκε από τον/ την:

ονοματεπώνυμο: Καλδέλη Ευαγγελία

επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο: Επιμελήτρια

υπογραφή:

**διεύθυνση/ τηλέφωνο επικοινωνίας: Μουσείο Φρουσέρα
Μονής Αστερίου 3
10558 Αθήνα
210 3234678**

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Φύλο: ΘΗΛΥ
	Επώνυμο: ΚΑΛΔΕΛΗ	Ηλικία: 27
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: MASTER IN ARTS στην Ιστορία της Τέχνης MASTER IN ARTS στις Ψηφιακές Χρήσεις στην Ιστορία της Τέχνης	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	Επιμελήτρια	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	6 μήνες	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

Ναι:

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

μέγεθος αίθουσας

υγρασία

σχήμα αίθουσας

ακουστικότητα

χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος

αερισμός

διακόσμηση

καθαριότητα

πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής

άνεση

θερμοκρασία

ασφάλεια

φωτισμός

κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού

τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας

τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο

τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου

κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

Ναι

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)

παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)

οργάνωση χώρου

άνεση κινήσεων

φιλικότητα περιβάλλοντος

κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/-η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο; (π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

Ευαγγελία Καλδέλη – Μουσείο Φρουσίρα: «παρακολούθηση σεμιναρίων/ συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα/ συμμετοχή – πραγματοποίηση ξεναγήσεων»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

Ευαγγελία Καλδέλη – Μουσείο Φρουσίρα: «δύο φορές το δεκαπενθήμερο»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αυτογνωσία
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη συνεργασία	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ την επικοινωνία	☐ κάτι άλλο:.....

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

Ευαγγελία Καλδέλη – Μουσείο Φρυσιρά: «Γνωρίζοντας καλλιτέχνες και μορφές τέχνης νέες στον θεατή καλλιεργείται το αισθητικό του κριτήριο και προκαλείται η φαντασία του και η αναλυτική του ικανότητα»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

Ευαγγελία Καλδέλη – Μουσείο Φρυσιρά: «Τη χρήση περισσότερων οπτικοακουστικών μέσων (μουσική, video κλπ)»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΒΑΣΙΛΗ & ΕΛΙΖΑΣ ΓΟΥΛΛΑΝΔΡΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΧΩΡΑ ΑΝΔΡΟΥ 84500
ΤΗΛΕΦΩΝΟ	22820 22444
fax	22820 22490
e-mail	-

1. Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο

χτίστηκε για να στεγάσει το μουσείο

μετατράπηκε σε μουσείο

.....

Αν μετατράπηκε σε μουσείο, μπορείτε να αναφέρετε την αρχική χρήση του κτιρίου;

.....
.....
.....

2. Στην ομάδα εργασίας για το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου ποιων ειδικοτήτων επιστήμονες συμμετείχαν;

αρχιτεκτόνων

διακοσμητών

χωροτακτών

πολιτικών μηχανικών

συντηρητών έργων τέχνης

ιστορικών τέχνης

μουσειολόγων

μουσειοπαιδαγωγών

παιδαγωγών

οικονομικών συμβούλων

διαφημιστών

ψυχολόγων

κοινωνιολόγων

κάτι άλλο:

3. Κατά το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου υπήρξε πρόβλεψη για ειδικά διαμορφωμένο χώρο μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων;

ναι

όχι

Αν όχι, η δημιουργία του συμπεριλαμβάνεται στους μελλοντικούς στόχους του μουσείου;

.....
.....

4. Στο μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα;

ναι

όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

Δώρα προγράμματα για παιδιά 5-12 ετών που περιλαμβάνουν μία ώρα ειδικής ξενάγησης, καθώς και μια ώρα κατασκευών, γλυπτικής, ζωγραφικής με θέματα και τεχνικές στο πνεύμα των έργων της εκάστοτε έκθεσης.

(Αν όχι, συνεχίστε στην ερώτηση 9)

5. Τα προγράμματα απευθύνονται

- σε σχολικές ομάδες
- σε οικογένειες
- σε μειονότητες
- σε μέλη της τοπικής κοινωνίας
- σε όλους τους επισκέπτες
-

6. Από ποιους έχουν σχεδιαστεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στο μουσείο;

- ΥΠ.ΠΟ
- ICOM
- επιστημονικό προσωπικό του μουσείου (ειδικότητας: ιστορικός τέχνης)
- άλλος φορέας

7. Τα προγράμματα εμπνέονται από:

- μουσειοπαιδαγωγούς που εργάζονται στο μουσείο
- εργαζόμενους του μουσείου με άλλη ειδικότητα (.....)
- συνοδούς της ομάδας που επισκέπτεται το μουσείο
- άλλο:

8. Τα προγράμματα πραγματοποιούνται:

- στο μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
- στον εκθεσιακό χώρο
- στον υπαίθριο χώρο του μουσείου
- κάπου αλλού: και στην Βιβλιοθήκη του μουσείου

9. Στο μουσείο εργάζονται μουσειοπαιδαγωγοί;

- ναι, ως ανεξάρτητοι συνεργάτες
- ναι, ως μόνιμοι υπάλληλοι
- ναι, ως εθελοντές
- όχι

Αν όχι, γιατί;

Δεν υπάρχει ο κατάλληλος χώρος.

10. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλα μουσεία;

- ναι

Αν ναι, αυτά είναι μουσεία

- της τοπικής κοινωνίας:.....
- του εσωτερικού:
- του εξωτερικού:

- όχι

Αν όχι, γιατί; Μια τέτοια συνεργασία είναι στα μελλοντικά σχέδια του μουσείου;

Ναι

.....

11. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλους φορείς και ιδρύματα;

ναι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

Παιδικό Μουσείο, ICOM

.....

.....

όχι

Αν όχι, γιατί;

.....

.....

.....

Το φύλλο για τα στοιχεία του ιδρύματος συμπληρώθηκε από τον/ την:

ονοματεπώνυμο: Πολύνα Κοσμαδάκη

επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο: Επιμελήτρια

υπογραφή:

διεύθυνση/ τηλέφωνο επικοινωνίας: 210 7252896

Ίδρυμα Βασίλη & Ελίζας Γουλανδρή

Π. Αραβαντινού 6

10674 Αθήνα

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: Πολύνα	Φύλο: Θ
	Επώνυμο: Κοσμαδάκη	Ηλικία: 28
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: πτυχίο Ιστορίας Τέχνης μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: Διδακτορικό Ιστορίας Τέχνης	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	Επιμελήτρια	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	3 μήνες	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

Ναι

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

μέγεθος αίθουσας

υγρασία

σχήμα αίθουσας

ακουστικότητα

χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος

αερισμός

διακόσμηση

καθαριότητα

πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής θ

άνεση

θερμοκρασία

ασφάλεια

φωτισμός

κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού

τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας

τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο

τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου

κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

Ναι

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)

παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)

οργάνωση χώρου

άνεση κινήσεων

φιλικότητα περιβάλλοντος

κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Είναι ανοιχτός και έχω επαφή με όλους»

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Μπορεί ο καθένας να έρθει σε επαφή μαζί μου»

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι 10

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι 2

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

«Όλα τα παραπάνω»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«Πολύ συχνά»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αυτογνωσία
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη συνεργασία	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ την επικοινωνία	☐ κάτι άλλο:.....

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

«Μέσα από το συνδυασμό εικόνων και κειμένων και ξεναγήσεων (φυλλάδια, επεξηγηματικά κείμενα στον τοίχο). Βοηθάει μάθηση και αισθητική καλλιέργεια. Δημιουργικότητα μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«Έκδοση παιδαγωγικής μουσειοσκευής»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ «ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ Λ. ΚΑΝΑΚΑΚΙΣ»
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΧΕΙΜΑΡΑΣ 5
ΤΗΛΕΦΩΝΟ	28310 52530
fax	28310 52689
e-mail	rca@ret.forthnet.gr

1. Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο

- χτίστηκε για να στεγάσει το μουσείο
 μετατράπηκε σε μουσείο

**Αν μετατράπηκε σε μουσείο, μπορείτε να αναφέρετε την αρχική χρήση του κτιρίου;
 Σαπουνοποιείο**

.....

**2. Στην ομάδα εργασίας για το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου ποιων ειδικοτήτων
 επιστήμονες συμμετείχαν;**

☐ αρχιτεκτόνων	☐ μουσειοπαιδαγωγών
☐ διακοσμητών	☐ παιδαγωγών
☐ χωροτακτών	☐ οικονομικών συμβούλων
☐ πολιτικών μηχανικών	☐ διαφημιστών
☐ συντηρητηών έργων τέχνης	☐ ψυχολόγων
☐ ιστορικών τέχνης	☐ κοινωνιολόγων
☐ μουσειολόγων	☐ κάτι άλλο:

**3. Κατά το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου υπήρξε πρόβλεψη για ειδικά
 διαμορφωμένο χώρο μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων;**

- ναι
 όχι

**Αν όχι, η δημιουργία του συμπεριλαμβάνεται στους μελλοντικούς στόχους του
 μουσείου;**

Ναι

.....

4. Στο μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα;

- ναι
 όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

Σας στείλαμε σχετικό έντυπο.

.....

(Αν όχι, συνεχίστε στην ερώτηση 9)

5. Τα προγράμματα απευθύνονται

- σε σχολικές ομάδες
- σε οικογένειες
- σε μειονότητες
- σε μέλη της τοπικής κοινωνίας
- σε όλους τους επισκέπτες
-

6. Από ποιους έχουν σχεδιαστεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στο μουσείο;

- ΥΠ.ΠΟ
- ICOM
- επιστημονικό προσωπικό του μουσείου (ειδικότητας: ιστορικοί τέχνης, ζωγράφοι)
- άλλος φορέας

7. Τα προγράμματα εμπνέονται από:

- μουσειοπαιδαγωγούς που εργάζονται στο μουσείο
- εργαζόμενους του μουσείου με άλλη ειδικότητα (.....)
- συνοδούς της ομάδας που επισκέπτεται το μουσείο
- άλλο:

8. Τα προγράμματα πραγματοποιούνται:

- στο μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
- στον εκθεσιακό χώρο
- στον υπαίθριο χώρο του μουσείου
- κάπου αλλού:

9. Στο μουσείο εργάζονται μουσειοπαιδαγωγοί;

- ναι, ως ανεξάρτητοι συνεργάτες
- ναι, ως μόνιμοι υπάλληλοι
- ναι, ως εθελοντές
- όχι

Αν όχι, γιατί;

.....

10. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλα μουσεία;

- ναι

Αν ναι, αυτά είναι μουσεία

- της τοπικής κοινωνίας: ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ
- του εσωτερικού: ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ/ ΤΜΗΜΑ INTERNATIONAL LAURETALE – ΚΟΛΕΓΙΟ ΨΥΧΙΚΟΥ, ΚΡΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
- του εξωτερικού: CENTRE G. POMPIDOU, ΔΙΕΘΝΕΣ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΤΗΣ ΚΑΓΝΤΑ

- όχι

Αν όχι, γιατί; Μια τέτοια συνεργασία είναι στα μελλοντικά σχέδια του μουσείου;

.....

.....

11. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλους φορείς και ιδρύματα;

ναι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

.....
.....
.....

όχι

Αν όχι, γιατί;

Δεν έχει μόνιμη συνεργασία με φορείς και ιδρύματα για παιδαγωγικούς σκοπούς.

.....
.....

Το φύλλο για τα στοιχεία του ιδρύματος συμπληρώθηκε από τον/ την:

ονοματεπώνυμο: Κατερίνα Κουγιουμτζή

επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο: Υπεύθυνη Γραφείων
Διοίκησης

υπογραφή:

διεύθυνση/ τηλέφωνο επικοινωνίας: 28310 52530

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα:	Φύλο:
	Επώνυμο:	Ηλικία:
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση:	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

Ναι:

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

μέγεθος αίθουσας

υγρασία

σχήμα αίθουσας

ακουστικότητα

χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος

αερισμός

διακόσμηση

καθαριότητα

πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής

άνεση

θερμοκρασία

ασφάλεια

φωτισμός

κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού

τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας

τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο

τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου

κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

Ναι

όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)

παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)

οργάνωση χώρου

άνεση κινήσεων

φιλικότητα περιβάλλοντος

κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«εύκολη επικοινωνία μεταξύ μας χωρίς να εμποδίζει ο ένας τη δουλειά του άλλου»

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Είναι εύκολη η πρόσβαση από τα γραφεία Διοίκησης προς τους εκθεσιακούς μας χώρους»

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

«σεμινάρια/ εκπαιδευτικά προγράμματα/ ξεναγήσεις/ επισκέψεις κλπ»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«συνήθως κάθε εξάμηνο κατεβαίνω σε Αθήνα ή όποτε βρεθώ στο εξωτερικό και πολύ συχνά σε τοπικές εκθέσεις που διοργανώνονται εντός Κρήτης»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αυτογνωσία
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη συνεργασία	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ την επικοινωνία	☐ κάτι άλλο:.....

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεσιτάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«Τον πιο σημαντικό ρόλο έχει ο τρόπος παρουσίασης από τον παιδαγωγό»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

Χρυσάνθη Κουτσουράκη – Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: «Η έρευνα κοινού στην οποία θα προέκυπταν συμπεράσματα για το πώς προσλαμβάνει το κοινό τη σύγχρονη τέχνη, τι περιμένει από μια έκθεση μουσείου, πως επηρεάζει η εκθεσιακή πολιτική τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία κ.ά.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΤΕΛΛΟΓΛΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΩΝ Α.Π.Θ.
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 159Α
ΤΗΛΕΦΩΝΟ	2310 991610
fax	2310 991610
e-mail	dchatzig@tf.auth.gr

1. Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο

- χτίστηκε για να στεγάσει το μουσείο
- μετατράπηκε σε μουσείο
-

Αν μετατράπηκε σε μουσείο, μπορείτε να αναφέρετε την αρχική χρήση του κτιρίου;

.....

.....

.....

2. Στην ομάδα εργασίας για το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου ποιων ειδικοτήτων επιστήμονες συμμετείχαν;

☐ αρχιτεκτόνων	☐ μουσειοπαιδαγωγών
☐ διακοσμητών	☐ παιδαγωγών
☐ χωροτακτών	☐ οικονομικών συμβούλων
☐ πολιτικών μηχανικών	☐ διαφημιστών
☐ συντηρητών έργων τέχνης	☐ ψυχολόγων
☐ ιστορικών τέχνης	☐ κοινωνιολόγων
☐ μουσειολόγων	☐ κάτι άλλο:

3. Κατά το σχεδιασμό / μετατροπή του κτιρίου υπήρξε πρόβλεψη για ειδικά διαμορφωμένο χώρο μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων;

- ναι
- όχι

Αν όχι, η δημιουργία του συμπεριλαμβάνεται στους μελλοντικούς στόχους του μουσείου;

.....

.....

4. Στο μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα;

- ναι
- όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

.....

.....

.....

(Αν όχι, συνεχίστε στην ερώτηση 9)

5. Τα προγράμματα απευθύνονται

- σε σχολικές ομάδες
- σε οικογένειες
- σε μειονότητες
- σε μέλη της τοπικής κοινωνίας
- σε όλους τους επισκέπτες
-

6. Από ποιους έχουν σχεδιαστεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί στο μουσείο;

- ΥΠ.ΠΟ
- ICOM
- επιστημονικό προσωπικό του μουσείου (ειδικότητας:)
- άλλος φορέας

7. Τα προγράμματα εμπυχώνονται από:

- μουσειοπαιδαγωγούς που εργάζονται στο μουσείο
- εργαζόμενους του μουσείου με άλλη ειδικότητα (ιστορικοί τέχνης, εικαστικοί κ.ά.)
- συνοδούς της ομάδας που επισκέπτεται το μουσείο
- άλλο:

8. Τα προγράμματα πραγματοποιούνται:

- στο μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
- στον εκθεσιακό χώρο
- στον υπαίθριο χώρο του μουσείου
- κάπου αλλού:

9. Στο μουσείο εργάζονται μουσειοπαιδαγωγοί;

- ναι, ως ανεξάρτητοι συνεργάτες
- ναι, ως μόνιμοι υπάλληλοι
- ναι, ως εθελοντές
- όχι

Αν όχι, γιατί;

.....

10. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλα μουσεία;

- ναι

Αν ναι, αυτά είναι μουσεία

- της τοπικής κοινωνίας:
- του εσωτερικού: Μουσείο Μπενάκη
- του εξωτερικού:

- όχι

Αν όχι, γιατί; Μια τέτοια συνεργασία είναι στα μελλοντικά σχέδια του μουσείου;

.....

11. Το μουσείο συνεργάζεται για παιδαγωγικούς σκοπούς με άλλους φορείς και ιδρύματα;

ναι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε κάποια;

Οργανισμός Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακρόπολης

Υπουργείο Πολιτισμού

.....
 όχι

Αν όχι, γιατί;

.....
.....
.....

Το φύλλο για τα στοιχεία του ιδρύματος συμπληρώθηκε από τον/ την:
ονοματεπώνυμο: Αλεξάνδρα Γουλάκη – Βουτυρά

επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο: Γενική Γραμματέας του Δ.Σ.

υπογραφή:

διεύθυνση/ τηλέφωνο επικοινωνίας: Αγίου Δημητρίου 159^A,
2310 991610

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Φύλο: Θ
	Επώνυμο: ΔΙΜΗΝΙΔΟΥ	Ηλικία: 24
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΒΟΗΘΟΣ ΛΟΓΙΣΤΗ, ΤΕΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση:	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΒΟΗΘΟΣ ΛΟΓΙΣΤΗ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	2 ΧΡΟΝΙΑ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Υπάρχει συχνή επικοινωνία και συνεργασία»

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

«Δεν υπάρχει άμεση επαφή με τους επισκέπτες»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Ευαγγελία Διμηνίδου – Τελόγλειο: «Υπάρχει κατάλληλος χώρος για τους επισκέπτες του μουσείου με κοινά ενδιαφέροντα να συναντιούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα και να αναπτύσσουν τις απόψεις τους»

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

«έλλειψη ελεύθερου χρόνου»

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

- όχι

Αν όχι, γιατί;

«δεν ανήκει στα προσωπικά μου ενδιαφέροντα»

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο:.....
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;
«από την καλή οργάνωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΗΡΩ	Φύλο: Θ
	Επώνυμο: ΚΑΤΣΑΡΙΔΟΥ	Ηλικία: 27
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΠΤΥΧΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΕΧΝΗΣ ΜΑ ΣΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	3 ΜΗΝΕΣ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

«Εργάζομαι στη συλλογή, όπου δεν έχει πρόσβαση ο επισκέπτης»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Στο χώρο της συλλογής προετοιμάζονται οι εκθέσεις, κατά συνέπεια δίνονται τα ερεθίσματα στον επισκέπτη αναφορικά με την έκθεση που βλέπει»

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

Ηρώ Κατσαρίδου – Τελόγλειο: «Έχω τη δυνατότητα να συμμετέχω σε όλες τις δραστηριότητες, εκτός ωρών εργασίας»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«Κάθε βδομάδα»

- όχι 1

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο:.....
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

«εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδηλώσεις κοινού, συνέδρια κλπ»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήρι
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεσπιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ) 1	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«σχεδιασμός εκθέσεων με βάση θεματικές ενότητες»

Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

α) έρευνα στη συλλογή

β) έρευνα στη βιβλιοθήκη – αρχείο»

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΣΑΠΦΩ	Φύλο: Θ
	Επώνυμο: ΜΟΡΤΑΚΗ	Ηλικία: 26
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΠΤΥΧΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση: ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΣΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	ΑΠΟ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟ 2003	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Ναι, λόγω του τρόπου που είναι δομημένες οι εκθέσεις. Επιπλέον λειτουργεί καφετέρια»

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

«όλες τις δραστηριότητες»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

Σαπφώ Μορτάκη – Τελόγλειο: «Μια φορά την εβδομάδα»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο:.....
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα ανηπρωτείνατε;

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνατε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«Να υπάρχουν κείμενα κατανοητά από τα παιδιά»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΜΑΡΙΑΝΘΗ	Φύλο: ΘΗΛΥ
	Επώνυμο: ΧΡΥΣΟΠΟΥΛΟΥ	Ηλικία: 34
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΗ – ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ Φ.Π.Ψ. – ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση:	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	12 ΜΗΝΕΣ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

Ναι

Όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

μέγεθος αίθουσας

υγρασία

σχήμα αίθουσας

ακουστικότητα

χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος

αερισμός

διακόσμηση

καθαριότητα

πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής

άνεση

θερμοκρασία

ασφάλεια

φωτισμός

κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού

τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας

τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο

τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου

κάτι άλλο:

σχόλιο σχετικά με τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο και τα εκθέματά του «Ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που είναι μέρος της δουλειάς μου επηρεάζει σαφώς τη σχέση των μαθητών – επισκεπτών (κυρίως) και με το μουσείο και με τα εκθέματα»

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

Ναι

Όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)

παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)

οργάνωση χώρου

άνεση κινήσεων

φιλικότητα περιβάλλοντος

κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο: «την απόδοσή μου όσον αφορά την εργασία μου»

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Θα έλεγα αρκετά, γιατί δουλεύουμε αρκετά άτομα στον ίδιο και σε κοινούς χώρους αν και με οργάνωση που περιορίζει την οπτική επαφή μεταξύ μας»

Όχι 2

Αν όχι, γιατί;

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

Όχι

Αν όχι, γιατί;

«Όχι ιδιαίτερα γιατί είναι αρκετά απομακρυσμένος από τους εκθεσιακούς χώρους του μουσείου (2^{ος} όροφος σε σχέση με το ισόγειο)»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Συνήθως ο χώρος είναι αρκετά ενιαίος (αν και αλλάζει ανάλογα με την εκάστοτε έκθεση) και υπάρχει καλή οπτική επαφή ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα. Επίσης οι σχέσεις των επισκεπτών ευνοούνται κι από την ύπαρξη του café του μουσείου»

Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

«Με όλα τα παραπάνω και με ενεργή ενίοτε συμμετοχή στις διάφορες εκδηλώσεις και δραστηριότητες του μουσείου»

Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«Όχι πολύ συχνά δυστυχώς γιατί βρίσκω πως τα ωράρια λειτουργίας των περισσότερων είναι περιοριστικά για κάποιον εργαζόμενο»

όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ τη συνεργασία	☐ κάτι άλλο: «την ενημέρωση»
☐ την επικοινωνία	
☐ την αυτογνωσία	

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

Μαριάνθη Χρυσοπούλου – Τελόγλειο: «Ένα μουσείο είναι πάντα ένα παράθυρο στον κόσμο αλλά και ένας καθρέφτης του εαυτού μας. Πιστεύω πως τα μουσεία και οι εκθέσεις θα έπρεπε να σχεδιάζονται βάση ενός σεναρίου που να παρασύρει και τον πιο αδιάφορο επισκέπτη και με πολλά οπτικοακουστικά μέσα, μεγάλη έμφαση στη διάταξη στο χώρο, τον φωτισμό, τη μουσική»

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο: «παραστάσεων – παρουσιάσεων σχετικών με τα θέματα της έκθεσης που φιλοξενείται»

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήριο
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνετε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

«Να προβλέπεται χώρος – και όχι απομονωμένος από τα εκθέματα – για δημιουργικές δράσεις. Ο σχεδιασμός να ακολουθεί τη λογική ενός σεναρίου. Να υπάρχουν οπτικοακουστικά μέσα και εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης των εκθεμάτων. Να υπάρχει σκηνογραφία στο χώρο που να μεταμορφώνει το μουσείο ανάλογα με τις απαιτήσεις του θέματος»

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

«Έρευνα γύρω από τη σχέση των παιδιών με την τέχνη, τη σχέση μουσείου – σχολείου. Τη σχέση ενηλίκων με την τέχνη και τους χώρους τέχνης»

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΟΣ

Προσωπικά στοιχεία	Όνομα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ	Φύλο: Θ
	Επώνυμο: ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ	Ηλικία: 27
Σπουδές	☐ πρωτοβάθμια ☐ δευτεροβάθμια ☐ τριτοβάθμια τίτλος σπουδών: μεταπτυχιακές σπουδές/ ειδίκευση/ επιμόρφωση:	
Επαγγελματική ιδιότητα στο μουσείο	ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ	
Χρόνος εργασίας στο μουσείο	3 ½ ΧΡΟΝΙΑ	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε τα τετράγωνα με τις απαντήσεις που σας αντιπροσωπεύουν. Σχολιάστε όπου κρίνετε απαραίτητο.

1. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την επαγγελματική απόδοση;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την απόδοσή σας στην εργασία;

☐ μέγεθος αίθουσας	☐ υγρασία
☐ σχήμα αίθουσας	☐ ακουστικότητα
☐ χρώματα τοίχων/ οροφής/ πατώματος	☐ αερισμός
☐ διακόσμηση	☐ καθαριότητα
☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής και υγιεινής	☐ άνεση
☐ θερμοκρασία	☐ ασφάλεια
☐ φωτισμός	☐ κάτι άλλο:

2. Η απόδοσή σας επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
 τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
 τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
 τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
 κάτι άλλο:

3. Ο χώρος εργασίας επηρεάζει την ικανοποίηση του/ της εργαζομένου/ -ης από την εργασία του/ της;

- Ναι
 όχι

Αν ναι, ποιες παράμετροι του χώρου όπου εργάζεστε κρίνετε ότι επηρεάζουν την ικανοποίησή σας από την εργασία;

☐ αισθητική (αρχιτεκτονική, διακόσμηση κλπ)	☐ παροχή ερεθισμάτων (οπτικών, ηχητικών, οσφρητικών κλπ)
☐ οργάνωση χώρου	☐ άνεση κινήσεων
☐ φιλικότητα περιβάλλοντος	☐ κάτι άλλο:

4. Η ικανοποίησή σας από την εργασία επηρεάζει κατά τη γνώμη σας:

- τη λειτουργία του μουσείου, ως οργανισμού
- τη σχέση σας με τους/ τις συναδέλφους σας
- τη σχέση των επισκεπτών με το μουσείο
- τη σχέση των επισκεπτών με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο: «ΤΙΠΟΤΑ»

5. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους συναδέλφους σας;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

«Γιατί τα γραφεία δεν επικοινωνούν»

6. Ο χώρος στον οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις σας με τους επισκέπτες του μουσείου;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

- Όχι

Αν όχι, γιατί;

«Γιατί το γραφείο μου δεν επικοινωνεί με τον εκθεσιακό χώρο»

7. Από την προσωπική σας εμπειρία, ο χώρος του μουσείου στο οποίο εργάζεστε, έτσι όπως είναι δομημένος, ευνοεί τις σχέσεις των επισκεπτών μεταξύ τους;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;

«Γιατί ο εκθεσιακός χώρος είναι ενιαίος»

- Όχι

Αν όχι, γιατί κατά τη γνώμη σας;

8. Ως εργαζόμενος/ -η του μουσείου, έχετε τη δυνατότητα να βιώσετε τις μορφωτικές και ψυχαγωγικές δυνατότητες που προσφέρει;

- Ναι

Αν ναι, με ποιον τρόπο;(π.χ. παρακολούθηση σεμιναρίων, συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένη επίσκεψη κλπ)

«Παρακολούθηση εκδηλώσεων (λόγου, μουσικής κλπ)»

- Όχι

Αν όχι, γιατί; (πχ εκτός των προσωπικών σας ενδιαφερόντων, έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κλπ)

9. Επισκέπτεστε άλλα μουσεία/ αίθουσες τέχνης/ πολιτιστικά κέντρα κλπ;

- Ναι

Αν ναι, πόσο συχνά;

«Μία φορά το μήνα»

- όχι

Αν όχι, γιατί;

10. Πιστεύετε ότι μια επίσκεψη στο μουσείο ευνοεί:

☐ τη μάθηση	☐ την αυτογνωσία
☐ τη δημιουργικότητα	☐ την αισθητική καλλιέργεια
☐ τη συνεργασία	☐ την απόκτηση ιστορικής συνείδησης
☐ την επικοινωνία	☐ κάτι άλλο:.....

Αν ναι, μέσα από ποιες διαδικασίες; Αν όχι, γιατί; Και τι συμβαίνει σύμφωνα με την προσωπική σας εμπειρία; Τι θα αντιπροτείνετε;

11. Πιστεύετε ότι το μουσείο, από παιδαγωγική σκοπιά, είναι ένας χώρος κατάλληλος για:

- ξεναγήσεις
- εκπαιδευτικά προγράμματα
- διδασκαλία σχολικών ενοτήτων που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- μαθήματα/ σεμινάρια για πρακτικές/ δημιουργικές δραστηριότητες
- διοργάνωση συζητήσεων/ διαλέξεων/ προβολών κλπ που σχετίζονται με τα εκθέματα του μουσείου
- κάτι άλλο:

12. Από την προσωπική σας εμπειρία στο μουσείο στο οποίο εργάζεστε, ποιες παράμετροι του χώρου θεωρείτε ότι επηρεάζουν τη παιδαγωγική διάσταση των εκθέσεων που φιλοξενούνται αυτή τη στιγμή;

☐ προσβασιμότητα	☐ βιβλιοθήκη
☐ καθαριότητα	☐ μουσειοπαιδαγωγικό εργαστήρι
☐ άνεση	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους αναψυχής
☐ ασφάλεια	☐ πρόσβαση σε βοηθητικούς χώρους υγιεινής
☐ διάταξη αιθουσών του μουσείου	☐ δυνατότητα άνεσης κινήσεων (πχ βεστιάριο, ευρυχωρία κλπ)
☐ διακόσμηση των αιθουσών	☐ κάτι άλλο:
☐ στοιχεία περιβάλλοντος (πχ φως, θερμοκρασία, ακουστική κλπ)	
☐ τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων	

13. Από την προσωπική σας εμπειρία, τί θα προτείνατε, κατά το σχεδιασμό των εκθέσεων, για τη βελτίωσή τους από παιδαγωγική σκοπιά;

14. Ποια θέματα έρευνας πιστεύετε ότι θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της λειτουργίας του μουσείου;

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΛΙΑ ΓΥΙΟΚΑ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ**

Γ' ΜΕΡΟΣ

**ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕ ΘΕΜΑ
ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ**

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:
ΠΑΠΑΡΓΥΡΟΥΔΗ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΒΟΛΟΣ 2004**

Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ο άνθρωπος εξελίσσεται ανάλογα με το χώρο στον οποίο ζει.
Ιστορικά, η έννοια του χώρου αλλάζει ανάλογα με τα
κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, καλλιτεχνικά και επιστημονικά
δεδομένα της κάθε εποχής.

Ο Homo Sapiens¹ εμφανίζεται την Πλειστόκαινο Εποχή, οπότε και συντελούνται μεγάλες γεωλογικές, γεωγραφικές, κλιματολογικές και βιολογικές μεταβολές. Το είδος μας, καθώς και η πλειοψηφία των φυτών και ζώων που μας περιβάλλουν, είναι σε μεγάλο βαθμό προϊόντα αυτών των συνθηκών. Ο άνθρωπος, εξαρτώμενος πλήρως από τις κλιματολογικές συνθήκες, επιβιώνει αξιοποιώντας τις προσφερόμενες φυσικές πηγές και αναπτύσσει ανάλογες σωματικές και νοητικές ικανότητες. Ο περιβάλλον χώρος ευθύνεται τόσο για τη δημιουργία όσο και για την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους.

Για τον πρωτόγονο² άνθρωπο, ο χώρος είναι ένα σύνολο συγκεκριμένων προσανατολισμών, ένα διατεταγμένο πλήθος τοπικών κατευθύνσεων, συνδεδεμένων με συναισθηματικές αναμνήσεις. Αυτός ο χώρος βιώνεται και διαμορφώνεται υποσυνείδητα από το άτομο και η έννοια του χώρου ταυτίζεται με την έκταση που είναι κοινή για την ομάδα/ οικογένεια/ φυλή. Η πρωτόγονη σκέψη δεν έχει την ικανότητα να παραγάγει αφαιρετικά την έννοια του χώρου μέσα από την εμπειρία του χώρου.

Στοιχεία για το πώς ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται το περιβάλλον του εκείνη την εποχή μπορούμε να αντλήσουμε από τη μυθολογία³. Κάθε πρωτόγονη κοινωνία έχει τη θρησκευτική κοσμογονία και κοσμολογία της, η οποία διαμορφώνεται από τις ανάγκες⁴ που τείνει να ικανοποιήσει στη δεδομένη χρονική στιγμή μέσα στα πλαίσια της τοπικής της γεωγραφίας. Η δραματοποίηση των κοσμικών συμβάντων και η προσωποποίηση φυσικών οντοτήτων και δυνάμεων δίνουν μορφή και περιεχόμενο σε αφηρημένες έννοιες⁵. ο μύθος αποτελεί μια επαλήθευση και αξιολόγηση αυτού που θεωρείται πασίγνωστο⁶, μα συγχρόνως ακατανόητο. Έτσι, γίνεται αντιληπτό και αποδεκτό τόσο το τερατούργημα, όσο και το θαύμα.

Η μυθολογία οριοθετεί τους φόβους και τις επιθυμίες, τις απορίες και τις ανακαλύψεις, τα ταμπού και τις συνήθειες της εποχής στην οποία δημιουργείται. Αποτελεί ένα μοντέλο πρόσληψης και τα ερμηνευτικά της μοτίβα δείχνουν τη ψυχολογική στάση των ανθρώπων σε σχέση με το σύμπαν τους. Η αποκάλυψη των δομών αυτών των μοτίβων είναι απαραίτητη

¹ UNESCO, Ιστορία της Ανθρωπότητας, κεφ. *Το φυσικό πλαίσιο*

² Max Jammer, Έννοιες του χώρου, κεφ. *Η έννοια του χώρου στην αρχαιότητα*

³ Joseph Campbell, Μύθοι και Παραδόσεις, κεφ. *Μύθος και Σώμα*

⁴ Σύμφωνα με τον γιατρό, ταξιδευτή και εθνολόγο Adolf Bastian (1826 – 1905) οι πρωταρχικές βιοενέργειες του κοινού ανθρώπινου είδους, δηλαδή οι πιέσεις και τα ενδιαφέροντα που αποτελούν κινητήρια δύναμη για τις πράξεις του, είναι τρεις: η τροφή, η σεξουαλικότητα και η κτήση. Οι μυθολογικές αφηγήσεις παρουσιάζουν τις ανάγκες αυτές σε ποικίλες εκδοχές (π.χ. «η ζωή τρέφεται με ζωές»: το παιδί τρέφεται από τη μητέρα του – κανιβαλισμός, «συντήρηση»: κατοχή – αρπαγή κλπ) και αναπαριστούν τα αρχέτυπα της ατομικής συμπεριφοράς και των κοινωνικών δομών.

⁵ Θ. Χρηστίδης, Χάος και Πιθανολογική Αιτιότητα, κεφ. *Φιλοσοφία και Επιστήμη*

⁶ Joseph Campbell, Οι μάσκες του Θεού – Πρωτόγονη Μυθολογία, κεφ. *Η τελετή Έρωτας – Θάνατος*

για την προβολή της πνευματικής χροιάς κάθε πολιτισμικού χαρακτηριστικού, από τα όπλα και τα μουσικά όργανα, μέχρι τα νομοθετικά συστήματα και τα έθιμα.

Οι συμβολισμοί που αφορούν στη γέννηση και το θάνατο, στα καιρικά και κοσμικά φαινόμενα, στα ζώα και τα φυτά, ξεκινούν από την κοινωνική ανάγκη του ανθρώπου να κατανοήσει και να βελτιώσει, και σταδιακά οδηγούν από το δέος στην φιλοσοφία, από την τελετουργία στην επιστήμη, σ' ένα συνεχή διάλογο ανάμεσα στην πρακτικότητα και στην ιδέα. Η φιλοσοφία γεννιέται ως εκείνη ακριβώς την πνευματική δραστηριότητα που διακρίνει τον εαυτό της από τις μυθολογικές – ποιητικές περιγραφές του κόσμου και επιδιώκει μια συνέπεια στην εσωτερική λογική της⁷.

Ο άνθρωπος έχει αρχίσει ήδη να μετακινείται και να επεμβαίνει στο χώρο φτιάχνοντας οικιστικά συστήματα προτού αρχίσει να θέτει ορθολογικές ερωτήσεις γι' αυτόν. Η αστρολογία των Μεσοποταμίων, οι μετρήσεις των Σουμερίων και Αιγυπτίων είναι οι πρώτες προσεγγίσεις του χώρου που ωθούν σε αφηρημένη σκέψη, παρόλο που δεν έχουν διαχωριστεί ακόμη οι έννοιες χώρος, χρόνος, έκταση, βάρος, διάρκεια, μέγεθος και παρόλο που όλα γίνονται αντιληπτά με ανθρωποκεντρική βάση⁸. Ωστόσο, η ανθρώπινη σκέψη αρχίζει να συγκεντρώνεται σε μια διεργασία αφαίρεσης στις έννοιες της καθαρής έκτασης και του αμιγούς χώρου, παραβλέποντας το χρώμα, το σχέδιο και την υφή του υπό μέτρηση αντικειμένου.

Σταδιακά, ο άνθρωπος αρχίζει να σκέφτεται σχετικά με την υφή του χώρου και να μελετά τον τρόπο με τον οποίο σχετίζεται με τα πράγματα. Άλλοτε ο χώρος γίνεται αντιληπτός ως κενή έκταση, χωρίς καμιά επίδραση στην κίνηση της ύλης. Άλλοτε θεωρείται ότι πρόκειται για μια απεριόριστη έκταση που διαπερνάται από όλα τα σώματα ή ότι τα διαπερνά όλα ή ότι είναι το αθροιστικό σύνολο όλων των διαστημάτων που διαχωρίζουν το ένα σώμα από το άλλο ή το ένα άτομο από το άλλο, διασφαλίζοντας τη διακριτότητά τους και τη δυνατότητα κίνησής τους. Γεννιέται η επιστημονική σκέψη, καθώς ο άνθρωπος αμφισβητεί τις αυθαίρετες παραδοχές, προσπαθεί να εξηγήσει αντικειμενικά τα φαινόμενα και επιδιώκει τη γνώση, με στόχο να αντιληφθεί καλύτερα και να επέμβει στο περιβάλλον του με τρόπους τέτοιους, ώστε να επιβιώσει ευκολότερα και πιο ευχάριστα.

Στην πορεία της από το Χάος του Ησίοδου (8^{ος} αι π.Χ.) μέχρι το έργο του Νεύτωνα (1687) και από τη Θεωρία της Σχετικότητας του Αϊνστάιν (1915) μέχρι την Κβαντική Θεωρία του Everett (1957) η φυσική επιστήμη προσπαθεί να αντιληφθεί τη δομή του σύμπαντος και αποτελεί τη μόνη συστηματική προσπάθεια (εκτός από τη θρησκεία) να ερμηνεύσει την εξαιρετα επινοημένη μορφή του φυσικού κόσμου⁹. Ως μέρος του ανθρώπινου πνεύματος, η φυσική σχετίζεται και με τα άλλα πεδία της επιστημονικής σκέψης, με την καλλιτεχνική δημιουργία καθώς και με τα τρέχοντα κοινωνικά δεδομένα (θρησκεία, πολιτική, οικονομική κατάσταση κλπ).

⁷ Θ. Χρηστίδης, Χάος και Πιθανολογική Αιτιότητα, κεφ. *Φιλοσοφία και Επιστήμη*

⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το «σε» (=σπόρος), που ήταν μονάδα επιφάνειας και βάρους των αρχαίων Σουμερίων. Την εποχή εκείνη η επιφανειακή έκταση γινόταν αντιληπτή από την άποψη της ποσότητας σπόρων που χρειάζονταν για την καλλιέργειά της και από την σκοπιά της εργασίας που απαιτούνταν.

⁹ P. C. W. Davies, *Το Τυχαίο Σύμπαν, Πρόλογος*

Η έρευνα της πρόσληψης της έννοιας του χώρου σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, σε διαφορετικούς τόπους και από διαφορετικές οπτικές γωνίες, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για την διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης και αφορμή για επαναπροσδιορισμό των συμβάσεων της σύγχρονης κουλτούρας.

Η πορεία των θεωριών του χώρου μπορεί να μας δείξει την πορεία της επιστημονικής σκέψης· μπορεί να μας βοηθήσει να συνειδητοποιήσουμε τη σχέση ανάμεσα στη φιλοσοφία και την τέχνη· μπορεί να αποτελέσει ένα πρίσμα μέσα από το οποίο έχουμε τη δυνατότητα να δοκιμάσουμε να δούμε την ιστορία των αιτιών και των συμπτώσεων που όρισαν το δρόμο της ανθρώπινης κοινωνίας.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Θέμα του προγράμματος:

Προσέγγιση των θεωριών του χώρου της φυσικής επιστήμης, ενταγμένων στο ιστορικό τους πλαίσιο.

Τίτλος προγράμματος:

Ο χώρος μέσα στο χρόνο: ένα ταξίδι εδώ και τώρα

Σκοποί του προγράμματος:

- Προσέγγιση της σύγχρονης πραγματικότητας μέσα από την ιστορική πορεία της επιστημονικής σκέψης
- Ψυχαγωγία των συμμετεχόντων

Στόχοι του προγράμματος:

- Απόκτηση γνώσης μέσα από ποικίλες διαδικασίες μάθησης
- Βελτίωση επικοινωνίας ανάμεσα σε άτομα και κοινωνικές ομάδες
- Καλλιέργεια κλίματος συνεργασίας
- Δημιουργική αυτοέκφραση των συμμετεχόντων

Πολιτική του προγράμματος:

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα κοινωνικής συμμετοχής που δίνει στο άτομο τη δυνατότητα να συμμετέχει υπεύθυνα σε όσες διαδικασίες του προγράμματος κρίνει ότι το αφορούν. Η ευελιξία και η ικανότητα προσαρμογής σε νέα δεδομένα θεωρούνται απαραίτητα σχεδιαστικά προσόντα του προγράμματος, καθώς είναι θεμιτή η παρέμβαση των συμμετεχόντων για την βελτίωση του προγράμματος σε όλη του τη διάρκεια. Το πρόγραμμα προτείνει ιδέες, μα οι συμμετέχοντες παίρνουν τις πρωτοβουλίες, κινούνται βάσει των δικών τους επιθυμιών και αναγκών και επιλέγουν ελεύθερα τα πεδία με τα οποία θα ασχοληθούν και με ποιον τρόπο.

Μεθοδολογία του προγράμματος:

Μέσα στο πρόγραμμα οι συμμετέχοντες προσεγγίζουν το θέμα μέσα από τη συλλογή και ταξινόμηση πληροφοριών και τη δημιουργική αξιοποίησή τους. Οι επιμέρους γνώσεις και ικανότητες που έχουν οι συμμετέχοντες, τόσο ως μεμονωμένα άτομα, όσο και ως μέλη συγκεκριμένων τμημάτων του πανεπιστημίου, ενσωματώνονται στο πρόγραμμα.

Μέθοδος αξιολόγησης του προγράμματος:

- Μελέτη του υλικού που δημιουργείται κατά την εφαρμογή του προγράμματος
- Προσωπικές συνεντεύξεις των συμμετεχόντων
- Συζήτηση

Ομάδα στην οποία απευθύνεται:

Φοιτητές Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που ζουν στο Βόλο: προτείνεται η δημιουργία μικρών ομάδων φοιτητών και φοιτητριών (5 – 7 άτομα) του ίδιου εξαμήνου – έτσι ώστε να έχουν (θεωρητικά τουλάχιστον) τον ίδιο περίπου βαθμό πανεπιστημιακής εμπειρίας – αλλά από διαφορετικές σχολές, ώστε να παραχθεί διεπιστημονικό έργο.

Χρονική διάρκεια του προγράμματος:

Προτείνεται το πρόγραμμα να διαρκεί ένα ακαδημαϊκό έτος (Σεπτέμβρης – Ιούνιος), επειδή έτσι δημιουργείται συσχετισμός με τη φοιτητική ζωή. Παράλληλα αποτελεί ένα εύλογο χρονικό διάστημα τόσο για την ενασχόληση με το θέμα, όσο και για την ανάπτυξη επικοινωνιακής σχέσης μεταξύ των συμμετεχόντων.

Χώρος διεξαγωγής του προγράμματος:

Χώροι του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Βόλο: ανάλογα με τις επιμέρους δραστηριότητες του προγράμματος προτείνεται να αξιοποιηθούν ποικίλοι κοινόχρηστοι χώροι όπως οι βιβλιοθήκες, τα αμφιθέατρα, ο τρούλος του κτιρίου Παπαστράτου, τα κυλικεία, ο υπαίθριος χώρος του κτιρίου Αρχιτεκτονικής κλπ

Υλικά:

Ανάλογα με τις επιμέρους δραστηριότητες χρειάζονται διαφορετικά εργαλεία και υλικά, τα οποία θα πρέπει είτε να αγοραστούν από τον φορέα που θα χρηματοδοτήσει το πρόγραμμα, είτε να προσφερθούν από τα εργαστήρια του Πανεπιστημίου. Προτείνεται ωστόσο να λειτουργήσει για τις ανάγκες του προγράμματος από τους συμμετέχοντες μια «τράπεζα υλικών» όπου θα μπορούν να συσσωρευτούν «άχρηστα» αντικείμενα, τα οποία και θα μπορέσουν οι ομάδες να αξιοποιήσουν στις εικαστικές εφαρμογές τους.

Συνοδευτικό έντυπο υλικό:

για την διαφήμιση του προγράμματος:

- Αφίσα
- Κάρτα

Οι αφίσες και οι δωρεάν κάρτες (που τοποθετούνται στα ειδικά σταντ σε bar και καφετέριες) στόχο έχουν να κινήσουν το ενδιαφέρον του κοινού μέσα από την αισθητική και τα μεταδιδόμενα μηνύματά τους, και όχι να ενημερώσουν.

για την ενημέρωση του κοινού σχετικά με την ύπαρξη του προγράμματος:

- Flyer
- Πρόσκληση
- Δελτίο Τύπου

για την ενημέρωση του κοινού σχετικά με το περιεχόμενο του προγράμματος:

- Μπροσούρα
- Εβδομαδιαίο πρόγραμμα δραστηριοτήτων

Λογική του προγράμματος

Προτείνεται η προσέγγιση των θεωριών του χώρου με χρονολογική σειρά, πχ:

Σεπτέμβρης – Οκτώβρης: οι μυθολογικές ιδέες για το χώρο

Νοέμβρης – Δεκέμβρης: η έννοια του χώρου στην αρχαιότητα

Ιανουάριος – Φεβρουάριος: οι ιουδαίο- χριστιανικές ιδέες για το χώρο

Μάρτιος – Απρίλιος: η έννοια του χώρου στην Αναγέννηση

Μάιος – Ιούνιος: η έννοια του χώρου στην σύγχρονη επιστήμη

Προτείνονται εβδομαδιαίες συναντήσεις σε μέρα και ώρα που θα αποφασιστούν από κοινού στην πρώτη συνάντηση.

Κάθε συνάντηση θα διαρκεί 1 ½ ώρα περίπου, διάστημα αρκετό για την εκπλήρωση των δραστηριοτήτων και συγχρόνως σχετικά μικρό, που δεν κουράζει, ούτε προκαλεί ανία. Η διάρκεια ωστόσο θα μπορεί να μειωθεί ή αυξηθεί ανάλογα με την επιθυμία των συμμετεχόντων.

Σημειώνεται ότι σε όποιο χώρο και αν πραγματοποιείται το πρόγραμμα, θα υπάρχει πρόσβαση σε τουαλέτες. Σε όλη τη διάρκεια των συναντήσεων θα είναι διαθέσιμα νερά, χυμοί, φρούτα και ελαφρά γεύματα, έτσι ώστε να καλύπτονται οι σχετικές ανάγκες των συμμετεχόντων και να νιώθουν ευχάριστα. Επίσης, θα υπάρχει πρόβλεψη χώρου που θα λειτουργεί ως βεστιάριο. Όλοι οι χώροι διεξαγωγής του προγράμματος είναι προσβάσιμοι και για άτομα με κινητικές ιδιαιτερότητες.

Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Χώρος

- Φοιτητικό Στέκι

Ο αριθμός των φοιτητών και φοιτητριών που θα ανταποκριθούν δεν είναι προβλέψιμος. Γι' αυτό προτείνεται η χρήση αυτού χώρου, που είναι κατάλληλος τόσο για μεγάλες, όσο και για μικρές ομάδες. Επιπλέον, είναι οικείος στους φοιτητές και εύκολα προσβάσιμος, αφού βρίσκεται στο κέντρο της πόλης.

Προετοιμασία του χώρου

- λειτουργία του bar
- αμέσως μετά την είσοδο στο Στέκι είναι τοποθετημένοι καλόγεροι και ένας πάγκος, όπου οι συμμετέχοντες θα μπορούν να αφήσουν τσάντες, πανωφόρια κλπ προσωπικά τους αντικείμενα
- μουσική: προτείνεται το *MUSIC FOR 18 MUSICIANS* του Steve Reich (1978)

Διάρκεια Συνάντησης

- 45' για τη γνωριμία
- 15' διάλειμμα
- 30' για τα διαδικαστικά του προγράμματος

Υλικά

- χάρτης του Βόλου
- μινιατούρα σπιτιού
- χρωματιστοί μαρκαδόροι

ΣΤΑΔΙΑ 1^{ΗΣ} ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

1. καλωσόρισμα

- υποδοχή των φοιτητών και φοιτητριών στο χώρο
- προτροπή να αφήσουν τα πράγματά τους στο «βεστιάριο» και να χρησιμοποιήσουν το bar

2. κύκλος γύρω από το χάρτη

- οι εμπυχωτές/ εμπυχωτρίες προτρέπουν τους φοιτητές και τις φοιτήτριες να καθίσουν σε κύκλο γύρω από το χάρτη του Βόλου

ο χάρτης επιλέγεται σαν σημείο συγκέντρωσης επειδή:

- ✓ εισάγει στο αντικείμενο του προγράμματος (χώρος)
- ✓ είναι οικείος στους συμμετέχοντες

ο κύκλος επιλέγεται επειδή:

- ✓ επιτρέπει την οπτική επαφή όλων των μελών της ομάδας
- ✓ σχετίζεται με το αντικείμενο του προγράμματος καθώς προτρέπει τα μέλη της ομάδας να σχηματίσουν με τα σώματά τους ένα γεωμετρικό σχήμα

3. τα μέλη της ομάδας αυτοσυστήνονται

- άσκηση γνωριμίας γύρω από το χάρτη: ξεκινά ένας από τους/ τις εμπυχωτές/ εμπυχωτρίες, που αυτοσυστήνεται κρατώντας τη μινιατούρα – σπίτι και προτρέπει το διπλανό του/ της να συνεχίσει δίνοντας τη μινιατούρα κοκ
- ένας – ένας με τη σειρά λέει το όνομά του/ της, δείχνει στο χάρτη που βρίσκεται το σπίτι του/ της και επιλέγει πέντε επίθετα που το περιγράφουν

η περιγραφή του σπιτιού επιλέγεται επειδή:

- √ εισάγει στη δραστηριότητα την έννοια του προσωπικού χώρου
- √ ο τρόπος περιγραφής και τα περιγραφόμενα στοιχεία δίνουν πληροφορίες για την προσωπικότητα των συμμετεχόντων

4. σημείωση διαδρομών

κάθε μέλος της ομάδας σημειώνει με μαρκαδόρο μια διαδρομή πάνω στο χάρτη, σχολιάζοντας το χρώμα και τον τρόπο που διαλέγει για να τη σημειώσει (πχ κόκκινος μαρκαδόρος για μια πολύ βιαστική πορεία, πράσινος για μια διαδρομή μέσα απ' το πάρκο, τεθλασμένη γραμμή για μια βόλτα στην αγορά με πολλές στάσεις στα μαγαζιά, τελίτσες που δείχνουν αμφιβολία για το αν ακολουθεί τη σωστή κατεύθυνση κοκ)

η διαδρομή επιλέγεται επειδή:

- √ συνδέει το χώρο με το χρόνο και την κίνηση
- √ ιδιωτικοποιεί τους κοινόχρηστους χώρους της πόλης
- √ τα συνοδευτικά σχόλια βοηθούν τα μέλη της ομάδας να γνωριστούν καλύτερα μεταξύ τους

5. διαδρομή μέσα στο χώρο

- η ομάδα χωρίζεται σε ζευγάρια
- άσκηση εμπιστοσύνης: σε κάθε ζευγάρι ένα μέλος καλείται να κλείσει τα μάτια του και να αφεθεί να οδηγηθεί μέσα στο χώρο από τον/ την σύντροφό του/ της
- κινητική άσκηση αυτενέργειας: ο/ η οδηγός διαλέγει κάθε φορά αυθαίρετα τη διαδρομή, την ταχύτητα, τις στάσεις, φροντίζοντας να μην συγκρουστεί με άλλα ζευγάρια και ελέγχοντας όχι μόνο τη δική του/ της κίνηση, αλλά και το σώμα του/ της συντρόφου του/ της
- προτού τα ζευγάρια αλλάξουν ρόλους, καλούνται να συζητήσουν μεταξύ τους την εμπειρία που μοιράστηκαν (πώς ένιωσαν, τι σκέψεις ήρθαν στο μυαλό τους κλπ)

η άσκηση αυτή επιλέγεται επειδή:

- √ εισάγει την έννοια της επιλογής κίνησης μέσα στο χώρο
- √ ευνοεί την έκφραση και την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της ομάδας

6. διάλειμμα

7. μετά το διάλειμμα ακολουθεί **συζήτηση** στην οποία:
- αξιολογείται η εμπειρία της πρώτης συνάντησης
 - δίνονται πληροφορίες για το πρόγραμμα
 - μοιράζονται οι ενημερωτικές μπροσούρες και τα εβδομαδιαία προγράμματα δραστηριοτήτων
 - κανονίζεται η μέρα και ώρα που βολεύει τους συμμετέχοντες για την πραγματοποίηση των συναντήσεων
 - χωρίζονται οι συμμετέχοντες σε ομάδες εργασίας

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ενδεικτικά, περιγράφονται τα στάδια του προγράμματος που αφορούν την έννοια του χώρου στην αρχαιότητα. Πρόκειται για 8 εβδομαδιαίες συναντήσεις που πραγματοποιούνται τους μήνες Νοέμβρη – Δεκέμβρη.

1^η συνάντηση

θέμα: συλλογή πληροφοριών

χώρος: βιβλιοθήκη πανεπιστημίου

διάρκεια: ενημέρωση: 10' – βιβλιογραφική έρευνα: 1 ώρα – συζήτηση: 20'

στάδια:

1. οι εμπυχωτές/ εμπυχωτρίες ενημερώνουν τα μέλη της ομάδας για το θέμα της σημερινής συνάντησης
2. θέτονται κάποια θέματα – λέξεις κλειδιά που θα βοηθήσουν στη βιβλιογραφική έρευνα
3. βιβλιογραφική έρευνα (βιβλιοθήκη – internet)
4. συλλογή των πληροφοριών
5. κάθε ομάδα επιλέγει ένα θέμα για το οποίο αναλαμβάνει να συλλέξει επιπλέον πληροφορίες και να το παρουσιάσει στην επόμενη συνάντηση

2^η συνάντηση

θέμα: αξιοποίηση πληροφοριών – «μέθοδος ιστορικού»

χώρος: μια αίθουσα του πανεπιστημίου

διάρκεια: παρουσιάσεις: 40' διάλειμμα: 10' αξιοποίηση υλικού: 40'

υλικά: προβολέας διαφανειών, πίνακας

στάδια:

1. κάθε ομάδα παρουσιάζει συνοπτικά το υλικό που συγκέντρωσε με τη βοήθεια διαφανειών
2. διάλειμμα
3. συγκέντρωση των πληροφοριών
4. ταξινόμηση των πληροφοριών
5. καταγραφή θεμάτων σχετικών με το υλικό με τα οποία οι συμμετέχοντες θέλουν να ασχοληθούν κατά τη διάρκεια του προγράμματος

Ακολουθεί το κείμενο που θα μπορούσε να είναι το αποτέλεσμα των δύο αυτών συναντήσεων.

ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ (Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ)

Στην *Θεογονία*¹⁰ του **Ησίοδου**¹¹ (730 – 680 π.Χ.) συναντάμε μια πρώτη φιλοσοφική προσέγγιση του χώρου, καθώς εμφανίζεται η έννοια του συμπαντικού χάους. Συγκεκριμένα, ο Ησίοδος προτείνει ως πρώτη τριάδα το Χάος, τη Γη και τον Έρωτα.

Ο **Θαλής ο Μιλήσιος**¹² (625 – 546 π.Χ.) θεωρεί ότι το νερό είναι το αρχικό δομικό υλικό του κόσμου και υποστηρίζει ότι «η Γη ακουμπά πάνω στο νερό και μένει στην επιφάνεια πλωτή σαν ξύλο ή κάτι τέτοιο». Στο έργο του συναντάμε μια πρώτη προσπάθεια προσδιορισμού του χώρου με υποθέσεις σχετικά με τα στοιχεία που τον αποτελούν και τις σχέσεις μεταξύ τους.

Το *Περί Φύσεως* του **Αναξίμανδρου**¹³ (610 – 546 π.Χ.) είναι το πρώτο ελληνικό επιστημονικό σύγγραμμα που συνοδεύεται από χάρτες του ουρανού και της υδρογείου, σύμφωνα με το βαβυλωνιακό πρότυπο. Με βάση τις διδασκαλίες του Θαλή και τις θεογονικές αντιλήψεις της εποχής του επιχειρεί να εξηγήσει την προκοσμική κατάσταση του δομήσιμου υλικού και συλλαμβάνει την έννοια της άμορφης και αδιαμόρφωτης μάζας ως αρχής του συμπαντος. Εισάγει στην φιλοσοφία τον όρο «άπειρον».

Ο **Αναξίμενης**¹⁴ (585 – 525 π.Χ.) θεωρεί ότι το σύμπαν απαρτίζεται αποκλειστικά από τη μάζα του αέρα και ότι από την πύκνωση και αραιώσή του προέρχονται όλες οι ουσίες, τα σώματα και τα φυσικά φαινόμενα.

¹⁰ Στο έργο του αυτό ο Ησίοδος αφηγήθηκε τη γενεαλογία και τα έργα των ελληνικών θεών σε συνδυασμό με την καταγωγή και τη δομή του κόσμου, αρχίζοντας από το άμορφο Χάος και καταλήγοντας στην προσωπικότητα του Δία ως φορέα ενός συνόλου αξιών της αρχαίας ζωής. Η τάση για ταξινόμηση γνώσεων και αντιλήψεων που χαρακτηρίζει το έργο του Ησίοδου με στόχο την απάντηση φιλοσοφικών ερωτημάτων σχετικά με τη ζωή και τη φύση θεωρείται ότι οδήγησε στην γέννηση της ελληνικής φιλοσοφίας και επιστήμης.

¹¹ Επικός ποιητής, ο κυριότερος εκπρόσωπος του διδακτικού έπους και ο πρώτος που άφησε αυτοβιογραφικά στοιχεία. Χαρακτηριζόταν από έντονη κοινωνική σκέψη, αρνούσαν κάθε μορφή βίας και απέκρουε τις αριστοκρατικές αντιλήψεις.

¹² Με τις πλούσιες για την εποχή του γεωγραφικές και αστρονομικές γνώσεις του, ο Θαλής επιχείρησε να εξηγήσει τα ποικίλα «φοβερά και επικίνδυνα», για την προεπιστημονική κοινωνία, φυσικά φαινόμενα ανάγοντάς τα σε αρχές που δεν στηρίζονται στην μυθική παράδοση. Σ' αυτόν αποδίδονται μια σειρά από επιστημονικές ανακαλύψεις και εφαρμογές που αφορούν τα μαθηματικά, τη γεωμετρία, την αστρονομία και τη μηχανική. Πραγματοποίησε επιστημονικά ταξίδια στην Αίγυπτο και σε άλλες χώρες της Εγγύς Ανατολής και αξιοποίησε θεωρητικά τις πρακτικές γνώσεις αυτών των λαών. Θεωρείται ο αρχαιότερος Έλληνας φιλόσοφος και επιστήμονας.

¹³ Προσωκρατικός φιλόσοφος, υποστηρικτής της ιωνικής φυσικής και κορυφαίος εκπρόσωπος του «υλοζωισμού» της Μιλήτου. Ασχολήθηκε με μετρήσεις αποστάσεων ανάμεσα στη Γη, τον Ήλιο, τη Σελήνη και τους άλλους γνωστούς τότε πλανήτες αξιοποιώντας τις επιστημονικές ανακαλύψεις των Περσών. Μίλησε για την αφθαρσία της ύλης, την εξέλιξη της ζωής πάνω στην υδρόγειο και αποθεοποίησε τα φυσικά φαινόμενα.

¹⁴ Προσωκρατικός φιλόσοφος, εκπρόσωπος του υλοζωισμού της Μιλήτου. Προώθησε την επιστημονική σκέψη από την κοσμογονία στην κοσμολογία και αντιμετώπισε όλα τα προβλήματα αναζητώντας λύσεις στον κόσμο της άμεσης εμπειρίας.

Ο **Φερεκύδης ο Σύριος**¹⁵ (584 – 500 π.Χ.) συνδυάζοντας στοιχεία από την προγενέστερη θεογονική ποίηση και τη σύγχρονή του φυσική φιλοσοφία επιχειρεί να εξηγήσει τη γένεση του κόσμου. Υποστηρίζει την αφθαρσία της ύλης με την, πρωτοποριακή για την εποχή του, ιωνική έννοια και εμπειριέχει στην δική του πρώτη τριάδα, σε αντιπαράθεση με αυτή του Ησίοδου, το Χρόνο.

Σύμφωνα με τον **Πυθαγόρα**¹⁶ (580 – 480 π.Χ.) ο χώρος («πνεύμα άπειρον» ή «κενόν») δεν έχει καμία φυσική επίπτωση πέρα από τη λειτουργία του ως παράγοντα που οριοθετεί τα διάφορα σώματα. Στην διδασκαλία του διαμορφώνεται η έννοια του αφηρημένου χώρου - έκτασης. Η πυθαγόρεια φιλοσοφία ανάγει τη φυσική στην αριθμητική.

Διάδοχος του Πυθαγόρα ο **Αρισταίος ο Δαμοφώντος**¹⁷ (6^{ος} αι π.Χ.) στο έργο του *Περί Αρμονίας* διατυπώνει την άποψη ότι συνέπεια της αιωνιότητας του θείου είναι η αιωνιότητα του σύμπαντος.

Η διαφοροποίηση ανάμεσα στον αέρα και το κενό εισάγεται από τον **Φιλόλαο**¹⁸ (5^{ος} αι. π.Χ.), ο οποίος στο βιβλίο του *Περί Φύσεως* υποστηρίζει ότι τα στοιχεία (νερό, αέρας, φωτιά, γη) έχουν καθορισμένες χωρικές δομές.

Ο **Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος**¹⁹ (570 – 470 π.Χ.), σύγχρονος του Πυθαγόρα, επιχειρεί να εξηγήσει τα ουράνια σώματα και τα μετεωρολογικά σώματα με βάση τη γη. Οι παρατηρήσεις του θέτουν τις βάσεις για τις επιστήμες της παλαιοντολογίας και της γεωλογίας.

Σύγχρονός του ο **Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης**²⁰ (579 – 500 π.Χ.) με βάση την πυθαγορική θεωρία των αντιθέσεων και την ηρακλειτική θεωρία της αντιθετικής αρμονίας, κατακτά την έννοια της διπολικότητας. Θεωρεί το σύμπαν αεικίνητο και άφθαρτο.

¹⁵ Μυθογράφος και κοσμολόγος, μελέτησε τα έργα των Φοινίκων και των Σύριων.

¹⁶ Ο συσχετισμός μεταξύ μαθηματικών, φυσικών, κοσμολογικών και ηθικοκοινωνικών ζητημάτων οδήγησε τον Πυθαγόρα στον καθορισμό δέκα αντίθετων ζευγών (πέρας – άπειρο, ένα – πλήθος, άρρεν – θήλυ, δεξιό – αριστερό, περιττό – άρτιο, τετράγωνο – ετερόμηκες, ευθύ – καμπύλο, φως – σκότος, αγαθό – κακό, ηρεμούν – κινούμενο) και από αυτόν προέρχεται η χρήση ορολογίας (κύκλος, σφαίρα, αρχή, πέρασ κλπ) που καθιερώθηκε στην ελληνική φιλοσοφία και επιστήμη. Αξιοποιώντας τις θεωρίες του Θαλή, του Αναξίμανδρου και του Φερεκύδη και αφού μελέτησε στα μακροχρόνια ταξίδια του τις μαθηματικές και αστρονομικές γνώσεις Αιγυπτίων, Βαβυλωνίων και Περσών, ο Πυθαγόρας αποδίδει ένα είδος χωρητικότητας στους αριθμούς, τους γεωμετρικοποιεί και τους διαχωρίζει με κενά.

¹⁷ Πυθαγόρειος μαθηματικός από τον Κρότωνα. Υπήρξε ο πρώτος διάδοχος του Πυθαγόρα στη σχολή του στη Σάμο.

¹⁸ Πυθαγόρειος φιλόσοφος και κοσμολόγος. Υποστήριξε ότι η Γη περιστρέφεται γύρω από τον άξονά της και ότι η Γη, ο Ήλιος και η Σελήνη καθώς και οι πέντε τότε γνωστοί πλανήτες, περιφέρονται όλοι γύρω από ένα «κεντρικό πυρ».

¹⁹ Ποιητής, θεολόγος και φιλόσοφος, από τους πρωτοπόρους του «Ελληνικού Διαφωτισμού» και πρόδρομος της Ελεατικής φιλοσοφικής σχολής. Πολυταξιδεμένος και επηρεασμένος από ποικίλες φιλοσοφίες, απέρριψε το δογματισμό και αντιμετώπιζε τα πράγματα πολύπλευρα και με σκεπτικιστικές τάσεις.

²⁰ Προσωκρατικός φιλόσοφος, υποστηρικτής του υλοζωισμού, και φυσιολόγος γιατρός. Το έργο του χαρακτηρίζεται από δημοκρατική ιδεολογία και φιλοσοφικό πλουραλισμό.

Ο **Εκαταίος ο Μιλήσιος**²¹ (560 – 480 π.Χ.) κατασκεύασε τον χάρτη της υδρογείου, το *Γης περίοδον*, διορθώνοντας αυτόν του Αναξίμανδρου, και έγραψε συνοδευτικά το έργο *Περιήγησις* που απαρτιζόταν από τα δυο βιβλία *Ευρώπη* και *Ασία*. Ο Εκαταίος δεν αρκέστηκε να προσδιορίσει μονοδιάστατα τις αποστάσεις μέσα στο χώρο, δηλαδή με βάση τους δρόμους και τις ακτές, αλλά προσπάθησε να επιτύχει μεγαλύτερη ακρίβεια βλέποντας τη θέση τους συσχετιστικά με τα σημεία του ορίζοντα και τους αστερισμούς. Επισήμανε στους χάρτες ζώνες και σχήματα που από τότε επικράτησαν στην χαρτογραφική πρακτική.

Κατά τον **Ηράκλειτο τον Εφέσιο**²² (540 – 580 π.Χ.) ουσία του σύμπαντος είναι η κοσμική φωτιά. Στο βιβλίο του *Περί Φύσεως* ασχολείται με τη δομή και λειτουργία του κόσμου και υποστηρίζει ότι το σύμπαν είναι μια συναρμογή αντίρροπων δυνάμεων που διασφαλίζουν την αρμονία. Αντιμετωπίζει φιλοσοφικά τις έννοιες: ταυτότητα - ετερότητα, αλλοίωση - μεταβολή, κίνηση - σχέση, χώρος - χρόνος, συνεχές και διαιρετότητα της ύλης. Εισάγει στην φιλοσοφία τις έννοιες μέτρο και λόγος.

Κατά τον **Παρμενίδη τον Ελεάτη**²³ (515 – 440 π.Χ.) το σύμπαν ήταν ένα συνεχές πλήρες, ένα συνεχές αμετάβλητο όλον.

Την ίδια θεωρία ασπαζόταν και ο **Μέλισσος**²⁴ (5^{ος} αι. π.Χ.), ο οποίος υποστηρίζει στο έργο του *Περί φύσεως ή περί του όντος* ότι «ούτε και υπάρχει το κενό, γιατί το κενό είναι τίποτα, κι εκείνο που είναι τίποτα δεν μπορεί να υπάρχει».

Ο **Αναξαγόρας**²⁵ (500 – 428 π.Χ.) επηρεασμένος από το Ζήνωνα, τον Παρμενίδη, τον σύγχρονό του Εμπεδοκλή και κυρίως από τον Αναξίμανδρο, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ύλη αποτελείται από μόρια κάθε είδους, μορφής, σχήματος, μεγέθους και αριθμού. Κάνει πειράματα για τις έρευνες σχετικά με την ύπαρξη κενού χώρου.

²¹ Γεωγράφος, ιστοριογράφος και λογογράφος. Αποκόμισε πλούσιες γνώσεις από τα ταξίδια του σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Εισήγαγε στην επιστήμη τις έννοιες της μεθοδολογίας και της έρευνας.

²² Φιλόσοφος και στοχαστής, επηρεασμένος από τη Σχολή της Μιλήτου. Προέκτεινε τα διδάγματα των παλαιότερων φυσικών φιλοσόφων και έφερε τον υλοζωισμό στην κριτικότερη έκφρασή του. Πίστευε ότι οι φυσικοί νόμοι διέπουν και τους ανθρώπινους.

²³ Προσωκρατικός φιλόσοφος, αρχηγός της Ελεατικής Σχολής και θεμελιωτής της οντολογίας και της γνωσιολογίας. Συνδυάζοντας τις θεωρίες του Ηράκλειτου, του Ξενοφάνη και των Πυθαγόρειων – και απορρίπτοντας κάποια μέρη τους – θεώρησε τον φυσικό κόσμο ως φαινομενικό και τον διέκρινε από τον πραγματικό, διασπώντας έτσι την ενιαία υλοζωιστική ουσία της ιωνικής κοσμολογίας σε πνευματοκρατική και υλιστική.

²⁴ Προσωκρατικός φιλόσοφος, εκπρόσωπος της Ελεατικής Σχολής. Συνέβαλε στο να νοηθεί το ον υπερβατικά εγκαταλείποντας την ιδέα περί τετελεσμένου του Παρμενίδη και προσθέτοντας τα γνωρίσματα του «απειρού» και «ασώματου».

²⁵ Ο Αναξαγόρας, όπως και οι άλλοι προσωκρατικοί φιλόσοφοι, προσπάθησε να συμπληρώσει την υπάρχουσα φυσική θεωρία με λεπτομερειακές εξηγήσεις των αστρονομικών, μετεωρολογικών και γεωλογικών φαινομένων με στόχο να βοηθήσει το λαό να απελευθερωθεί από το φόβο και τις δεισιδαιμονίες. Υποστήριξε ότι ο Ήλιος είναι ένα πυρακτωμένο πέτρωμα οπότε κατηγορήθηκε για αθεΐα και απελάθηκε από την Αθήνα.

Ο **Εμπεδοκλής ο Ακραγαντίνος**²⁶ (494 – 434 π.Χ.), συνδυάζοντας τις κυριότερες κοσμολογικές αρχές που είχαν προταθεί ως την εποχή του, μιλάει για το «πυκνό» σύμπαν το οποίο συντίθεται και αποσυντίθεται από τα τέσσερα αμετάβλητα «ριζώματα» (νερό, γη, αέρας και φωτιά). Υποστηρίζει ότι η ενέργεια επιδρά πάνω στην ύλη και ότι η κίνηση μεταβάλλει την ουσία. Εισάγει τις έννοιες της έλξης και της απώθησης.

Ο **Ζήνων ο Ελεάτης**²⁷ (490 – 415 π.Χ.) στο έργο του *Περί Φύσεως, Προς τους Φιλοσόφους* και *Εξήγησις των Εμπεδοκλέους* αναλύει τις θεωρίες του Παρμενίδη και του Εμπεδοκλή και αναπτύσσει μια πρωτότυπη συλλογιστική επιχειρηματολογώντας για το αδύνατο της πολλαπλότητας και της κινητικότητας του όντος. Θέτει καίρια προβλήματα χώρου, χρόνου, κίνησης κλπ, κι έτσι ανοίγει το δρόμο για τη φυσικομαθηματική θεμελίωση της κοσμολογίας των ατομικών φιλοσόφων. Είναι ο πρώτος που υπογραμμίζει τη σχέση ανάμεσα στο Χώρο και το Χρόνο – Διάρκεια ως συστήματα αναφοράς που περιγράφουν τα «πεπερασμένα πραγματικά όντα». Τα επιχειρήματά του σχετικά με τη δυνατότητα κίνησης του όντος συμπληρώνει αργότερα ο **Διόδωρος ο «Κρόνος»**²⁸ (360 – 290 π.Χ.).

Αντίθετα, ο **Διογένης ο Απολλωνιάτης**²⁹ (480 – 410 π.Χ.) αρνείται τη διδασκαλία των Ελεατών που χωρίζει το ον από τα φαινόμενα, καθώς και τη διδασκαλία του Εμπεδοκλή και του Αναξαγόρα που χωρίζουν την ενέργεια από την ύλη. Τάσσεται υπέρ του Αναξιμένη που θεωρεί τον αέρα ως ενιαία κοσμολογική αρχή.

Κατά τον **Δημόκριτο τον Αβδηρίτη**³⁰ (470 – 390 π.Χ.) ο χώρος είναι άπειρος και συνάγεται από άπειρο αριθμό ατόμων ορισμένου μεγέθους και έκτασης. Σύμφωνα με τη θεωρία του, οι ποιότητες των φυσικών σωμάτων και φαινομένων δεν εξηγούνται από την ίδια την ουσία των ατόμων, αλλά από το «συναγελασμό» τους μέσα στο κενό. Αποδίδει την κίνηση στις αδιάκοπες συγκρούσεις μέσα στον άπειρο χώρο. Ο χώρος είναι άπειρος, ενώ η ενσώματη έκταση πεπερασμένη. Ο χώρος είναι δυνατόν να καταλαμβάνεται από σώματα, αλλά η ενσώματη έκταση δεν είναι διαπερατή και υπόκειται σε όλες τις μεταλλαγές της ύλης. Ο χώρος είναι αμετάβλητος και αμετακίνητος.

²⁶ Προσωκρατικός φιλόσοφος με έντονες επιδράσεις της ιωνικής φυσικής, της ορφικοπυθαγορικής θεολογίας και της ελεατικής οντολογίας. Από τις θεωρίες του ξεκίνησε ο διχασμός που επικράτησε τους επόμενους αιώνες ανάμεσα στις υλιστικές και πνευματοκρατικές ερμηνείες του κόσμου.

²⁷ Προσωκρατικός φιλόσοφος, εκπρόσωπος της Ελεατικής Σχολής και ευρετής της διαλεκτικής (κατά τον Αριστοτέλη). Είναι ο πρώτος φιλόσοφος που ασχολήθηκε μεθοδικά με τα λογικά επακόλουθα των φυσικών θεωριών. Στη θεωρία του έχουν αφητηρία ο γνωσιολογικός σκεπτικισμός και ο μηδενισμός των σοφιστών.

²⁸ Φιλόσοφος της Μεγαρικής Σχολής και δάσκαλος του Ζήωνα του Κιτιά και του Αρκεσίλαου. Ασχολήθηκε κυρίως με προβλήματα λογικής.

²⁹ Προσωκρατικός φιλόσοφος, εκπρόσωπος της ιωνικής φυσικής, υποστηρικτής του υλοζωισμού. Ασχολήθηκε με την ιατρική έρευνα και θεωρείται ο πρώτος φυσιολόγος. Επιχειρεί την διάκριση ανάμεσα σε ένα φυσικό και ένα ψυχολογικό γεγονός.

³⁰ Φιλόσοφος και επιστήμονας, ασχολήθηκε μεθοδικά με όλες τις επιστήμες της εποχής του και έγραψε γι' αυτές συγγράμματα και πραγματείες. Αναγνώριζε ως αληθινή μόνο τη φυσική πραγματικότητα και αντιμετώπιζε όλες τις διεργασίες προς τη γνώση, από την αίσθηση ως τη νόηση, ως φυσικούς μηχανισμούς.

Σύγχρονός του ο **Θεόδωρος ο Κυρηναίος**³¹ (470 – 380 π.Χ.) ασχολείται με τα μαθηματικά και την κατασκευή της τετραγωνικής ρίζας των αριθμών από το 2 ως το 17.

Ο πρώτος που γράφει διδακτικό βιβλίο γεωμετρίας είναι ο **Ιπποκράτης ο Χίος**³² (470 – 400 π.Χ.). Σύμφωνα με τον Σιμπλίκιο, στο βιβλίο του *Στοιχεία*, που δεν σώθηκε, γράφει μαθηματικές πραγματείες παρέχοντας αποδείξεις με αφετηρία ορισμένες γενικές αρχές. Στον τομέα της έρευνας ασχολείται με το δήλιο (= διπλασιασμός του κύβου) πρόβλημα και με τον τετραγωνισμό του κύκλου.

Για την καταγραφή των αστρονομικών παρατηρήσεων σε ένα σταθερό ημερολογιακό σύστημα ο **Μέτων**³³ (δεύτερο μισό 5^{ου} αι π.Χ.) προτείνει τον «19ετή κύκλο».

Οι «ιδέες» του **Πλάτωνα**³⁴ (427 – 347 π.Χ.) θέτουν σε άλλη βάση τη χωροχρονική ύπαρξη των όντων, καθώς αυτά εννοούνται ως αυθύπαρκτα έξω από τη συνείδηση του ανθρώπου. Έννοιες όπως άπειρο, εικασία, ουσία κ.ά. αναλύονται φιλοσοφικά. Η απλή δήλωση του χώρου δεν ικανοποιεί τον Πλάτωνα και όπως φαίνεται στο έργο του *Τίμαιος* ταυτίζει την ύλη με τον κενό χώρο. Ένα φυσικό σώμα είναι ένα τμήμα του χώρου οριοθετημένο από γεωμετρικές επιφάνειες που δεν εμπεριέχουν τίποτα άλλο εκτός από κενό χώρο. Από τους Στωικούς η «πλατωνική ύλη» θεωρείται ως ένα είδος σώματος που στερείται ποιότητας, ενώ από τους νεοπλατωνικούς ως μια δυνατότητα της σωματικότητας. Ο Πλάτωνας ανάγει τη φυσική σε γεωμετρία και θεωρεί ότι τα γένη – στοιχεία έχουν χωρικές δομές (νερό – εικοσάεδρο, αέρας – οκτάεδρο, φωτιά – πυραμίδα, γη – κύβος).

Ο **Αρχύτας ο Ταραντίνος**³⁵ (430 – 350 π.Χ.), διατυπώνει σαφή αντίληψη για την αφηρημένη έννοια του χώρου στις εργασίες του για τη φύση του χώρου. Διακρίνει τον τόπο/ χώρο από την ύλη. Συγκεκριμένα, ο τόπος είναι αυθύπαρκτος και ανεξάρτητος από το σώμα. Κάθε σώμα όμως καταλαμβάνει κάποιον τόπο και δεν μπορεί να υπάρχει παρά μόνο αν υπάρχει και ο τόπος του. Επομένως, ο τόπος καθορίζει τον όγκο των σωμάτων. Για τον Αρχύτα ο χώρος αποτελεί ένα είδος αρχέγονης ατμόσφαιρας που περιβάλλει όλα τα πράγματα, θέτει σύνορα στα σώματα που εμπεριέχει και προσδιορίζει το σχήμα και το μέγεθός τους, διαθέτει πίεση και τάση, καταλαμβάνει μια πεπερασμένη έκταση και οριοθετείται από το άπειρο κενό.

³¹ Μαθηματικός με γενικότερη φιλοσοφική μόρφωση. Υπήρξε μαθητής του Πρωταγόρα και δάσκαλος του Θεαίτητου του Αθηναίου και του Πλάτωνα στην Κυρήνη.

³² Γεωμέτρης και μαθηματικός. Ίδρυσε δική του σχολή.

³³ Αστρονόμος, μηχανικός και γεωμέτρης. Το σεληνιακό έτος που πρότεινε στηριζόταν στην ύπαρξη 7 εμβόλιμων μηνών (ως 13^{ος} μήνας του έτους) σε ένα κύκλο 19 ετών. Ο «Κύκλος του Μέτωνα» ή «Κύκλος της Σελήνης» χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα για τον καθορισμό της ημερομηνίας του Πάσχα, καθώς κάθε 19 χρόνια επαναλαμβάνονται οι ίδιες φάσεις της Σελήνης.

³⁴ Φιλόσοφος, ιδρυτής της Ακαδημίας. Ασχολήθηκε με την αρετολογία, τη ψυχολογία, την πολιτειολογία, την οντολογία, τη διαλεκτική, την ιστορία, τη φιλοσοφία της τέχνης, την κοσμολογία, την ανθρωπολογία, τα μαθηματικά και το δίκαιο.

³⁵ Πυθαγόρειος μαθηματικός και φιλόσοφος που προσέγγισε με μαθηματική σκέψη τα προβλήματα των επιστημών της μουσικής, της γεωμετρίας, της στερεομετρίας, της αστρονομίας και της ακουστικής.

Η θεωρία των άρρητων μεγεθών καθώς και η κατασκευή των πέντε κανονικών πολυέδρων είναι έργο του **Θεαίτητου του Αθηναίου**³⁶ (414 – 367 π.Χ.), μαθητή του Θεόδωρου του Κυρηναίου.

Μαθητής του Αρχύτα ο **Εύδοξος ο Κνίδιος**³⁷ (408 – 355 ή 395 – 340 π.Χ.) με το έργο του στη γεωμετρία διαμορφώνει τα αρχαία ελληνικά μαθηματικά. Στα βιβλία του *Φαινόμενα*, *Περί ταχών* και *Ένοπτρον* περιγράφει τους αστερισμούς, εξηγεί τις φαινόμενες κινήσεις των ουράνιων σωμάτων βάσει γεωμετρικού μοντέλου και εισάγει την έννοια της ουράνιας σφαίρας.

Μαθητής του Εύδοξου ο **Αρισταίος ο Πρεσβύτερος**³⁸ (β' μισό 4^{ου} αι π.Χ.) γράφει πέντε βιβλία με τίτλο *Στοιχεία των κωνικών τομών* και ένα σύγγραμμα *Περί των κανονικών στερεών σωμάτων*.

Ο **Ξενοκράτης ο Χαλκηδόνιος**³⁹ (396 – 314 π.Χ.) ταυτίζει τις έννοιες της μονάδας – δυάδας με το αρσενικό – θηλυκό και την ψυχή με τον αριθμό. Ερμηνεύει τα πράγματα με τριαδικότητα: διαιρεί τον κόσμο σε τρεις περιοχές (υποσελήνια, ουράνια, υπερουράνια), τη γνώση σε τρεις διαβαθμίσεις (αίσθηση, παράσταση, νόηση), τη φιλοσοφία σε τρεις τομείς (Λογική, Φυσική, Ηθική).

Ο **Ηρακλείδης ο Ποντικός**⁴⁰ (390 – 310 π.Χ.), έχοντας υπόψη τις θεωρίες του Πυθαγόρα, του Αναξαγόρα και του Δημόκριτου, έθεσε ως κοσμολογικές αρχές του τους «άναρμους όγκους» από τους οποίους συντίθενται όλα τα φυσικά σώματα.

Η φυσική φιλοσοφία συμπληρώνεται από το επιστημονικό έργο του **Αριστοτέλη του Σταγειρίτη**⁴¹ (384 – 322 π.Χ.) με τα βιβλία του *Φυσική Ακρόασις*, *Μετεωρολογικά*, *Περί Γενέσεως και Φθοράς*, *Περί Ουρανού*, *Περί Ζώων Μορίων*. Βασική οντολογική θέση του είναι ότι η ουσία των πραγμάτων είναι σύνθετη από ύλη και μορφή. Εισάγει στη φιλοσοφία το τελεολογικό κριτήριο και την έννοια της «εντελέχειας». Αποσαφηνίζει τους όρους άπειρο, μάζα, κενό, συνεχές, χώρος, χρόνος, κίνηση, μεταβολή. Επισημαίνει τη σχετικότητα χώρου – χρόνου – κίνησης. Υποστηρίζει ότι όλα βρίσκονται σε αιώνια κίνηση. Επηρεασμένος από τη φυσική φιλοσοφία των προσωκρατικών θεωρεί ότι τα φυσικά σώματα είναι κράματα των τεσσάρων στοιχείων (νερό – φωτιά – γη- - αέρας) και προσθέτει ένα πέμπτο, τον αιθέρα, ως συστατικό της

³⁶ Μαθηματικός, μέλος της Πλατωνικής Ακαδημίας. Τα επιστημονικά του επιτεύγματα συμπεριλαμβάνονται στο 10^ο και 13^ο βιβλίο των *Στοιχείων* του Ευκλείδη.

³⁷ Μαθηματικός, αστρονόμος, γεωγράφος, γιατρός, νομοθέτης, φιλόσοφος και μουσικός. Επηρεάστηκε από τους σοφιστές και από τους ιερείς της Ηλιούπολης. Ίδρυσε τη «Σχολή της Κυζίκου». Πρότεινε το ημερολόγιο που αργότερα καθιέρωσε ο Ιούλιος Καίσαρας.

³⁸ Μαθηματικός που διαδέχτηκε τον Εύδοξο στη διεύθυνση της Σχολής της Κυρήνης.

³⁹ Πλατωνικός φιλόσοφος, σχολάρχης της Ακαδημίας, συμμαθητής του Ηρακλείδη του Ποντικού και του Αριστοτέλη. Του αποδίδονται 76 τίτλοι έργων. Άσκησε μεγάλη επίδραση στο μεταγενέστερο πυθαγορισμό και πλατωνισμό.

⁴⁰ Φιλόσοφος με έντονες ορφικοπυθαγορικές, πλατωνικές και αριστοτελικές επιδράσεις. Επέμενε σε ξεπερασμένες από την επιστήμη της εποχής του θεοκρατικές εξηγήσεις και χαρακτηριζόταν από μια τάση παραδοξολογίας. Εκλαΐκευσε την πυθαγορική και την πλατωνική φιλοσοφία.

⁴¹ Φιλόσοφος και επιστήμονας, θεμελιωτής και πρόδρομος των περισσότερων επιστημονικών κλάδων. Ίδρυσε την Περιπατητική Σχολή. Επιχείρησε να απαντήσει σε όλα τα ερωτήματα λαμβάνοντας υπόψη του τόσο τα ιστορικά όσο και τα κοινωνικά δεδομένα.

εξωτερικής περιφέρειας των σωμάτων και μοναδικό συστατικό του σύμπαντος «από τη σελήνη και πέρα».

Κοντά στον Αριστοτέλη σπουδάζει ο **Κάλιππος ο Κυζικηνός**⁴² (τέλη 4^{ου} αι π.Χ.) που τελειοποιεί το σύστημα των ομόκεντρων σφαιρών του Εύδοξου και ερμηνεύει τις κινήσεις των πλανητών σύμφωνα με τις αστρονομικές του παρατηρήσεις.

Το ενδιαφέρον για την «ατομική θεωρία» του Δημόκριτου ανανεώνει ο **Επίκουρος**⁴³ (341 – 270 π.Χ.) στη φιλοσοφία του οποίου ο χώρος γίνεται αντιληπτός ως κενή έκταση χωρίς επίδραση στην κίνηση της ύλης. Σύμφωνα με τη θεωρία του το σύμπαν είναι άπειρο, αμετάβλητο και αποτελείται από άτομα και κενό.

Ο σύγχρονος του Επίκουρου **Ζήνων ο Κιτιεύς**⁴⁴ (333 – 262 π.Χ.) στηρίζεται στον Ηράκλειτο. Διδάσκει ότι το σύμπαν στο σύνολο και τα μέρη του συντίθεται και αποσυντίθεται από το ενεργητικό («ποιούν») και το παθητικό («πάσχον») στοιχείο μέσα από διαδικασίες αυστηρά προκαθορισμένες σε μια ατέρμονη αλυσίδα από αίτια και αιτιατά που παράγουν αιώνια επαναλαμβανόμενες ταυτόσημες καταστάσεις. Σύμφωνα με τη θεωρία του, το σύμπαν σε καθορισμένες χρονικές περιόδους αναφλέγεται και ξαναγίνεται, ίδιο και απaráλλακτο στο σύνολο και στα μέρη του ως την τελευταία λεπτομέρεια.

Με το έργο *Στοιχεία* του **Ευκλείδη**⁴⁵ (β' μισό 4^{ου} αι – αρχές 3^{ου} αι π.Χ.) συγκεντρώνονται οι θεωρίες του Πυθαγόρα, του Ιπποκράτη, του Εύδοξου, του Θεαίτητου, του Αρισταίου, και διαρθρώνονται με τέτοιο τρόπο που από τις γενικές τους αρχές προκύπτουν διαδοχικά τα ευκλείδεια συμπεράσματα. Εισάγονται οι έννοιες «χρυσή τομή», «γεωμετρική άλγεβρα», και άλλοι όροι της μαθηματικής επιστήμης.

Ως συμπλήρωμα αυτού του έργου μπορεί να θεωρηθεί το *Περί Σφαιρας και Κυλίνδρου* του **Αρχιμήδη**⁴⁶ (287 – 212 π.Χ.). Ανάμεσα σ' άλλα παρουσιάζει την πρώτη συστηματική διαπραγμάτευση θεμάτων θεωρητικής μηχανικής στο έργο του *Περί Επιπέδων Ισορροπιών ή Κέντρα Βαρών Επιπέδων* και υδροστατικής στο *Περί Οχουμένων*.

⁴² Αστρονόμος, γνωστός για τη βελτίωση του «ημερολογίου του Μέτωνα». Συγκεκριμένα, πρότεινε να παραλείπεται κάθε 76 χρόνια μία μέρα, έτσι ώστε κάθε έτος να διαρκεί 365,25 μέρες και κάθε μήνας 29,53. Η περίοδος των 76 ετών ονομάστηκε «Κύκλος του Καλλίππου».

⁴³ Φιλόσοφος, ιδρυτής του Κήπου. Μελετούσε και δίδασκε φυσική και μετεωρολογία γιατί πίστευε ότι αυτές οι επιστήμες εξηγούν όσα συμβαίνουν στο χώρο ανεξάρτητα από προλήψεις, μύθους και δεισιδαιμονίες και ότι μπορούν να ελευθερώσουν το λαό από το άγχος το σχετικό με αυτές τις αντιλήψεις.

⁴⁴ Φιλόσοφος, θεμελιωτής της Στωικής φιλοσοφίας και ιδρυτής της Στοάς. Επιζητώντας να ξεπεράσει την αντιθετική δυαρχία τόσο του Πλάτωνα (ύλη – ιδέα) όσο και του Αριστοτέλη (ύλη – είδος) εισηγείται δυο κοσμολογικές αρχές με κοινό γνώρισμα ουσίας τη σωματικότητα.

⁴⁵ Μαθηματικός που επηρέασε με το έργο του τον επιστημονικό τρόπο σκέψης σε όλο τον κόσμο. Στο έργο του διακρίνεται νεοπλατωνικό φιλοσοφικό υπόβαθρο με αριστοτελικές επιδράσεις.

⁴⁶ Μαθηματικός, θεμελιωτής της θεωρητικής μηχανικής και του απειροστικού λογισμού. Πραγματοποίησε πολυάριθμες τεχνικές εφευρέσεις. Η θεωρητική συστηματικότητα, η μεθοδολογική πρωτοτυπία και η συγγραφική τελειότητα των έργων του τα καθιστούν υπόδειγμα μαθηματικών συγγραμμάτων.

Ο **Χρύσιππος ο Σολεύς**⁴⁷ (281 – 205 π.Χ.) σύμφωνα με τα έργα του *Περί Ουσίας*, *Περί Κόσμου* και *Περί Ειμαρμένης* δέχεται δύο αρχές, την ύλη και την αιτία. Ο κόσμος περιγράφεται σαν έλλογος ζωντανός οργανισμός που τον συνθέτουν οι προσμίξεις των στοιχείων σε μια διαδικασία κοσμικών «εκπυρώσεων» και «παλιγγενεσιών».

Θεμελιωτής της Φυσικής και Μαθηματικής Γεωγραφίας θεωρείται ο **Ερατοσθένης**⁴⁸ (276 – 195 π.Χ.), ο οποίος στο έργο του *Γεωγραφικά* εξετάζει κριτικά την ιστορία της γεωγραφίας καθώς και τη φυσική, μαθηματική και πολιτική γεωγραφία.

Με το αρχιμήδαιο και με το δήλιο πρόβλημα ασχολείται και ο **Διοκλής**⁴⁹ (2^{ος} αι. π.Χ.) στο βιβλίο του *Περί πυρρείων*.

Σύγχρονός του ο **Ίππαρχος**⁵⁰ (2^{ος} αι. π.Χ.) στα βιβλία του *Περί της πραγματείας των εν κύκλω ευθειών*, *Περί της των συνανατολών πραγματείας* και *Περί της των ιβ ζωδίων αναφοράς* λύνει προβλήματα της επίπεδης και της σφαιρικής τριγωνομετρίας. Βελτιώνει τα αστρονομικά όργανα της εποχής του και μελετά συστηματικά τους απλανείς αστέρες. Στο βιβλίο του *Περί της μεταπτώσεως των τροπικών και ισημερινών σημείων* αναφέρεται την μετάπτωση των Ισημερινών. Συμπεραίνει ότι η φαινόμενη τροχιά του Ήλιου είναι ελλειπτική και όχι κυκλική, προτείνει τρεις φάσεις σχετικά με την κίνηση της Σελήνης και στο έργο του *Περί μεγεθών και Αποστημάτων* υπολογίζει με ακρίβεια το μέγεθός της, καθώς και τη μέση απόστασή της από τη Γη. Στη γεωγραφία χρησιμοποιεί αστρονομικές μεθόδους για τον προσδιορισμό του γεωγραφικού πλάτους και τις διαφορές των τοπικών χρόνων για το γεωγραφικό μήκος.

Στις θεωρίες του Αναξαγόρα, του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη και του Ποσειδωνίου στηρίζεται και ο **Διόδωρος ο Αλεξανδρεύς**⁵¹ (1^{ος} αι. π.Χ.), ο οποίος στα έργα του *Ανάλημμα* και *Μετεωρολογική Στοιχείωσις* ασχολείται με αστρονομικά και μαθηματικά προβλήματα.

⁴⁷ Στωικός φιλόσοφος, ασχολήθηκε μεθοδικά και αναλυτικά με όλα τα θέματα της φιλοσοφίας. Έγραψε 705 συγγράμματα.

⁴⁸ Αστρονόμος, μαθηματικός, γεωγράφος, φιλόλογος, φιλόσοφος και ποιητής. Μαθήτευσε στην Ακαδημία και στη Στοά. Η ευρυμάθεια και η πολύπλευρη συγγραφική του δραστηριότητα τον κατέστησαν πανεπιστήμονα.

⁴⁹ Μαθηματικός και φυσικός. Επινόησε την «κισσοειδή» καμπύλη (3^{ου} βαθμού) της οποίας το όργανο χάραξης εφηύρε αργότερα ο Νεύτωνας. Ασχολήθηκε με τα εστιακά κάτοπτρα.

⁵⁰ Αστρονόμος, μαθηματικός και γεωγράφος. Θεωρείται ο ιδρυτής της επιστημονικής αστρονομίας και ο θεμελιωτής της επίπεδης τριγωνομετρίας.

⁵¹ Φυσικός, μαθηματικός, αστρονόμος και φιλόσοφος. Ασχολήθηκε με μετρήσεις αποστάσεων ανάμεσα στα ουράνια σώματα και σύνταξε κανονισμούς για την κατασκευή ηλιακών ωρολογίων.

3^η συνάντηση

θέμα: ανάλυση του υλικού: χρονολογική ανάγνωση

χώρος: εικαστικό εργαστήρι του κτιρίου Παπαστράτου

διάρκεια: παρουσίαση διαφανειών: 20' – περιήγηση: 5' – ομαδική δραστηριότητα: 1 ώρα

υλικά: slides – προβολέας slides – χαρτί μέτρου – φωτοτυπημένες προσωπογραφίες/ φωτογραφίες προτομών κλπ των ιστορικών προσώπων που αναφέρονται στο κείμενο – αποσπάσματα του έργου τους που αφορούν τις θεωρίες του χώρου – ψαλίδια, κόλλες, μολύβια

στάδια:

1. οι εμπυχωτές/ εμπυχωτίριες παρουσιάζουν slides με έργα τέχνης που έχουν ως θέμα τους τα ιστορικά πρόσωπα στα οποία οδήγησε η έρευνα (βλ 1^η και 2^η συνάντηση) ή άλλα έργα τέχνης που αναφέρονται στην εποχή ή σχετίζονται με το θέμα, δίνοντας παράλληλα συνοπτικές πληροφορίες σχετικά με τους καλλιτέχνες που τα δημιούργησαν, το καλλιτεχνικό ρεύμα και τα μουσεία στα οποία βρίσκονται
2. ατομική περιήγηση στο χώρο με στόχο την εξοικείωση και τον προσανατολισμό σε σχέση με τα εργαλεία και τις επιφάνειες εργασίας
3. επεξεργασία των φωτοτυπημένων έργων και αποσπασμάτων
4. ομαδική δημιουργία κολλάζ: παρουσίαση των ιστορικών προσώπων με χρονολογική σειρά και τοποθέτηση των αποσπασμάτων τους σε μορφή comic

4^η συνάντηση

θέμα: ανάλυση του υλικού: θεματική ανάγνωση

χώρος: κυλικείο πανεπιστημιακού κτιρίου στο Φυτόκο

διάρκεια: συζήτηση: 20' – προετοιμασία: 15' – παρουσίαση: 40' – αξιολόγηση: 15'

υλικά: «τράπεζα υλικών», κολλάζ 3^{ης} συνάντησης, φωτογραφική μηχανή

στάδια:

1. οι εμπυχωτές/ εμπυχωτίριες παρακινούν τα μέλη της ομάδας να μελετήσουν το κολλάζ και να συγκρίνουν τις έννοιες του χώρου, να σχολιάσουν την ιστορική εξέλιξη των θεωριών του χώρου κλπ
2. με βάση τις μορφές του κολλάζ, οι εμπυχωτές/ εμπυχωτίριες προτρέπουν τα μέλη της ομάδας να χρησιμοποιήσουν πανιά, χαρτιά κλπ αντικείμενα από την «τράπεζα υλικών» και να υποδυθούν κάποιο από τα ιστορικά πρόσωπα
3. ανάλογα με τα πρόσωπα που υποδύονται και χρησιμοποιώντας σαν οδηγό το κολλάζ, οι συμμετέχοντες ομαδοποιούνται εκφράζοντας το περιεχόμενο των θεωριών που ασπάζονται (πχ οι «Αναξιμένης» - «Διογένης» - «Απολλωνιάτης» σχηματίζουν μια ομάδα που εναντίον της στρέφεται η ομάδα του «Εμπεδοκλή» - «Αναξαγόρα» / ο «Αρισταίος ο Πρεσβύτερος» μιμείται την κίνηση του «Εύδοξου» που με τη σειρά του μιμείται την κίνηση του «Αρχύτα» επειδή συνδέονται με σχέσεις μαθητείας / ο «Ζήνων» στηρίζεται στον «Ηράκλειτο» / ο «Επίκουρος» παριστάνει το μεγεθυντικό καθρέφτη του «Δημόκριτου» καθώς ανανεώνει το ενδιαφέρον για τη θεωρία του κοκ) ενώ άλλα μέλη της ομάδας αποθανατίζουν τις σκηνές
4. συζήτηση – αξιολόγηση της εμπειρίας

5^η συνάντηση

θέμα: πώς θα ήταν ο κόσμος αν ίσχυε η θεωρία του ...;

χώρος: εργαστήρια αρχιτεκτονικής

διάρκεια: 1 ½ ώρα +

υλικά: «τράπεζα υλικών», χρώματα, πηλός, χαρτόνια και τα ανάλογα εργαλεία (πινέλα, σπάτουλες, κοπίδια κλπ)

στάδια:

1. οι συμμετέχοντες επιλέγουν αν θα εργαστούν ατομικά ή ομαδικά
2. τα άτομα και οι ομάδες επιλέγουν τη θεωρία με την οποία θα ασχοληθούν
3. δημιουργία κατασκευών/ μακετών/ ζωγραφικών έργων/ γλυπτών κλπ (πχ μακέτα μιας ξύλινης γης που μένει πλωτή πάνω στο νερό σύμφωνα με τη θεωρία του Θαλή του Μιλήσιου κοκ)

6^η συνάντηση

θέμα: επέκταση του θέματος στη σύγχρονη ζωή

χώρος: διάδρομοι πανεπιστημιακών χώρων

διάρκεια: 1 ½ ώρα

υλικά: 1 βιντεοκάμερα για κάθε ομάδα

στάδια:

1. κάθε ομάδα επιλέγει έναν διάδρομο ενός πανεπιστημιακού κτιρίου
2. κάθε ομάδα καλείται να κινηματογραφήσει το χώρο και τις κινήσεις μέσα σ' αυτόν και να παρέμβει σ' αυτόν, «προσλαμβάνοντας» την έννοια του χώρου όπως στον αρχαίο κόσμο και «εφαρμόζοντας» τις σχετικές θεωρίες (πχ παραλληλισμός της συνεχής κίνησης στους διαδρόμους με τη θεωρία του Ηράκλειτου κοκ)

7^η συνάντηση

θέμα: στήσιμο μιας έκθεσης

χώρος: τρούλος κτιρίου Παπαστράτου

διάρκεια: 1 ½ ώρα

στάδια:

1. συγκέντρωση όλων των προς έκθεση έργων (κείμενο – κολλάζ – φωτογραφίες – κατασκευές)
2. συζήτηση για την καλύτερη αξιοποίηση του χώρου
3. στήσιμο των έργων
4. τοποθέτηση επεξηγηματικών σχολίων, λεζάντων κλπ
5. σχολιασμός της εμπειρίας

8^η συνάντηση

θέμα: οργάνωση ενός μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος

χώρος: τρούλος κτιρίου Παπαστράτου

διάρκεια: 1 ½ ώρα

υλικά: «τράπεζα υλικών»

στάδια:

1. κάθε ομάδα επιλέγει ένα έργο της έκθεσης
2. με τη βοήθεια των εμπυχωτών το παρατηρεί και το κρίνει μουσειολογικά
3. διαλέγει μια μέθοδο προσέγγισής του αξιοποιώντας τη συνολική εμπειρία του προγράμματος («τράπεζα υλικών», παιδαγωγικές ασκήσεις κλπ)
4. κάθε ομάδα παίρνει το ρόλο των εμπυχωτών και εφαρμόζει στην υπόλοιπη ομάδα το μικρό μουσειοπαιδαγωγικό της πρόγραμμα

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. MAX JAMMER
ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΕΚΔ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2001
2. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ
ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΕΚΔ. GUTENBERG, ΑΘΗΝΑ 1998
3. DOREEN MASSEY
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΧΩΡΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ – ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ Ε.Μ.Π., ΑΘΗΝΑ 2001
4. ENRIC MIRALLES
ΜΙΑ ΛΥΧΝΙΑ, ΔΥΟ ΕΡΓΑ
ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ – ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ Ε.Μ.Π., ΑΘΗΝΑ 2001
5. ΤΑΣΟΣ Κ. ΜΠΙΡΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΧΙΛΙΕΤΙΑΣ
ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ – ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ Ε.Μ.Π., ΑΘΗΝΑ 2001
6. RICHARD SCOFFIER
Η ΠΟΛΗ ΧΩΡΙΣ ΤΟ ΕΞΩ
FUTURA, ΑΘΗΝΑ 2000
7. UMBERTO ECO
ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΜΙΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΝΗΣΟΣ, ΑΘΗΝΑ 2001
8. ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ
ΥΠΕΡΤΟΠΟΣ
FUTURA, ΑΘΗΝΑ 1999
9. LE CORBUSIER
ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΣΠΙΤΙ
LIBRO, ΑΘΗΝΑ 1998
10. *UNG DANSK ARKITEKTUR & DESIGN*
©ARKITEKTENS FORLAG 1999
11. ZONE ATTIVE
-40 THE NEW GENERATION OF INTERNATIONAL ARCHITECTURE
SKIRA, MILANO 2002
12. ΜΕΜΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
ΑΠΟΥΣΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ – ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΩΡΑΙΟ – Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ
FUTURA, ΑΘΗΝΑ 1998
13. Ε. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΕ ΜΙΑ ΕΝΙΑΙΑ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΣΕ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, ΑΘΗΝΑ 1998
14. ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΗΝΟΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΝΙΑΙΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
Σ. Γ. ΖΗΝΟΣ, ΑΘΗΝΑ 1990

15. ΠΑΝΟΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1988
16. ΝΗΛ ΠΟΣΤΜΑΝ & ΤΣΑΡΛΣ ΒΑΪΝΓΚΑΡΤΝΕΡ
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΑ ΜΕΣΟ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΟΥ
ΜΠΟΥΚΟΥΜΑΝΗΣ, ΑΘΗΝΑ ΧΧ
17. ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΚΟΓΚΟΥΛΗΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΑΦΟΙ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986
18. ΣΠΥΡΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΑΘΗΝΑ 1999
19. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΓΕΩΡΓΟΥΣΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
Ι. ΦΕΛΕΚΗ, ΑΘΗΝΑ 1979
20. ΑΧΙΛΛΕΑΣ Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ
ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΑΦΟΙ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986
21. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ε. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ
ΑΦΟΙ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1997
22. E. STONES
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
ΓΡΗΓΟΡΗ, ΑΘΗΝΑ 1978
23. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΦΟΙ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1990
24. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΦΡΑΣΣΑΡΗ
Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΣΕ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΦΡΑΣΣΑΡΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1991
25. ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΜΠΕΛΛΑΣ
ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ, ΑΘΗΝΑ 1985
26. ΓΚΕΡΧΑΡΤΝΤ ΖΙΛΣΚΙ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ «ΑΝΤΙΑΥΤΑΡΧΙΚΗΣ» ΑΓΩΓΗΣ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ, ΑΘΗΝΑ 1988
27. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΟΛΥΖΩΗΣ
ΔΕΝ ΑΝΤΕΧΩ ΑΛΛΟ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΣΚΑΤΑ
ΑΧΑΪΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ, ΠΑΤΡΑ 1988
28. F. LOMBARDI
ΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΟΝΙΟ ΓΚΡΑΜΣΙ
ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986

29. DAVID CANTER
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
UNIVERSITY STUDIO PRESS, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988
30. DAVID CANTER
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ & ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
UNIVERSITY STUDIO PRESS, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1990
31. ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΣΟΥΚΑΛΑ
ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1998
32. Χ. Α. ΣΦΑΕΛΛΟΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: Η ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΧΩΡΟ
ΓΝΩΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1991
33. DAVID ALDERTON
USING INDUSTRIAL SITES
ENGLISH HERITAGE, COLCHESTER 1995
34. HLIDE S. HEIN
THE MUSEUM IN TRANSITION – A PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE
SMITHSONIAN INSTITUTION PRESS, WASHINGTON 2000
35. JOHN H. FALK & LYNN D. DIERKING
THE MUSEUM EXPERIENCE
WHALESBACK BOOKS, WASHINGTON 1992
36. G. ELLIS BURSCAW
INTRODUCTION TO MUSEUM WORK
ALTAMIRA PRESS, USA 1997
37. BILL HILLIER & JULIENNE HANSON
THE SOCIAL LOGIC OF SPACE
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, CAMBRIDGE 1993
38. COLIN ROWE & ROBERT SLUTZKY
TRANSPARENCY
BIRKHÄUSER GTA, BERLIN 1997
39. ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Η ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΧΩΡΟ
ΕΚΔ. ΚΑΛΒΟΣ, 1990
40. ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΑΠΑΔΟΜΠΑΚΗΣ
ΧΩΡΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ – 1
ΕΚΔ. ΕΞΑΝΤΑΣ, 1988
41. IVAN ILLICH
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΙ;
ΕΚΔ. ΣΠΗΛΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ ΧΧ
42. ΜΑΤΟΥΛΑ ΣΚΑΛΤΣΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ
ΕΚΔ. ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1999
43. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΚΟΥΡΓΚΟΥΤΑ
Ω ΓΛΥΚΥ ΜΟΥ ΕΑΡ
ΕΚΔ. ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ, ΑΘΗΝΑ 2002

44. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ
ΧΑΟΣ ΚΑΙ ΠΙΘΑΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ
ΕΚΔ. ΒΑΝΙΑΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΧΧ
45. PAUL C. W. DAVIES
ΤΟ ΤΥΧΑΙΟ ΣΥΜΠΑΝ
ΕΚΔ. ΚΩΣΤΑΡΑΚΗ, ΑΘΗΝΑ 1995
46. JOSEPH CAMPBELL
ΟΙ ΜΑΣΚΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ – ΠΡΩΤΟΓΟΝΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ
ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, ΑΘΗΝΑ 1995
47. JOSEPH CAMPBELL
ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ – ΜΙΑ ΒΑΘΥΤΕΡΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΕΚΔ. ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, ΑΘΗΝΑ 1990
48. 5^ο ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΜΟΥΣΕΙΟ – ΣΧΟΛΕΙΟ
ΕΚΔ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΒΟΛΟΣ 1999
49. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Γ. ΧΑΡΙΤΟΣ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΚΔ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΒΟΛΟΣ 2000
50. PETER WOODHEAD & GEOFFREY STANSFIELD
KEYGUIDE TO INFORMATION SOURCES IN MUSEUM STUDIES
ΕΚΔ. MANSELL, U.S.A. 1989
51. ΙΣΚΑ ΣΑΛΤΖΜΠΕΡΓΚΕΡ – ΟΥΪΤΕΝΜΠΕΡΓΚ, ΤΖΑΝΑ ΧΕΝΡΙ & ΕΛΖΙ ΟΣΜΠΟΡΝ
Η ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
ΕΚΔ. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 1996
52. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ
ΠΕΡΙ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΕΚΔ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΒΟΛΟΣ 1999
53. ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΥ – ΡΕΤΣΙΛΑ
ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΟΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΕΚΔ. ΣΚΟΥΦΑΣ, ΑΘΗΝΑ 1984
54. ΑΝΤΡΕΑΣ Π. ΑΝΔΡΕΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΕΚΔ. Γ. ΔΕΔΟΥΣΗ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1996

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΤΕΥΧΗ 16, 17, 25, 38,
ΤΕΥΧΟΣ 25
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ – ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1987

ΔΙΑΒΑΖΩ
ΤΕΥΧΗ 307, 361,

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΕΥΧΗ 51,

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ
ΤΕΥΧΗ 30,

ICCROM NEWSLETTER
ΤΕΥΧΗ 24, 25, 26, 27, 28, 29

MUSEUM NEWS
ΤΕΥΧΟΣ 4

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

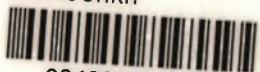
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑ
ΕΚΔ. ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1979

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ
UNESCO
ΕΚΔ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΑΘΗΝΑ ΧΧ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΕΚΔ. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ 1991

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000102068